

המעמד ההלכתי של פירות וירקות בשנת השמיטה

**אוצר
הארץ**

שמיטה ישראלית למהדרין

כפר דרום ת"ו - שבי דרום

תוכן העניינים

המעמד ההלכתי של פירות וירקות
הקיימים בשווקים בשנת השמיטה
וסדרי עדיפותם

4 תקציר שיעור

8 שיעור מלא

קדושת פירות שביעית

20 תקציר שיעור

25 שיעור מלא

יסודות הלכתיים ל"היתר המכירה"
ו"אוצר בית דין"

42 תקציר שיעור

47 שיעור מלא

מהדורה פנימית, לפני הגהה

המעמד ההלכתי של פירות וירקות הקיימים בשווקים בשנת השמיטה וסדרי עדיפותם

המעמד ההלכתי של פירות וירקות הקיימים בשווקים בשנת השמיטה וסדרי עדיפותם

תקציר
שיעור:

מקור לקדושת פירות שביעית

מצוות השמיטה מתחלקת לשני חלקים א. אסורי עבודה בקרקע ב. יחס מיוחד לגדולי שנה זו, ביחס לגדולי השנה השביעית התורה מצווה שתי מצוות:

1. וְהִיְתָה שְׁבִיַת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֹכְלָהּ לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְיֶיךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחֲזֵהָ אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכֹל:
2. וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ: וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עִמָּךְ וְיִתְּרָם תֹּאכַל חֵיַת הַשָּׂדֶה כִּן תַּעֲשֶׂה לְכָרְמְךָ לְזִיתְךָ

על אילו פירות חלה קדושת פירות שביעית?

שלושה תנאים לחלות קדושת שביעית: 1. גדל בשמיטה ירקות - בתר לקיטה, דגן וקטניות תירוש ויצהר-בתר שלישי, פירות- בתר חנטה 2. גדל בארץ ישראל 3. גדל בקרקע של יהודי

מה משמעות הקדושה?

משמעות המצווה וְהִיְתָה שְׁבִיַת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֹכְלָהּ, שיש בה "איסור עשה" לאכלה ולא להפסד לאוכלה ולא לס-חורה.

בעל מגילת אסתר (על השגת הרמב"ן ג') דייק בדברי רמב"ן שיש ג"כ "מצות עשה" חיובית באכילתם (כעין מצ' וזה אכילת תרומה לכהנים) אך חלק עליו וסבר שאין מצווה באכילה. הרב קוק (שבת הארץ פ"ו הלכה א אות ב) הזכיר את דעת הרמב"ן, לעומת זאת החזו"א (שביעית סי' י"ד ס"ק י' ד"ה מש"כ) העמיד אף את דברי הרמב"ן שאין מצווה חיובית באכילתם.

כמו כן יש מצוות הפקר גדולי שביעית - להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה. שאין למנוע מאחרים מליטול פירות שביעית ואסור הבעלים ליטול אלא כפי צורכם.

האם יש גם גידולים האסורים באכילה בשביעית (איסור ספיחין)?

חז"ל גזרו על גידולים שדרך לזרוע אותם (גידולים חד שנתיים) איסור אכילה "איסור ספיחין" כדי שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן. לדעת הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד הל' ב) כל שצומח בשביעית אסור באכילה, לדעה זו אין אוכלים כלל ירקות שדרך לזרועם בשנת השמיטה. דעת הר"ש (שביעית פ"ט מ"א) כל שהתחיל לגדול בשביעית אסור באכילה אך **ירק שגדל קצת בשישית והוסיף בשביעית לא נכלל בגזרת איסור ספיחין**. לדעה זו כל הירקות והזרעים שנזרעו והתחילו לגדול בשנה השישית אפשר לאוכלם בשנה השביעית אך יש להקפיד בהם על בקדושת שביעית.

אילו סוגי הפירות והירקות קיימים בשווקים בשנת השמיטה וכיצד יש להתייחס אליהם ההלכתית?

השוק בשנת השמיטה יהיה רווי במספר סוגים של פירות וירקות בעלי סיווג הלכתי שונה. נעמוד על סוגי בפירות והירקות ומעמדם ההלכתי

1. פירות שביעית בזמן חז"ל ובימנו (פירות אוצר בית- דין)

פירות וירקות שהם קדושים בקדושת שביעית ומשווקים ומחולקים לצרכים ע"י שליחי בית הדין (אוצר בית דין). אפשרות זו כבר הוזכרה בתוספתא (מסכת שביעית פ"ח) וברמב"ן (ויקרא פרק כה, ז). ששלוחי בית הדין יורדים לכרמים ומטעים **ובוצרים וקוטפים** ומכניסים אותם לאוצר שבעיר ומחלקים מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי

ביתו. רוב הראשונים הסבירו את התוספתא על פי דרכו של הרמב"ן, שבפירות שביעית אפשר לקצור ולבצור על ידי בית הדין לצורך הכלל. הרמב"ם לא הזכיר את התוספתא. הרדב"ז (שמיטה ויובל פ"ז ה"ג ד"ה מחלקן) בתירוץ ראשון רצה לומר שהתוספתא לא נפסקה להלכה. ונראה משום שהיא נוגדת את ההלכה שפסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד הל' כב-כד) שאין בוצרים כדרך שבוצרים כל שנה או בגלל שהתוספתא נוקטת שמצוות ביעור היא הפקר (כפי שדייק כן הרמב"ן) והרמב"ם פסק שהביעור הינו שרפה וכילוי.

החזו"א (שביעית סי' יב ס"ק ה' ד"ה דעת) ביאר שאף לדעת הרמב"ם מותר שרק לבעלים אסור לבצור כדרך הברצרים אך לאחרים הבוצרים מן הפקר מותר לבצור אפילו כמות גדולה. הגר"ש ישראלי זצ"ל (חוות בנימין ח"א עמ' סח ד"ה ונראה) כתב שאף לדעת הרמב"ם כל האיסור הוא – **הבלטת הבעלות שיש בזה**, וכל שנעשה במופגן על ידי שלוחי ב"ד שמראה שמן הפקר זה נאסף כל עיקר האיסור אינו קיים. והוסיף לבאר שהרמב"ם לא הביא את התוספתא משום **שאינ בה חידוש הלכתי אלא רק פיתרון מעשי** לכן לא הזכירה בספר שמיועד לפסקי הלכה. ומכיוון שהתוספתא מספרת שכך היה המנהג ועשו מעשה על פי דרכי התוספתא, על כן המנהג הוא עמוד גדול בהוראה (רמב"ם שמיטה ויובל פ"י) ועל כן יש לפסוק כתוספתא וכפי שהביאו רוב הראשונים את התוספתא להלכה.

"אוצרות בית דין" בימנו: מאפשרים לשלוחי בית הדין לעשות אף עבודות לאוקמי פירא. ואף לשיטת הרב קוק שאסר מלאכות אוקמי פירא, הואיל והפירות הפקר אין היתר לעשות מלאכות עבורם. הינו רק לאדם פרטי אך שלוחי בית הדין שהם נציגי הציבור והפירות שייכים לציבור אף לדעת הרב קוק יהיה מותר לעשות מלאכות לאוקמי פירא.

אוצרות בית דין בימנו ממנים שלוחי בית דין לקיים לגדל ולאסוף את גם **ירקות** שהתחיל גידולם קודם ר"ה- נוקטים להלכה בדין ספיחין כשיטת הר"ש ולא כהרמב"ם (עיין לעיל). וכן נקט למעשה הגר"מ אליהו זצ"ל.

פירות וירקות אלו יש לנהוג בהם קדושת שביעית וניתן לשווקם רק ע"י "אוצר בית הדין" ושלוחיו.

2. פירות וירקות איסום משנה שיטת

ישנה אפשרות להתכונן ולשמור פירות משנה שיטת ולמוכרם בשנה השביעית. יש להעיר שהרש"ס מבאר את המציאות התוספתא במתכונת זו ששלוחי בית הדין ירדו בשנה השישית לקצור ולבצור פירות שיטת כדי לשומרם לקראת שנת השמיטה.

פירות וירקות אילו הינם פירות שיטת החייבים בתרומות ומעשרות וניתן לשווקם כרגיל.

3. גידולים ממצע מנותק בתוך מבנה

ישנה אפשרות לגדל ירקות בשמיטה בלי לעבור על אסורי המלאכה בשביעית, וזאת בשיטת הגידול במצעים מנותקים ובתנאי שיהיה בתוך בית או חממה. אפשרות זה מבוססת על הספק בירושלמי (ערלה פ"א ה"ב) אם חלים דיני שביעית בגדולים בתוך בית. כמו כן דין זריעה בתוך עציץ לא הוזכר כלל בהלכות שביעית אך בהלכות אחרות כהלכות כלאים ותרומות ומעשרות דינם רק מדרבנן. אם כן למעשה הואיל ובזמננו שביעית הינה רק מדרבנן יש שהתירו זריעה בתוך בית (פאת השולחן שביעית כ' סע' כ"ד). אך יש שהחמירו מכיוון שיש עשה של ושבתה הארץ (הרב קוק), ויש שהחמירו הואיל שעיקרו מדאורייתא (חזון איש שביעית סי' כ"ב סע' א). אך זריעה בעציץ שאינו נקוב שבשאר מצוות עיקרה מדרבנן ובתוך בית או חממה הרי היא ספק באיסור דרבנן לכו"ע יהיה מותר, וכן פסקו החזו"א, הגר"ש ז"ל אוירבך זצ"ל והגר"ש ישראלי זצ"ל.

ירקות הגדלים בו אינם קדושים בקדושת שביעית.

4. פירות וירקות ע"פ היתר מכירה

השוק יהיה רווי ג"כ בפירות וירקות שגדלו יהודים בשמיטה ע"פ היתר המכירה. ידוע הדיון ההלכתי שנסב סביב היתר זה (לא כאן המקום להאריך) שעמד על מספר נקודות. דעת המתנגדים: בעוון שמיטה גלינו מארצנו וחי שיבות ההתיישבות בארץ ישראל היא בקיום המצוות, אין קנין לעכו"ם להפקיע את מקדושת פירות שביעית, איסור לא תחנם, מכירה ללא טאבו לא תקפה. הערמה גדולה. דעת המתירים: שביעית בזמן הזה דרבנן, בפירות נכרי הגדלים בא"י - אין קדושת שביעית, אין איסור לא תחונם כאשר מכירה לזמן וכאשר המכירה לתועלת הישוב, דאגה לכלל הציבור, מכירה תקפה גם ללא טאבו, הערמה במצוות דרבנן לפעמים מותרת. ונסכם בדברי הרה"ג אברהם אלקנה שפירא זצ"ל במאמר "הפולמוס מסביב להיתר המכירה" (קטיף שביעית עמ' 10) שקבע

"שאם כי רבו חכמי התורה שנטו לחומרא, הרבנים מארי דארעא שנשאו בעול ההוראה של הציבור, הורו למעשה כפי הוראות הגאונים הנ"ל, שסמכו על היתר המכירה. וכפי שכתב הגרא"ד תאומים עוד בשמיטות הקודמות, שבזמן שהיה בחו"ל היה נוטה לאיסור, אבל כשעלה לארץ, נתמנה כרבה של ירושלים וראה את המצב כפי שהוא, שינה באמת דעתו להיתרא".

לאחר היתר מכירה, החקלאי יכול לעבוד שם כשליח של הגוי. ארבעת המלאכות האסורות מדאורייתא - חרישה, זריעה, קצירה ובצירה - יעשו על ידי נוכרי.

פירות וירקות אילו אין בהם קדושת שביעית. והואיל וגמר המלכה היה ביד ישראל, יש להפריש תרו"מ בלי ברכה

5. פירות וירקות ע"פ היתר מכירה מגבולות עולי מצרים (הנגב המערבי)

יש להבחין בין ירקות הגדלים בגבולות עולי מצרים לגדלים בגבולות עולי בבל. ירקות הגדלים בגבולות עולי מצרים קדושתם למצוות התלויות בארץ רק מדרבנן, והואיל ומקומות שקדשו עולי מצרים קדשו לשעה ולא לעתיד לבוא. כמו כן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד הל' כו) שגזרת ספיחין בירקות ובזרעים לא חלה על הגדל במקומות אלו. כמו כן נחלקו הראשונים האם יש קדושת שביעית בפירות שגדלו בעולי מצרים. היתר המכירה במקומות אלו מרווח יותר, מכיוון שיש הסוברים (מנחת חינוך מצווה צד אות ד) שאין איסור לא תחונם בגבולות עולי מצרים, ולכו"ע יש קניין להפקיע במקומות אלו, ולכן הקניין של הנכרי מפקיע את חיובי מצוות התלויות בארץ. לכן היתר מכירה במקומות אלו יותר קל ואף המתנגדים יודו שהמכירה במקומות אלו חלה ותקפה (תשו"ב הגרש"ז אויירבך, מנחת שלמה, ח"ג סי' קנח אות ד). וכן ישווק ע"י "אוצר הארץ".

לאחר היתר מכירה החקלאי יכול לעבוד שם. מעיקר הדין במקרה כזה מותר לעשות שם גם את ארבעת המלאכות שאסורות מדאורייתא - חרישה, זריעה, קצירה ובצירה - על ידי יהודי, אבל יש מקום להדר שמלאכות החרישה והזריעה יעשו על ידי נכרים.

פירות וירקות אילו אין בהם קדושת שביעית. והואיל וגמר המלכה היה ביד ישראל יש להפריש תרו"מ בלי ברכה (כבכל השנים)

6. פירות וירקות המיובאים מחו"ל

האפשרות יבוא ושיווק פירות וירקות מחו"ל אינה מותרת אלא רק על ידי הסתמכות על היתר מכירה. חכמים אסרו על מכירת ושיווק פירות מחו"ל משום מראית עין ורק אם הם ניכרים שהם מחו"ל כגון מינים שאינם גדלים בארץ מותר(רמב"ם שמיטה ויובל פ"ו הל' ה). מתוך כך פסק הרב קוק שרק לאחר שפירות שגדלו בארץ נפקע קדושתם ע"י היתר מכירה אפשר לשווק אף פירות חו"ל.

לחוששים על תוקף "היתר המכירה" יש בעיה לשווקם, הפירות והירקות אין קדושת שביעית ואין חיוב הפרשת תרו"מ.

7. פירות וירקות מנוכרי בא"י

אפשרות קניה פירות מנוכרי בא"י, חלקו הב"י והמב"ט אם יש בפירות דיני קדושת שביעית, וכתב הפאת השו"ל (שביעית פרק כג סע"ב) המנהג המקובל הוא כדעת הב"י שאין בהם קדושה. אך כיום כפתרון לשיווק פירות וירקות אלו יש בעיה אחרת שאסור להחזיק ידי כעכו"ם ולעודד אותו לזרוע בשביעית (רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ח הל' ח), וחתומת הסכמים לקניית תוצרת אין לך החזקתם בידיים גדולה מזו. כמו כן יש לדון אם הקרקע שהגוי מגדל בה אינה שלו אלא גזולה מיד ישראל או אדמות מדינה שמא יש בגידולים אלו אסור ספיחין (תורת הארץ ח"ב פרק ג). כמו כן אם חוששים איסור לא תחנם הרי בשיווק זה מגבירים את חזקם בארץ לא רק בשמיטה אלא אף בשנים הבאות (מר ירחמיאל גולדין "יו"ר ועדת שמיטה במשרד החקלאות).

פירות וירקות אלו יש בעיה לשווקם פירות אלו אין קדושת שביעית ולא חיוב תרו"מ, אך יש לדון בירקות שמא יש בחלקם איסור ספיחין.

מהו סדר עדיפויות שיש לנקוט בשנת השמיטה?

הרב קוק (באגרת שטז) כתב במפורש על עדיפות פירות היתר מכירה על פירות הנוכרים בא"י: "עטי תרעד ביד למעשה הנבלה אשר נעשתה כעת לאחינו יושבי המושבות...נמצאו חותרי מחתרת, אשו יעצו בסתר לקנות דוקא מהגויים, ולהרים קרן צרינו, השוחקים על משבתנו, איך שאנחנו בעצמנו רודפים את אחינו בני בריתנו, אי שמים.... אין לשער גודל החרפה וחלול השם ועוצם הרשעה שיש בזה. דמי לבבי כסיר ירתחו, וכאבי עד לשמים מגיע,

מהמצב האיום הזה, מהנפילה של תורה ויראת שמים אמיתית שיש בענין זה". מצד שני הרב קוק (אגרת קעז, קפט) רצה לצמצם את היתר המכירה רק במקומות הנצרכים ומי שיכול להשבית ראוי שיעשה כן והוסיף "אבל עלינו לעשות הכל בדרך שלו' ובדרך כבוד ואהבה, לשמו ית' ולאה"ק וליושבים עלי' ועובדים את אדמתה, לא באיזמים ובהפחדות משונות ובצעקות ומריבות". מתוך מגמה זו כתב הגר"ש ישראלי (חוות בנימין ח"ג סימן צח) נמצא הפיתרון של שיווק פירות וירקות ע"י אוצר בית דין וכן שיווק גדולי מצע מנותק בחממות כפיתרון מעולה יותר כפי מבלי לערער על תוקף ההיתר המכירה שודאי נצרך עדיין בדברים מסוימים.

בזמן שאין אפשרות לשווק פירות וירקות דרך אוצר בית דין ומצעים מנותקים בחממות, אפשר לשווק פירות וירקות לאחר היתר מכירה מגבולות עולי מצרים שמעמדם ההלכתי עדיף פירות וירקות רגילים מגבולות עולי בבל.

לאור דברים מקורות השיווק של פירות וירקות במסגרת "אוצר הארץ"

- ירקום איסוס משנה שישיית (מתאים לירקות קשים תפוז"א בצל גזר)
- ירקות ופירות "אוצר בית דין" הקדושים בקדושת שביעית
- ירקות שגדלו בחממות מצעים מנותקים.
- ירקות מהנגב המערבי (בחורף "אוצר בית דין, בקיץ יעשה גם היתר מכירה לחומרא ע"פ הרב קוק זצ"ל)
- ירקות מהערבה (מדרום לים המלח עד אילת) כולל היתר מכירה לחומרא (על פי הרב קוק זצ"ל)

נספח:

סוגי ירקות שאכלו חז"ל בשמיטה

מצאנו במדרש שבזמן חז"ל אכן לא היה מה לאכול בשמיטה עד כדי כך שהיו נזקקים למאכל בהמה (איכה רבה פתיחתא יז), או מזון מן החי (תלמוד ירושלמי מסכת שביעית פרק ו ה"ד) והרמב"ם כתב (שמיטה ויובל פ"ד הל' ג) הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית אלא פירות האילנות והעשבים שאין זורעין אותם רוב האדם כגון הפיגם והירבוזין השוטים וכל כיוצא בהן, אבל הירקות שדרך רוב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדבריהם.

המעמד ההלכתי של פירות וירקות הקיימים בשוקים בשנת השמיטה וסדרי עדיפותם

שיעור
חלא:

מקור לקדושת פירות שביעת

ויקרא פרק כה (פרשת בהר)

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לִיקוֹן:

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כְּרֶמֶךְ וְאַסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ:

(ד) וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבַּת לִיקוֹן שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכֶרֶמֶךְ לֹא תִזְמֹר:

(ה) אֶת סִפִּיחַ קִצְיֶיךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֵנְבֵי נְזִירֶיךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ:

(ו) וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ לֶךְ וּלְעֹבְדֶיךָ וּלְאֲמָתֶיךָ וּלְשִׁכְיֶיךָ וּלְתוֹשֶׁבְכֶךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ:

(ז) וּלְבִהֶמְתֶּךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאָרְצְךָ תִהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאֹכֵל:

שמות פרק כג (פרשת משפטים)

(י) וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֲרָצְךָ וְאַסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ:

(יא) וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עִמָּךְ וַיִּתְּרָם תֹּאכַל חַיֵּת הַשָּׂדֶה כִּן תַּעֲשֶׂה לְכֶרֶמְךָ לְזִיתֶךָ:

ויקרא פרק כה (פרשת בהר)

(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכַל בַּשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נִקְצַף אֶת תְּבוּאָתָנוּ:

(כא) וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשְּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשׂוֹת אֶת הַתְּבוּאָה לְשִׁלְשׁ הַשָּׁנִים:

(כב) וְזָרְעֵתֶם אֶת הַשְּׁנָה הַשְּׁמִינִית וְאָכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשׁוּן עַד הַשְּׁנָה הַתְּשִׁיעִית עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹאכְלוּ יָשׁוּן:

על אילו פירות חלה קדושת פירות שביעית?

שלושה תנאים לחלות קדושת שביעית בפירות וירקות

1. גדל בשמיטה – ירקות – בתר לקיטה

דגן וקטניות תירוש ויצהר-בתר שליש

פירות – בתר חנטה

2. גדל בארץ ישראל

3. גדל בקרקע של יהודי

מה משמעות הקדושה?

1. יש מצווה באכילתם

הרמב"ן השגה ג' לספר המצוות

מצווה שלישית שאמרה תורה בפירות שביעית, והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה ודרשו לאוכלה ולא לסחורה. וזה דבר תורה הוא כמו שאמרו באחרון שלע"ז נמצא פורע חובו בפירות שביעית והתורה אמרה לאוכלה ולא לסחורה. וכן מקומות רבים מן התלמוד בא כלשון הזה. ונכפלה זאת המצווה באמרו יתברך "ואכלו אביוני עמך" ולא אמר לאביוני עמך תעזוב אותם כמו שאמר לעני ולגר תעזוב אותם בלקט ושכחה אבל לשון אכילה מזכיר בהם הכתוב בכל מקום. והנה העושה סחורה בהם עובר בעשה.

מגילת אסתר על השגת הרמב"ן ג'

ונראה לי כי מה שלא מנאה הרב הוא לפי שמה שדרשו חכמים לאוכלה ולא לסחורה אין פירושו שיהא מצווה באכילתם רק לאכילה הותר לכם ולא לעשות בהם סחורה. וראיה שאין באכילתם מצווה ממה ששינונו בפ"ח משביעית מ"ג "שביעית ניתנה לאכילה ושתייה וסיכה וכ"ו" ולא קאמר שביעית מצווה באכילה ושתייה וכ"ו"

שבת הארץ פ"ו הלכה א אות ב

ויש מי שנראה מדבריו שיש בכלל זה המצווה לאכול פירות שביעית ויש אומרים שאין שום מצווה באכילתן אלא שבא הכתוב לאסור בהם דברים שחוץ מאכילתן כמו הפסד וסחורה

חזו"א שביעית סי' י"ד ס"ק י' ד"ה מש"כ

מה שכתב לעיל דאין מצווה לאכול פירות שביעית ראיתי במגילת אסתר בהוספת עשין של הרמב"ן עשה ג' שפירש דעת הרמב"ן היפוך מזה, אבל כוונת רמב"ן דאיסור סחורה הוא ממניין עשין כמבואר בדבריו ז"ל אבל אין עשה באכילתן..."

2. הפירות הפקר

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד

מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכ"מ שנאמר ואכלו אביוני עמך, ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר, חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין...

3. איסור סחורה

4. איסור להשחתה (הפסד)

5. אסור לעבד פירות שביעית בצורה לא מקובלת

אסור לאכול פירות שביעית בצורה לא מקובלת

6. מותר להשתמש בפירות שביעית שימוש הדומה לאכילה

7. אסור לייצא פירות שביעית לחו"ל

8. מצוות ביעור פירות שביעית

9. פירות שביעית פטורים מהפרשת תרומות ומעשרות

האם יש גם גידולים האסורים באכילה בשביעית (איסור ספיחין)?

ירקות ספיחין - אסורים באכילה

לדעת הרמב"ם כל שצומח בשביעית יש בו איסור ספיחין
רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה א

כל שתוציא הארץ בשנה שביעית, בין מן הזרע שנפל בה מקודם שביעית, בין מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו ושניהם נקראו ספיחין, בין מן העשבים והירקות שעלו מאיליהן ואין להן זרע הכל מותר לאכול מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה...

הלכה ב

ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה, ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

הלכה ג

הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית אלא פירות האילנות והעשבים שאין זורעין אותם רוב האדם כגון הפיגם והירבוזין השוטים וכל כיוצא בהן, אבל הירקות שדרך רוב האדם לזרועם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדבריהם והמלקטן מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ד

ספיחים העולים בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם ובשדה זרע מותרין באכילה, ומפני מה לא גזרו עליהם לפי שאין אדם זורע מקומות אלו, שדה בור אין אדם נפנה לשם, ושדה ניר רוצה הוא בתיקונה, ושדה כרם אינו אוסר כרמו, ושדה זרע הספיחין מפסידין אותה, וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו.

לדעת הר"ש רק כל שתחילת גידולו בשביעית יש בו איסור ספיחין

ר"ש שביעית פ"ט מ"א

ובירק אזלינן בתר לקיטה כדפרישית אבל לעניין איסור ספיחים דנפקא לן מדכתיב מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע

ולא נאסוף משמע דתחילת גידול בעינן בשביעית אבל ירק שגדל קצת בשישית והוסיף בשביעית הנהו ספחי שישית מיקרו ולא ספחי שביעית. אע"ג דבתבואה ודאי דדינה בתר שלישי אם לא הביאה שלישי בשישית אסורה משום ספחי שביעית...

אילו סוגי הפירות והירקות קיימים בשווקים בשנת השמיטה?

פירות שביעית בזמן חז"ל ובימנו (פירות אוצר בית- דין)

אוצר בית דין בזמן חז"ל

תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ח

בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודו' והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר

הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עוררין אותן ועושיין אותן דבילה וכוונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלין בוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכוונסין אותן בחביות ומכניסין אותן

לאוצר שבעיר הגיע זמן זתים שלוחי בית דין שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בית הבד וכוונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו

מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על ביתו ואומ' אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו

רמב"ן ויקרא פרק כה, ז

הזכיר את לשון התוספתא כראיה שביעור פירות שביעית הינה הפקר ולא כילוי ואיבוד.

הרמב"ם

לא הזכיר את לשון התוספתא

כיצד הותרה הבצירה לשלוחי בית הדין, הרי לכאורה עוברים על איסור בצירה האסורה מדאורייתא?

הגדרת איסור קצירה ובצירה

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה א

כל שתוציא הארץ בשנה שביעית, ...הכל מותר לאכלו מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה... וזה שנאמר את ספחי קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה, ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל.

הלכה כב

הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור, ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרים לוקה.

הלכה כג

וכיצד עושה תאנים של שביעית אין קוצרין אותן במוקצה אבל מייבשן בחרבה, ולא ידרוך ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה, ולא יעשה זיתים בבית הבד, אבל כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר וטוחן בבית הבד ובקוטב ומכניס לבד קטנה, וכן בשאר הדברים כל שיכול לשנות משנה.

הלכה כד

מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכ"מ שנאמר ואכלו אביוני עמך, ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר, חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין, ואם הביא יתר מזה מותר.

רדב"ז שמיטה ויובל פ"ז ה"ג ד"ה מחלקן

והשמיטת הן תוספתא דהיו שלוחי בית דין יוצאין וכ"ו לפי שאינה הלכה, אי נמי שאינה אלא בראשונה שהיו שם בית דין אוצרין ומחלקין וכתב משנתנו כצורתה.

חזון איש שביעית סי' יב ס"ק ה"ד דעת

...אבל דעת הר"מ פ"ד ה"א והכ"ב, דהקוצר כדרך הקוצרין והבוצר כדרך הבוצרין לוקה, ומשמע אפילו מן המופקר קאמר,

וקרוב הדבר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל קוצר שדה אחרים מדין הפקר אינו בכלל האזהרה

ס"ק ו ד"ה ומהאדתיא

ומשמע בתוספתא שם שבוצרין הכל בבת אחת ולא מעט מעט. ויש ראייה מכאן דאף לדעת הר"מ אין איסור רק בבעלים

הגר"ש ישראלי, חוות בנימין ח"א (עמ' סח ד"ה ונראה):

אבל לרמב"ם שכל עיקר האיסור הוא כשעושים כדרך שעושים כל השנה, אם כן הדריכה בגת של הענבים וכל כיו"ב הם באיסור תורה, איך הותר להם לשלוחי ב"ד, אלא ע"כ מפני שכל האיסור הוא – הבלטת הבעלות שיש בזה, וכל שנעשה במופגן על ידי שלוחי ב"ד שמראה שמן ההפקר זה נאסף כל עיקר האיסור אינו קיים.

הגר"ש ישראלי, חוות בנימין ח"ג (עמ' תרכ"ב ד"ה הרי לנו):

אגב וזה נראה שיסביר לנו את תוכן השמטת הרמב"ם שלא הביא התוספתא הזו שיש בה ענין גדול להלכה כנ"ל בהבדל הקיים בין אדם האוסף לצורך עצמו לבין שלוחי ב"ד העושים

בשליחות ב"ד לצורך הציבור שכן מאחר שהגדרת איסור המלאכות הללו הוא מצד הבלטת הבעלות כשנעשות בדרך הרגילה כדרך הקוצרים והבוצרים ודבר זה אינו אלא כשעשה זאת לצורך עצמו ולא כן כשעושים בתור שלוחי ב"ד לצורך הציבור הרי פשוט שאין בו משום איסור א"כ אין כאן חידוש הלכה כלל אלא הבנתה כפשוטה ... ע"כ אין בתוספתא רק גזר של סיפור מעשה כיצד יושמו הדברים בפועל ולא היה ענין להביאם בספר המיועד להלכות.

אוצר בית דין בימנו

בית הדין ממנה שלוחי בית דין גם לקיים ולגדל את הפירות (אוקמי פירא) ולא רק לאסוף אותם

לשיטת החזו"א

אין שום בעיה שהרי מלאכות לאוקמי פירא מותרות בשמיטה

לשיטת הרב קוק שמלאכה לאוקמי פירא אסורה

כתב הגר"ש ישראלי חוות בנימין חוות בנימין ג' סי' צח

יש לציין בסיפוק שהולך וחודר הרצון לשמור על קיום שנת השמיטה כהלכתה, וזה תוך המגמה של צמצום השימוש בהיתר המכירה... בדברינו הבאים נייחד את הדיבור על הרחבת השימוש במערך של שלוחי בית דין שיכול לפתור במידה חשובה את השימוש ההלכתי הנכון ביבול של עצי פרי, שישמרו בקדושתם, ועם זאת החקלאי יוכל למצוא מסביב לזה אמצעי מכניס לקיום...

...הרי לנו שהפועלים העושים במלאכה מטעם בית דין עושים את כל המלאכות הדרושות כדרך שעושים בכל השנים ללא כל שינוי [כשזה לאוקמי]... הוא אומר שאין המלאכות אסורות מצד עצמן (דוגמת שבת) אלא מה שיש בביצועם כדרך הרגיל משמעות הסותרת את הבלטת היותן פירות הפקר...

ובקונ"א... [הרב]: 'כל מה שהוא בשביל הפירות אסור לעשות גם עבודה של לאוקמי של שנה זו, רחמנא אפקרינהו...' - נלע"ד אחר העיון שכולם מסכימים ליסוד דבריו [של החזון איש] כשזה נעשה ע"י שלוחי בית דין...

בית דין ממנה שלוחי בית דין לקיים לגדל ולאסוף את ירקות שהתחיל גידולם קודם ר"ה - נוקטים להלכה בדין ספיחין כשיטת הר"ש ולא כהרמב"ם

הגר"ר מרדכי אליהו זצ"ל - מאמר מרדכי ושבת הארץ סי' כג עמ' תרטז

ומכל מקום, אף שדעתי מעולם לא היתה נוחה בדין זה של "אוצר בית דין" בימינו, הצנעתי את דעתי משום "הנח להם לישראל...", וכיום דעתי שעדיף לקנות דרך "אוצר בית דין" מאשר לקנות ישירות מירקנים שאינם יודעים את דין "הבלעה" בשביעית.

פירות וירקות איסוס משנה שישיית

ישנה אפשרות להתכונן ולשמור פירות בשנה שישיית ולמוכרם בשנה השביעית (ולשיטת הרש"ס זה הוא האוצר בית דין שהיה בזמן חז"ל אלא ששמרו פירות שישיית לקראת השנה השמינית)

הר"ש סיריליאו (שביעית פ"ט הלכה ה)

וה"פ כל מי שהיה מביא פירות (לימון) לתוך ידן דאית בהו קדושת שביעית... דבתר לקיטה אזלינן בהו מיד בכניסת תשרי, הילכך נותנים לו מהן מזון ג' סעודות וכל זה היה בתחילת שנה שביעית.

וכל פירות האילן דאין בהן קדושת שביעית בשנת שביעית דהא בתר שלישי אזלינן בהו ושליש דידהו קמי ר"ה היה, והינו דקתני הגיע זמן גבי תאנים וענבים וזיתים דבההוא זמן קא מיירי והא דלא קתני תבואה נמי, משום דאין דרך לבזבז הלחם ואין אוכלין ממנו אלא כפי הצורך משא"כ פירות. וצריך להם סדר ספוק ב"ד ובהני דלית בהו קדושה משמירין תחת ידן דב"ד עד מוצאי שביעית כשבא עליהן ביעור דאיסורא דאזי באותו זמן יהא להן מה לאכול,

ובשביעית יכולין לתקן פירות האילן דשישיית בכל עובדין דחול. והינו דקתני ברישא נותנים לו מזון ג' סעודות ובסיפא קתני ומחלקים מהם לכאור"א לפי ביתו. ובזה הסדר כשבא כילוי פירות של שביעית בימים של מוצאי שביעית יהא להם מה לאכול מכל הפירות כסדר ספוק ב"ד כדמפ' ואוכלין בשמינית כל עיר ועיר מפירות שישיית ע"י ב"ד שבעיר שיש להן אוצר בית גדול לכל העיר ואוכלין כל העיר מן אותו אוצר אבל פירות האילן דשביעית גופיהו בזמנם בתחילת השנה השמינית יתקן כל אחד כדין השנויין במשנתנו זיתים בקוטבי אבל לא בבית הבד... ובין כך ובין כך עד שבאין פירות ותבואת שמינית אוכלים מפירות שישיית שהניחו האוצר אם היה להן דעת לשומרן.

גידולים חמצע מנותק בתוך מבנה

אפשרות נוספת היא לגדל ירקות בלא קדושת שביעית במצעים מנותקים בתוך חממות

1. שביעית בעציץ לא נקוב

רמב"ם הלכות כלאים פרק א הלכה ב

"ואחד הזורע או המנכש או המחפה כגון שהיתה חטה אחת ושעורה אחת או פול אחד ועדשה

אחת מונחין על הארץ וחיפה אותן בעפר בין בידו בין ברגלו בין בכלי הרי זה לוקה, ואחד הזורע בארץ או בעציץ נקוב, אבל הזורע בעציץ שאינו נקוב מכין אותו מכת מרדות."

רמב"ם הלכות תרומות פרק ה הלכה טז

התורם מפירות הגדלין בארץ על הגדלין בעציץ נקוב, או מפירות עציץ נקוב על הגדלין בארץ תרומתו תרומה, תרם משאינו נקוב על הנקוב תרומתו תרומה ויחזור ויתרום...

יש לציין בהלכות שביעית לא מצאנו הלכה מפורשת לעניין עציץ לא נקוב, מ"מ בהלכות אחרות הוא אסור מדרבנן

2. שביעית בבית

תלמוד ירושלמי מסכת ערלה פרק א ה"ב

ר' יוחנן בשם ר' ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות דכתי' עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה ובשביעי' צריכה דכתי' ושביתה הארץ שבת לה' וכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור"

פאת השלחן שביעית כ' סע' כ"ד

אילן שנטעו בתוך הבית הרי זה ספק אם נוהג בו כל דיני שביעית

פאת השלחן שביעית כ' ס"ק נ"ב

לקמן ביררתי דרבינו והאחרונים הכריעו דשביעית בזמן הזה דרבנן ולפ"ז האיבעיא לקולא.

שבת הארץ קונטרס אחרון סי' ג

והכונה היא, דלשון שדה משמע: ולא מה שבבית, אבל כאן, אצל מ"ע דשביתה, דלא כתיב שדה, שיש לומר דיש מ"ע גם בנטעו בתוך הבית..... וכיון שיש להסתפק, שמא עיקר הבעיה היא אם עובר על ל"ת, אבל בעשה אולי פשיטא דעבר, כיון דלא כתיב בה שדך וכרמך, ע"כ אין להקל שלא במקום הפסד שבת הארץ פ"א ה"ג

"אילנות וצמחים שבתוך הבית, ספק הוא אם יש בהם איסור משום שביעית, אפילו באלו האבות והתולדות המפורשים. ובשביעית בזמן הזה דרבנן יש להקל במקום הפסד"

חזון איש שביעית סי' כ"ב סע' א

"ועיקר היסוד של פאת השלחן ז"ל להקל בספיקא לדידן אינו מוכרע די"ל כיוון דעיקר הספק בדאורייתא ואזלינן לחומרא ממילא לדידן אזלינן לחומרא..."

3. עציץ לא נקוב בבית

חזון איש שביעית סי' כ"ב סע' א

"ונראה דעציץ שאינו נקוב ועומד תחת תקרת הבית יש להקל טפי... את"ל דזורע בבית דרבנן י"ל דבעציץ אינו נקוב לא גזרו כיוון דגם בזורע אינו אלא דרבנן ואחרי שכבר הורה זקן הפאה"ש להקל אף בזורע בבית המיקל בעציץ שאינו נקוב בבית יש לו במה לסמוך."

סדר שביעית פרק ב' (נמצא בסוף ספר שנת השבע- הרב קלמן כהנא זצ"ל)

עציצים שאינם נקובים הנמצאים בבית, אין בהם קדושת שביעית כלל. ומותר לזרוע בהם ולהשקותם בשביעית. אך אסור להוציאם חוץ לבית או לגזזטרא שאינה מקורה. הפירות הגדלים בגזזטרא שאינה מקורה, אף אם הם בעציץ, יש בהם כל דיני שביעית. וגזזטרא מקורה דינה כבית. וצריך להקפיד שכל הצמח יהיה תחת התקרה ולא יצא אף חלק ממנו מחוץ לתקרה. מרפסת המקורה, שיש לה שלוש קירות, כל אחד בגובה עשרה טפחים, דינה כבית. ואם אין לה קירות ספק הוא אם יש לה דין בית או לא

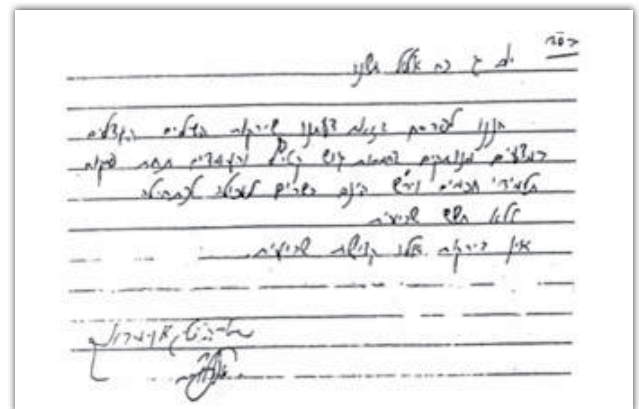
בצאת השנה חוזר י"ב עמ' מ"ח ב' ב'.

עציץ שאינו נקוב אפילו כלי עץ או חרס הנמצא בתוך בית דהיינו מקום מקורה עם מחיצות מסביב או אפילו אם אין אלא מקורה בלבד (והוא בגובה של י' טפחים) מותר לזרוע, לשתול ולהרכיב בו בשביעית. הפירות הגדלים בו אינם קדושים בקדושת שביעית, והם חייבים בתו"מ בלי ברכה.

הגרש"ז אוירבך זצ"ל

הננו לפרסם בזאת דעתנו שירקות העלים הגדלים במצעים מנותקים בחממות גוש קטיף והעומדים תחת פיקוח תלמידים חכמים ויר"ש הינם כשרים לאכילה לכתחילה ללא חשש שביעית.

אין בירקות אלו קדושת שביעית.

פירות וירקות ע"פ היתר מכירה

דעת המתנגדים

- בעוון שמיטה גלינו מארצנו
- חשיבות ארץ ישראל, קיום המצוות
- אין קנין לעכו"ם להפקיע
- איסור לא תחנם
- מכירה ללא טאבו
- הערמה ופיקציה

דעת המתירים

- שביעית בזמן הזה דרבנן
- בפירות נכרי הגדלים בא"י - אין קדושת שביעית
- מכירה לזמן
- מכירה לתועלת הישוב
- דאגה לכלל הציבור
- מכירה תקפה גם ללא טאבו
- הערמה במצוות דרבנן - מותרת

הרה"ג אברהם אלקנה שפירא זצ"ל במאמר "הפולמוס מסביב להיתר המכירה" (קטיף שביעית עמ 10)

...בכל השמיטות הבאות חזרה תופעה זו. היתה התעוררות רבה בין ת"ח לדון בבעיות ההלכתיות של השמיטה. בדרך כלל הצביעו על הקשיים ההלכתיים של ההיתר של גאוני הדור. **אולם הרבנים הנושאים בעול ההוראה לישוב היהודי, חזרו למעשה להיתרים הנ"ל.** ולאחר פטירת הגרא"י קוק זצ"ל המשיכו לנהוג כהוראותיו הרה"ר שבאו במקומו יחד עם חברי מועצת הרה"ר, הגרצ"פ פראנק והגר"ר כץ וכו' וכן כל הרבנים הספרדים במועצה, הגר"ע הדאיה והגר"י עדס וכו'. לאחר פטירת הגרא"י קוק התעורר שוב בתוקף רב הפולמוס בענין השמיטה, ועמד בראשו הגאון בעל "חזון איש", שהחל אז לפרסם ספריו הגדולים בהלכות זרעים. הוא התנגד למתן ההיתר, **וכדי להקל על האפשרות של שמירת שביעית, חידש הרבה חידושים בהלכה זו שלא ידעו מזה קודם.** ע"י כך נפתח פתח למבקשי עצתו בין החקלאים, ביחוד בקיבוצים של פא"י, להקל עליהם את שמירת השמיטה כדי חייהם. וכבר נכתבו ע"ז כמה חיבורים, **ועל ידו נתרומם באמת קרן לימוד תורה של זרעים בבלי וירושלמי בסדר זרעים בכלל ובשביעית בפרט.** אולם אין להכחיד, שרק מיעוט קטן בין חקלאי הארץ נהגו, למעשה, כפי הוראותיו, **ורוב הישוב החדש נהג כפי שנהג קודם.**

כאמור, קו בולט בנידון הוא, **שאם כי רבו חכמי התורה שנטו לחומרא, הרבנים מארי דארעא שנסאו בעול ההוראה של הציבור, הורו למעשה כפי הוראות הגאונים הנ"ל, שסמכו על היתר המכירה.** וכפי שכתב הגרא"ד תאומים עוד בשמיטות הקודמות, שבזמן שהיה בחו"ל היה נוטה לאיסור, אבל כשעלה לארץ, נתמנה כרבה של ירושלים וראה את המצב כפי שהוא, שינה באמת דעתו להיתרא.

פירות וירקות ע"פ היתר מכירה מגבולות עולי מצרים (הנגב המערבי)

קדושת גבולות עולי מצרים הינה מדרבנן

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ה

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא, והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות.

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ז

אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים, מרקם שהוא במזרח א"י עד הים הגדול, **מאשקלון שהיא לדרום א"י עד עכו שהיא בצפון...**

כסף משנה הלכות תרומות פרק א הלכה ט

ועל מ"ש דאשקלון ח"ל יש לתמוה דבספר יהושע ובספר שופטים משמע שהיא מא"י **ועוד דבירושלמי מני בתחומי א"י שהחזיקו עולי בבל** גניא דאשקלון וקאמר עלה אשקלון עצמה מן מה דתני גניא דאשקלון הדא אמרה אשקלון כלחוץ משמע שהיא חוץ לכיבוש עולי בבל והיא תוך כיבוש עולי מצרים ועוד דאמרינן התם שנמנו עליה לפטרה מהמעשרות וכתבו רבינו בסמוך אלמא מכיבוש עולי מצרים היא והיאך כתב כאן שהיא חוצה לארץ **ואפשר לומר שיש בה א"י ויש בה ח"ל.**

אין איסור ספיחין בגבולות עולי מצרים

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כו

כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה, וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד שהוא מכזיב ועד הנהר ועד אמנה, אע"פ שהוא אסור בעבודה בשביעית, הספיחין שצומחין בו מותרים באכילה, ומנהר ומאמנה והלאה מותר בעבודה בשביעית.

יש סוברים שאין קדושת שביעית בפירות הגדלים בגבולות עולי מצרים

רש"ס (שביעית פ"ו הלכה א ד"ה נאכל ולא נעבד)

דקסבר האי תנא דקדושת יהושע קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא כדאמרין בפ"ק דחולין דהנהו דלא כבשו עולי בבל הניחום כדי שייסמכו עליהם עניים בשביעית לגור דמה שיצא בקרקע ישראל אין קדושת שביעית ובשמינית נמי אין בה ביעור ושירי באכילה אבל עבודת קרקע דכתיב בהדיא באורייתא לחוד לא הקלו בה ושאר קדושות שביעית לא אחמירו..... יש הסוברים שאין איסור לא תחנם במקומות שלא נתקדשו ע"י עולי בבל

מנחת חינוך מצווה צד אות ד

ודוקא מה שהוא ארץ ישראל המקודשת, או בכיבוש שני מה שכבש עזרא, כי מה שלא החזיקו עולי גולה אינו קדוש

הכרעת הגרש"ז אויירבך זצ"ל

מנחת שלמה, ח"ג ס' קנח אות ד; הר המור, עמ' צד.

היבולים של המקומות שהחזיקו בהם רק עולי מצרים ולא עולי בבל, אע"פ שיש סוברים בדעת הר"ש ריש פ"ו משביעית, דכמו שהוא סובר דפטיירי מביעור כך לא נוהג כלל שום קדושת שביעית בפירותיהם, מ"מ אין הלכה כן, ואף גם לשטה זו נוהג שם דין תשמטנה ונטשתה של הפירות, וכ"ש דאסורים בעבודת הארץ, וממילא מובן שגם שם זקוקים להיתר המכירה, לא רק משום עבודת קרקע דאסור שם וכי' אלא גם משום קדושת הפירות ושמיטת הפירות. ומה ששאל אם במקומות הנ"ל מועיל ההיתר גם לדעת המתנגדים, הנימוקים של המתנגדים שייכים גם שם. אך אלה שלא רצו לסמוך על ההיתר מפני שסוברים דגם בזה"ז שביעית דאורייתא ולכן לא רצו לסמוך על הערמה בדאורייתא, הם יכולים שפיר לסמוך על ההיתר באותם המקומות אשר לכו"ע רק מדרבנן (גם במקומות המסופקים). כמו כן אין נוהג איסור ספיחין באותם המקומות ורבים סוברים דגם מה שנזרע בעבירה חשיב רק כספיחין ולכן חושבני שגם המתנגדים למכירה צריכים רק להחמיר ולנהוג קדושת שביעית בפירות הנלקחים משם. אבל התבואה והירקות מותרין שפיר באכילה ואין טעם לחשוב ולאסור גם שם משום ספיחין.

הרב יהודה הלוי עמיחי שליט"א (אמונת עיתן 103) "שביעית בנגב המערבי"

א. אזור הנגב המערבי שוכן באזור שקדוש בקדושת עולי מצרים לעניין מצוות התלויות בארץ.

ב. אין להתיר בו עבודת קרקע בשביעית.

ג. קדושת הפירות מסופקת, ויש להחמיר בה.

ד. אם ימכרו שם את הקרקע בהיתר מכירה, אין כל בעיה בפירות. היתר המכירה באזור זה מבוסס היטב, ואפילו המערערים על היתר המכירה הרגיל יכולים להקל בו.

ה. לאחר היתר מכירה החקלאי יכול לעבוד שם. מעיקר הדין במקרה כזה מותר לעשות שם גם את ארבעת המלאכות שאסורות מדאורייתא – חרישה, זריעה, קצירה ובצירה – על ידי יהודי, אבל יש מקום להדר שמלאכות החרישה והזריעה ייעשו על ידי נכרים.

פירות וירקות המיובאים מחו"ל

אפשרות יבוא פירות וירקות מחו"ל מותרת רק לאחר הסתמכות על היתר מכירה בגידולי א"י

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה ה

פירות חו"ל שנכנסו לארץ לא יהיו נמכרים במדה או במשקל או במנין, אלא כפירות הארץ אכסרה, ואם היו ניכרין שהם מח"ל מותר.

שבת הארץ פ"ד ה"ח, (עין עוד פ"ו ה"ה)

מיהו במקום שישראל הם שם הרוב- נראין הדברים שנוהג גם כן האידנא דין זה, שאפילו פירות של שביעית שהובאו מחוץ לארץ- אסור למכור אותן במידה במשקל ובמנין. ורק בזמן שמתירין להפקיע את האיסור שביעית על ידי מכירה לנוכרי- אז לא שייך מראית עיין, כיוון שדין פירות הללו כפירות של נכרים, שכבר פשט בהם המנהג להקל, שאין נוהג בהן קדושת

פירות וירקות מנוכרי בא"י

אפשרות קניה פירות מנוכרי בא"י יש בדבר מחלוקת הב"י והמבי"ט אם יש קדושה בפירות

פאת השולחן שביעית פרק כג סעי'ב

עכו"ם שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיו מותרים שלא גזרו ספיחין אלא מפני עוברי עברה והעכו"ם אינם מצווים על השביעית כדי שנגזור עליהם. ומותרין לאכלם בלא קדושת שביעית וחייבים בתו"מ ויפריש מ"ע (כפתור ופרח וב"י ורמ"א ורדב"ז ומהר"ם חביב ושי"פ) ויש אומרים דאין מותרין רק בקדושת שביעית ופטורין מתו"מ (המבי"ט והמהרי"ט) וסברא ראשונה עיקר. ומפרישין תו"מ ב ומ"ע לא ברכה, ודין התו"מ כדין תו"מ בשל גוי דמעשרין והן שלו רק התרומה כ"ש נותנה לכהן ות"מ מוכרה לכהן ומ"ר ומ"ע הן שלו.

אין לעודד ולגרום לגוי לעבוד בשביעית בקרקע בא"י.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ח

הלכה ח

מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית בדברים בלבד, כגון שראהו חורש או זורע אומר לו תתחזק או תצליח וכיוצא בדברים אלו, מפני שאינם מצווין על שביטת הארץ אבל לא יסעדנו ביד...

האם יש איסורי ספיחין בקרקע שגוי נזלה

רמב"ם שמיטה ויובל פ"ד הל' כט

עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרין, שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, והעכו"ם אינן מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם.

תורת הארץ (ח"ב פרק ג)

אבל בשאר קרקעות שביד העכו"ם – כו"ע ס"ל דאין קנין. וגם הקרקעות שהעכו"ם זכו בהם מהפקר ע"י חוק הממשלה שכל מי שיזכה בהם ויעבוד אותם יהיה שלו – מ"מ לכו"ע אמרינן בקרקעות אלו "אין קנין", דהא אצל הממשלה בעצמה לא נפקעו מקדושתם ולא עדיף כח הזוכים מכח הממשלה.

אפשרות קניה פירות נוכרי מא"י מחזק את אחיזתם בארץ בשנים הבאות

מר ירחמיאל גולדין (יו"ר ועדת שמיטה במשרד החקלאות) - (אמונת עתיד 71 עמ' 64)

יכול ממגדלים לא יהודים במדינת ישראל: צריך להעיר שהיקף תוצרת חקלאית זו, יכולה להגיע להיקף של עד 70 אלף טון ירקות בלבד. משרד החקלאות מעודד את הערבים הישראלים לייצר, מכיוון שבאופן זה הצורך ביבוא ירקות יקטן ומבחינת מדינת ישראל יש בכך רווח. ולכן משרד החקלאות יגדיל את מכסות המים לערבים ישראלים בעלי קרקעות בכדי שיוכלו להרחיב את כמות התוצרת החקלאית. היצור החקלאי של מגזר זה יגבר בכ- 30%

מהו סדר עדיפויות שיש לנקוט בשנת השמיטה?

עדיפות פירות היתר מכירה על פירות הנוכרים בא"י

אגרות ראי"ה שטז

ב"ה עה"ק יפו ת"ו, ה' תמוז תרע"ן.

לכבוד ידי"ן הרב הגאון פאר הדור מוהר"ר חיים ברלין שליט"א, שלו' וברכה.

עטי תרעד בידי למעשה הנבלה אשר נעשתה כעת לאחינו יושבי המושבות, כי אחרי אשר הוחזק הדבר עד כה, שלא לתן הכשר להגויים, כדי שלא לדחוק את רגלי ישראל המדוכאים ומיוגעים בעניים, ועיניהם תלויות למחיתם ע"פ פדיון הענבים, הנה עתה אחרי אשר נגמר הענין בדבר סכסוך שאלת השמיטה, שכל עיקרה באה לטובת אחינו בני המושבות – נמצאו חותרי מחתרת, אשו יעצו בסתר לקנות דוקא מהגויים, ולהרים קרן צרינו, השוחקים על משבתנו, איך שאנחנו בעצמנו רודפים את אחינו בני בריתנו, אי שמים.

אין לשער גודל החרפה וחלול השם ועוצם הרשעה שיש בזה. דמי לבבי כסיר ירתחו, וכאבי עד לשמים מגיע, מהמצב האיום הזה, מהנפילה של תורה ויראת שמים אמיתית שיש בענין זה. ירא נא כבוד גאונו לתקן את המעוות כפי היכולת.

וזאת למודעי, כי חשש גדול מצד ערלה וכלאי הכרם יש בכרמי הגויים, בשנים הללו, יותר ממה שהיה בימים הקדמונים. והרי

אנו מוחזקים להשיג על כרמי אחינו, בשמירה והשגחה מעולה. ואיכה זה עתה תהפך השורה, שנקח משל גויים, הבלתי מושגחים, רק כדי לרדוף עד הנפש את אחינו-בשרנו. והנני בזה ידידו עוז דורש"ת באה"ר, הק' אברהם יצחק ה"ק

ראוי לצמצם את פתרון היתר מכירה

אגרות הראיה קעז

וזאת לדעת, שההיתר הנ"ל הנסמך על תיקון המכירה, שהוא נעשה רק בהוראת שעה ומצד ההכרח הגדול והעצום, לא נתן להשתמש בו כי אם במה שנוגע ממש לעיקר קיום המושבות ומעמדן בארץ הקודש, דהיינו: עבודת הקרקע המוכרחת ומכירת יבול הארץ והנאתה כדרך כל השנים.

אבל בכל הדברים שאינם נוגעים לעיקר יסוד הישוב, כגון: נטיעת גנות לשם פאר והרחבה זריעת עניינים טפלים, שאינם מעלים ומורידים כל כך ביסוד מצב המושבות וכיו"ב, - חלילה לסמוך על זה ההיתר, שנאמר רק מפני דוחק הזמן. וראוי לנו לעשות זכר לשביעית לשבות על כל פנים מעבודת הארץ ככל מה שיהיה אפשר לנו בלא השבתת סדרי מחית הישוב, ובפרט בדברים שהם רק בתור מותרות.

אגרות הראיה קפט

השי"ת היודע כל תעלומות רק הוא יודע את לבבי המר על גורל מצות השביעית, אשר בכל לבבי ונפשי, ובכל חיי רוחי ונשמתי, הנני משתוקק וצמא לחזקה ולהחזיר עטרה ליושנה, ועיני רואות איך שאנחנו רחוקים עדיין מלהוציא אל הפועל את הדבר הגדול הזה. וידעתי ברור, שאם לא יעשה ענין המכירה יעברו רבים מאד על כל איסורי שביעית בלי שום צד היתר כלל... הוכרחתי לסדר זה ההיתר למוכרחים להשתמש בו, כאשר עשו כן בשמיטות שעברו...

יראה השי"ת בענייני ויתקננו בעצת טובה מלפניו, שנוכל לעבדו על אדמת קדשו בלא שום מונע ומפריע כלל. ובשביל שידעתי שאפילו אם יאסרו את הדבר כל גאוני עולם לא ישמעו לזה. ורובם מפני ההכרח הגדול מאד, ע"כ חפצתי למעט בפירסום, כדי שלא תהי' להנהגה הזאת צורה של הסכמה כללית מגדולי ישראל, כ"א הנהגה שנוהג העם מצד דחקו, וחכמי הדור מוכרחים להעלים עין מטעם מוטב שיהיו שוגגין כו'. ...וע"ז לבי דוי על שאנו מוכרחים ללמד את העם להפקיע מצות שביעית, במקום שאנו חייבים תמיד להקים עדות ביעקב וללמד את ישראל להתחייב גם במצות שאפשר להפטר מהן, כמו ציצית ותרומ"ע ע"י הכנסה דרך גח"ק וכיו"ב. ע"כ הנני מוכן בל"נ לעמוד על ימין כ"ג ידי"נ שליט"א ולהיות בצוותא עמו, אפילו לנסיעות רחוקות כמו לפר"ז וכיו"ב, אולי יחון ד', אולי ירחם עלינו, ונוכל להמציא לכה"פ עזר הגון לחלק גדול מאחינו היקרים, החפצים בכל לבם ונפשם לשמור את המצוה ולקיימה בלא שום הפקעה כלל. ואם חפץ ד' בידנו יצלח אז אין קץ לדבר הגדול הזה לקדושת שם שמים שיצא מזה בעז השי"ת, ולחזוק ימין יראי ד' שומעי בקול דברו, אבל עלינו לעשות הכל בדרך שלו' ובדרך כבוד ואהבה, לשמו ית' ולאה"ק וליושבים עלי' ועובדים את אדמתה, לא באיומים ובהפחדות משונות ובצעקות ומריבות, כ"א פשוט להודיע שההיתר הוא מדוחק גדול מאד מאד, ואחר כל דחקו הוא הפקעה של מצוה, א"כ המצוה החביבה ההקדושה, שזכינו ב"ה אחרי משך הגלות המר והארור שנוכל לקיימה על אדמת הקודש, חסרה היא לנו, ע"כ נעורר כל אשר נוכל כדי שיעלה דבר ד' בידנו ונוכל לקיימה, ולעזור לרבים להתחייב בה בלא פקפוק ולקיימה.

עדיפות פירות אוצר בית דין וגידולי מצע מנותק בחממות על גדולי היתר מכירה

הגר"ש ישראלי חוות בנימין ח"ג סימן צח "על סידורים נאותים בשנת השבע"

עם התקרב שנת השמיטה, יש לציין בסיפוק שהולך וחודר הרצון לשמור על קיום שנת השמיטה כהלכתה. וזה תוך המגמה של צמצום השימוש בהיתר המכירה, כפי שהיה נהוג מאז התחדש היישוב מרוב דוחק של צורך הקיום. כבר תקופה די ארוכה בפרט מאז קום המדינה וריבוי היישובים החקלאיים הולכת ומתחזקת הנטייה למעט כמה שאפשר בשימוש בהיתר זה..... אקדים ואומר, שגם כיום לא ניתן לוותר באופן מוחלט על השימוש בהיתר המכירה, שכן צריך להדגיש, שמבחינה הלכתית אין פגם במכירה למרות שרבו המעוררים עליה... ואשר על כן, כל עוד תהי' זו מצומצמת רק לשטחים קטנים ביותר, אין לראות בזה פגם, כדרך שלעתים ניתן להשתמש בשירות נכרים במקרים מסוימים אחרים.

בדברינו הבאים נייחד את הדיבור על הרחבת השימוש במעורר של "שלוחי בית דין", שיכול לפתור במידה חשובה את השימוש ההלכתי הנכון ביבול של עצי פרי, שהישמרו בקדושתם, ועם זאת החקלאי יוכל למצוא מסביב לזה אמצעי מכניס לקיומו.

כן נדבר

על השימוש בחממות לצורך גידול ירקות שקיומם הולך ומשתכלל, ועם בירור ההלכה של עניינם בשביעית, יינתן לראות בזה פתרון של ממש מבלי צורך לקנותם מערבים שהמשא ומתן עימם נעשה מסוכן וכמעט שאין להעלות זאת על הדעת.

....שלוחי בית דין.... זוהי **עצה הגונה** שועדות השמיטה שיפעלו בשנה השביעית יתנהגו באופן זה **ותהיה זו תקנה גם לצרכנים בערים וגם תקנה לחקלאים** למצוא מחיתם מבלי שיצטרכו להיזקק לקופות של צדקה....חממות...ונעיר עוד שגם החזו"א מיקל בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית ומאחר שבעלי החממות מציעים יריעות ניילון על פני כל מרחב החממות לצורך כל ההידורים, **בזה לכל הדעות הגידולים מותרים והמחמיר בזה אינו אלא מהמיקל במצוות וחי אחיך עמך מחזק די עם הנכר להרחיב ולחזק חנייתם בארץ וד"ל**

לאור דברים מקורות השיווק של פירות וירקות במסגרת "אוצר הארץ"

- **ירקום איסוס משנה שישיית (מתאים לירקות קשים תפו"א בצל גזר)**
- **ירקות ופירות "אוצר בית דין" הקדושים בקדושת שביעית**
- **ירקות שגדלו בחממות מצעים מנותקים.**
- **ירקות מהנגב המערבי (בחורף "אוצר בית דין, בקיץ יעשה גם היתר מכירה לחומרא ע"פ הרב קוק זצ"ל)**
- **ירקות מהערבה (מדרום לים המלח עד אילת) כולל היתר מכירה לחומרא (על פי הרב קוק זצ"ל)**

נספח

סוגי ירקות שאכלו חז"ל בשמיטה

איכה רבה פתיחתא יז

רבי אבהו פתח (שם /תהלים/ ס"ט) ישיחו בי יושבי שער, אלו אומות העולם שהן יושבין בבתי תרטיאות ובבתי קרקסאות, ונגינות שותי שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין הן יושבין ומשיחין בי ומלעיגים בי ..... **מכניסין את הגמל לטראיטות שלהם והחלוקים שלו עליו והן אומרים אלו לאלו על מה זה מתאבל, והן אומרים היהודים הללו שומרי שביעית הן ואין להם ירק ואכלו החוחים של זה והוא מתאבל עליהם...**

תלמוד ירושלמי מסכת שביעית פרק ו ה"ד

עולא בר ישמעאל בשם רבי חנינה רבי ורבי יוסי בר יהודה נחתון לעכו ואיתקבלון גבי רבי מנא אמר להן רבי עשה לנו לפס (תבשיל) אחד של ירק **עבד ליה קופד(בשר)** למחר אמר ליה עשה לנו לפס אחד של ירק **עבד לון תרנגולת..**

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ג

הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית אלא **פירות האילנות והעשבים שאין זורעין אותם רוב האדם כגון הפיגם והירבוזין השוטים וכל כיוצא בהן**, אבל הירקות שדרך רוב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדבריהם והמלקטן מכין אותן מכת מרדות..

קדושת פירות שביעית

מקורות בפסוקים לדיני פירות שביעית

מצוות השמיטה הקשורות לפירות שביעית הם: מצוות הפקרת פירות שביעית "והשביעית תשמטנה ונטשתה"; מצוות "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" הכוללת איסור עשה של הפסד וסחורה בפירות שביעית ו"א שכוללת גם מצוות עשה לאכול פירות שביעית; ומצוות ביעור פירות שביעית "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

חז"ל הוסיפו איסור מדבריהם "איסור ספיחין" מפני עוברי עברה, שאין לאכול מצמחים חד שנתיים שגדלו בשנת השמיטה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

מנין למדנו שיש קדושה בפירות שביעית?

בגמ' עבודה זרה (נד ע"ב) למדנו שבפירות שביעית ישנה גם קדושה שנאמר "יובל היא קודש תהיה לכם". המשמעות הראשונה היא שלגבי הפירות שביעית תופסת את דמיה כקודש, ומיוחד בפירות שביעית שהפירות עצמם אינם יוצאים לחולין לעולם "אחרון אחרון נתפס בשביעית, ופרי עצמו אסור".

מהי המשמעות המעשית לקדושת פירות שביעית?

1. יש מצווה באכילת פירות שביעית

בבשר קורבנות, ובפירות תרומה, הקדושה מתבטאת בכך שיש מצווה באכילתם. כדברי הרמב"ם (ספר המצוות עשה פט) "ומתנאי מצוה זו שזאת האכילה שהיא מצוה... וכן גם כן התרומה הנה אכילתה נגרת אחר המצוה". וכן בפירות מעשר שני (שם עשה קכח) יש ערך לאכילת הפירות.

האם יש מצווה באכילת פירות הקדושים בקדושת שביעית?

הרמב"ן (השגה ג' לספר המצוות) הדגיש: "ונכפלה זאת המצווה באמרו יתברך 'ואכלו אביוני עמך' ולא אמר לאביוני עמך תעזוב אותם כמו שאמר לעני ולגר תעזוב אותם בלקט ושכחה אבל לשון אכילה מזכיר בהם הכתוב בכל מקום". בעל המגילת אסתר הבין שכוונתו של הרמב"ן שיש מצוות עשה באכילת פירות שביעית כפי שמצאנו באכילת בשר קודשים, אך דחה את דבריו. החזו"א הבין שאף הרמב"ן לא התכוון שיש מצוות עשה באכילת פירות שביעית אלא יש איסור עשה בסחורה בפירות שביעית. ויש שדייקו כן מלשון הרמב"ן (מצווה ג) שלא הזכיר את הביטוי "שנצטוונו" כפי שכתב בשאר המצוות.

הרב קוק בשבת הארץ (פ"ו הלכה א אות ב) הזכיר את שתי הדעות. בשו"ת דעת כהן (סימן רמ) חש לדעה שיש מצווה באכילה, ובקונטרס אחרון (אות כא) הוסיף: "ואם יש מצווה באכילת שביעית י"ל שאסור לשבת בתענית רשות מי שיש לו פירות שביעית כל זמן שלא אכלו".

האם יש להקפיד על נטילת ידיים קודם השימוש בפירות שביעית?

פסק רמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה ה"ז): "ואין סכין אותו בידים טמאות", וביאר ערוך השולחן (שמיטה ויובל סי' כד סעי' טו) הטעם משום שיש בהם קצת קדושה. הרב קוק בשבת הארץ (פ"ה הלכה ז) פסק שבזמן הזה שהכל בחזקת טומאה, לא שייך דין זה שלא יסוך בידים טמאות. אך בשבת הארץ (קונטרס אחרון כ"ה) כתב: "והמקדש עצמו בזה

במה עוד באה לידי ביטוי הקדושה בפירות שביעית?

2. פירות שביעית הינם הפקר

מה משמעות המילים "תשמטנה ונטשתה"?

"והשביעית תשמטנה ונטשתה" – רש"י ואבן עזרא לא מייחסים פסוק זה לדין הפקר, אך רשב"ם והרמב"ן וכן המכילתא מייחסים פסוק זה לדין הפקר ומדייקים זאת מהמילה "ונטשתה", וכן דעת הרמב"ם והחינוך.

האם ההפקר נעשה בידי אדם או הוא אפקעתא דמלכא?

המנחת חינוך (מצוה פד אות א) הזכיר מחלוקת בדבר. לדעת המהרי"ט הוא **אפקעתא דמלכא** ולדעת הבית יוסף ההפקר אינו אפקעתא דמלכא **אלא מצוה עליו להפקיר**. לכאורה מהגמ' בנדרים (דף מב ע"א) משמע דרחמנא אפקריה, וכן בבבא מציעא (לח ע"ב) ונטשתה – אפקעתא דמלכא כדעת המהרי"ט. אך בעל פאת השולחן דחה ראיותיו ונקט דעת הבית יוסף שהמצווה להפקיר בפועל.

כיצד נקיים את מצוות ההפקרה?

במכילתא דרבי ישמעאל נאמר "**שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם**". ופסק כן רמב"ם (שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד): "וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצוות עשה... אלא יפקיר הכל". וביאר הכסף משנה (וכן המלבי"ם, התורה והמצוה שם), שמעיקר הדין היה צריך לפרוץ פרצות, וחכמים תקנו שאין צורך בפריצת פרצות אלא שכל הגודר גדר מבטל מצוות עשה אף אם דעתו להפקירם. לאור זאת, הדרך המעשית לקיים את מצוות "ונטשתה" היא על ידי תליית שלט על פתח החצר בנוסח זה: השנה שנת שמיטה והפירות בחצר זו מופקרים לכל.

3. איסור סחורה בפירות שביעית

באילו מצבים המוכר פירות שביעית עובר על איסור סחורה?

יש מצבים שבמסירת פירות בתשלום ישנו איסור סחורה, **כגון המובא במשנה שביעית (פ"ז מ"ג):** "הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר **שאינו עושים סחורה בפירות שביעית... ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק...**" לעומת זאת ישנם מצבים שמסירת פירות בתשלום מותרת, **כגון:** "אבל הוא **לוקט ובנו מוכר על ידו, לקח לעצמו והותיר מותר למכרן (משנה שביעית פ"ז מ"ג)**. יש להבחין אם כן בין מקח – מכירה וקניה בפירות שביעית שלא אסרה תורה, ובין "סחורה" בפירות שביעית שאסרה תורה.

לדעת רש"י (סוכה לט ע"א) איסור סחורה נגזר מחיוב הביעור, ורק כשמטרת המוכר לעבור על מצוות ביעור – שרצונו של המוכר הוא "להצניע לאחר שביעית ולהעשיר" – יש איסור סחורה. **בעלי התוספות** (סוכה לט ע"א ועבודה זרה סב ע"א) מגדירים את איסור סחורה במספר אופנים: מכירה **בשוק, כעין חנות דהינו בקביעות ולא באקראי בעלמא** – שבכך דומה יותר שמשתכר בפירות שביעית. הקונה מחבירו כדי להרוויח ולמכור ביוקר ג"כ נכלל בהגדרת סחורה, כגון **שקונה הרבה יחד להוליך ממקום הזול למקום היוקר. וכן הפורע חובו מפירות שביעית הרי זה משתכר בפירות שביעית. בעל המאור** (סוכה יט ע"ב בדפי הרי"ף) **והריטב"א** (ע"ז סב ע"א) ביארו, שאיסור סחורה הוא רק כאשר האפשרות לקיים את מצוות "לאכלה" מתבטלת, והינו שקונה דבר שאינו ראוי לאכילה (קבלת מעות כנגד הפירות מותר אף שלא ראויים לאכילה, משום שלמענות אין משמעות עצמית וכל עניינה הוא אמצעי לקניית דבר אחר כגון פירות אחרים). **לדעת הרמב"ם** (שמיטה ויובל פ"ו הל' א-ג) הגדרת סחורה האסורה היא כל מכירה **לא מועטת** (אפילו

על מנת ליקח בדמיהם דברי מאכל, ולא דווקא בשוק).
החזון איש (סדר שביעית סוף סי' כ"ו ס"ק ו) צירף את רוב השיטות: מותר למכור דבר מועט, שיעור דבר מועט אינו דווקא מזון ג' סעודות אלא לוקט כשיעור שאדם מכין לתשמיש בני ביתו לימים מועטים. ומותר ללקט שיעור המותר אף אם אין דעתו לאוכלן אלא למוכרן לאחרים. המלקט לא ימכרם לחנווני ע"מ למכור כי החנווני אסור לו ליקח ע"מ למכור. אין למכור בשוק במקום שמוכר כל השנה וכן אין למכור בחנות שמוכר כל השנה אלא מוכר בבית או בסמטא ובחצר.

4. אין להשחית פירות שביעית

האם מותר להשליך פירות שביעית?

המשנה (שביעית פ"ד מ"י) למדה שאין לקוף ענפי אילנות קודם הבשלת הפרי והגמ' (פסחים נב ע"ב) למדה זאת משום שנאמר "לאכלה" דהיינו: ולא להפסד. וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פרק ה הל' יז).
יש להעיר שהרמב"ם בפירושו למשנה הביא טעם אחר "מפני שהוא גוזל בני אדם", דהיינו שפירות אלו שייכים לכלל ישראל ולאף אחד אין רשות והיתר לגזול את ממון כלל ישראל.
לאור זאת יש לדון, בהשלכת קליפות וגרעיני פירות הקדושים בקדושת שביעית, וכן בהשלכת שאריות אוכל – באלו אופנים אינו מפסיד פירות שביעית. וראוי שיהיה כלי אחסון מיוחד לשאריות פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית, "משמרת שמיטה" – פח שמיטה.

5. אין לאכול פירות שביעית בדרך לא מקובלת, אין לעבד פירות שביעית בדרך לא מקובלת

באילו אופנים חותר לאכול פירות שביעית?

המשנה (שביעית פ"ח מ"ב) משווה את דיני פירות שביעית לפירות **תרומה ומעשר שני**, וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה הל' ג) שאין לשנות הפירות מצורתן ויש לאכול כל דבר כדרכו – דבר שדרכו להאכל חי לא יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי. הר"ש כתב הטעם משום שבשימוש כעין זה יש הפסד פירות שביעית, היינו שמשתמש בפירות שלא באופן המרבי. כטעם הר"ש נקטו גם הרב קוק (משפט כהן סימן פד) והחזו"א (שביעית סי' כה אות לב ד"ה ויש). לעומת זאת ערוך השולחן (שמיטה ויובל פכ"ד סעי' ג) הסביר שאין לשנות הפירות מצורתן משום שנאמר בפירות שביעית "קדש תהיה לכם" – בהווייתה תהא ולכן גם אין לשנות אותם מצורתם. נפקא מינא בין הטעמים תהיה האם מותר לשנות פירות שביעית בעיבוד מקובל בדרך כלל, כגון סחיטת מיץ תפוזים. לטעם שהוא משום הפסד הרי זו הדרך המקובלת ואין בכך הפסד פירות שביעית אך אם הטעם משום שנאמר 'קודש' הרי כל שינוי יהיה אסור.

לאור זאת יש לדון בדין בישול פירות שביעית וסחיטת פירות שביעית המשנים את צורת הפרי, מה נחשב שינוי ומה נחשב שינוי מהדרך המקובלת.

6. אין להאכיל גויים מפירות שביעית

האם מותר להאכיל גויים פירות שביעית?

בתורת כהנים (בהר פרשה א) דרשו "לכם ולא לאחרים", ופירשו הראשונים וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה הל' יג) שאין מאכילים את הגוי פירות שביעית. אך אם מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומותר להאכילו. המהר"י קורקוס ביאר הטעם משום שיש בכך הפסד פירות שביעית. **שו"ת אבני נזר** (יו"ד סי' תמה) הוסיף ביאור **שנחשב הפסד פירות שביעית כשמאכיל לנכרי כמו שאסור להאכיל לבהמה פירות שביעית מאכל אדם. הרב קוק בשבת הארץ** (קונטרס אחרון כ) **כתב שהאיסור להאכיל גויים פירות שביעית הוא מדרבנן משום מעלת קדושת שביעית** ולא גזרו בתושב ושכיר ואכסניא (אורחיים).

האם מונעים מגויים ליטול פירות שביעית מן השדות?

התוספתא (שביעית פ"ה ה"כ) נקטה שאין מאכילים את הבהמה פירות שביעית אך אוכלת מאליה ואין מונעים זאת ממנה, שנאמר "ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול". וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה הל' ה). לעומת זאת פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד הל' ל) שמונעים מן הגויים ליטול פירות שביעית מן השדות. הרדב"ז ביאר הטעם משום **שבפירות שביעית יש קדושה**. בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' תמה) ביאר מטעם שפירות שביעית אינם הפקר אלא פירות **השייכים לכלל ישראל** ואסור לגוי לקחת אותם מדין גזל.

7. גידולי שביעית מותרים בכל שימוש הדומה לאכילה

אלו שימושים מותר לעשות עם פירות שביעית?

המשנה (שביעית פ"ח מ"ב) נקטה שגידולי שביעית ניתנו לאכילה ולשתיה, לסיכה וכן לצביעה. בגמ' (ב"ק קב) למדו שקדושת שביעית חלה לא רק על מיני מאכל אלא כל דבר שיש לו שימוש דומה לאכילה. פירות הראויים לאכילה אין להשתמש בהם לצורך אחר, אף שהנאתו וביעורו שווה, ולכן לא יסוך יין. אך שמן המיועד לסיכה ולמאור, מותר לסוך בו ולהדליק בו את הנר אך אין להסיק בו, שהנאה זו היא לאחר ביעורו. ומיני כביסה וצביעה יש בהם קדושת שביעית ומותר לכבס ולצבוע בהם.

8. אין לייצא פירות שביעית לחו"ל

האם מותר לייצא פירות שביעית?

המשנה (שביעית פ"ו מ"ה) נקטה שאין מוציאים פירות שביעית מהארץ לחו"ל. הגמ' (פסחים נב ע"ב) דנה מה דינם של פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ ונפסקה ההלכה שמתבערים במקומם ואין צורך להחזירם לארץ ישראל, וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה ה"ג ופ"ז ה"ב).

כיצד הוציא רב ספרא פירות שביעית לחו"ל?

בסוגיה (שם) מסופר שרב ספרא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ, והיו עמו חביות יין של שביעית ופסקו לו שאין צריך להחזירם אלא יבערם במקומם. ושאלו הראשונים, כיצד רב ספרא הוציאים? התוספות (פסחים נב ע"ב) בתירוץ ראשון, חילקו בין להוציא לסחורה המותרת – שמותר, לבין להוציא לאכילה – שאסור. ובתירוץ שני נקטו שאכן אסור להוציא ורב ספרא שוגג היה. הר"ש (שביעית פ"ו מ"ה) הזכיר רק את התירוץ השני ששוגג היה ונראה שזו גם דעת הרמב"ם שלא הזכיר אופני היתר. החזו"א (שביעית סי' יג ס"ק ד) תמה על תירוצם הראשון של התוספות, כיצד לסחורה המותרת יהיה קל יותר מלאכילה, ולכן קבע שיש לגרוס ההיפך: לאכילה – מותר ולסחורה המותרת – אסור. בהלכתא גבירתא (שביעית פ"ו מ"ה) ובספר השמיטה (עמ' לו סע' ה) כתבו שאסור להוציא לחו"ל לאחר זמן הביעור אך מותר לייצא לחו"ל קודם זמן הביעור או לאחר קיום מצוות הביעור. הרב קוק בשבת הארץ (קונטרס אחרון סי' כג) קיים גרסת התוס' וביאר שגזרת חכמים שלא להוציא לחו"ל חלה רק על מצבים המותרים ולא על סחורה שכבר אסרה תורה גם אם יש בה אופני היתר. ולכן לצורך סחורה לחו"ל מותר ולצורך אכילה בחו"ל אסור.

9. מצוות ביעור פירות שביעית

מצוות ביעור הוזכרה במשנה (שביעית פ"ז מ"א) ונלמדה בתורת כהנים (בהר פרשה א סעי' ח) ובגמ' (פסחים נב ע"ב) מן הפסוק "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך", כל זמן שחיה אוכלת מן השדה – האכל לבהמה שבבית, כלה לחיה אשר בשדה – כלה לבהמתך מן הבית.

כיצד מקיימים את הביעור?

לשיטת רש"י (פסחים נב ע"ב) מניחים במקום מרמס חיה ובהמה דהיינו יש לאבדם ולא להשתמש בהם. וכן היא דעת הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ז ה"א, ה"ג) שהביעור ההוא שרפה או איבוד. לדעת התוס' והרמב"ן הביעור הוא בהפקרה בפני אחרים. לדעת הראב"ד ישנם שני שלבים במצוות הביעור, בתחילה כאשר כלה בעיר יש להפקיר וכאשר כלה בכל האזור יש מצווה לבער בשרפה.

כיצד נוהגים בזמננו לבער פירות שביעית?

המהר"י קורקוס (פ"ז ה"ג) כתב: "כדאין הם הגאונים... לסמוך עליהם כל שכן בשעת הדחק כי רב הוא וכל נתיבותיה שלום, וגם כי שביעית בזמן הזה מדרבנן ואזלינן לקולא". החכמת אדם (שער מצות הארץ פי"ט סעי' ו) כתב שראוי לקיים מצוות הביעור בשרפה כדעת הרמב"ם. הרב קוק (שו"ת משפט כהן סי' פג) כתב שאין לשרוף, כי האי חומרא קולא היא לרבים וגדולים, שהרי לשיטת האחרות עובר על איסור הפסד פירות שביעית. וכל שכן שכבר נהגו בא"י כדעת הרמב"ן ליהנות אחר הביעור ע"י הפקר, ואם יבא אדם עכשיו להחמיר על עצמו שלא ליהנות אחר הביעור, אע"פ שהפקיר וקיים כדן, ודאי ראוי ללמדו שלא יעשה כן נגד כבודם של ראשונים שהנהיגו כן, כמש"כ מוהר"י קורקוס.

האם יש פירות שביעית האסורים באכילה (איסור ספיחין)?

אע"פ שיש קדושה בפירות שביעית, חכמים אסרו באכילה את כל הגידולים החד שנתיים שגדלו בשמיטה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גינה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחין הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית. לדעת הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד הל' א-ד) כל שגדל בשמיטה אסור באכילה. ולדעת הר"ש (שביעית פ"ט מ"א) כל שהתחיל לגדול בשביעית אסור באכילה משום איסור ספיחין אך אם התחיל לגדול בשישית מותר באכילה בשביעית ויש לנהוג בו קדושת שביעית. בימינו ששביעית מדרבנן נוקטים כדעת הר"ש לגבי הגידולים שהתחילו לגדול בשישית. אמנם, הגידולים החד שנתיים שהתחילו לצמוח בשנה השמיטה, אע"פ שיש בהם קדושת שביעית, אסור לאכול אותם משום איסור ספיחין.

קדושת פירות שביעית

מקורות בפסוקים לדיני פירות שביעית

ויקרא פרק כה (פרשת בהר)

- (א) וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:
 (ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לִיקוֹן:
 (ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָה:
 (ד) וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שְׁבַת לִיקוֹן שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכֶרֶם לֹא תִזְמַר:
 (ה) אֵת סְפִיחַ קִצְיֹרְךָ לֹא תִקְצוּר וְאֵת עֵנְבֵי נִזְיֹרְךָ לֹא תִבְצוּר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ:
 (ו) וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ לָךְ וּלְעֶבְדְּךָ וְלְאִמְתְּךָ וְלְשִׁכְיֹרְךָ וְלַתּוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ:
 (ז) וּלְבִהֶמְתְּךָ וּלְחַיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאֹכְלָהּ: ◦
 (ח) וְסַפַּרְתָּ לָךְ שְׁבַע שְׁבַתוֹת שָׁנִים שְׁבַע שָׁנִים שְׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לָךְ יְמֵי שְׁבַע שְׁבַתוֹת הַשָּׁנִים תִּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:
 (יא) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נִזְרֶיהָ:
 (יב) כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָה:

שמות פרק כג (פרשת משפטים)

- (י) וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָה:
 (יא) וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וַיִּתְּרֶם תֹּאכְלוּ מִיַּת הַשָּׂדֶה כִּי תַעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ:

מנין למדנו שיש קדושה בפירות שביעית?

גמ' עבודה זרה דף נד ע"ב

"שביעית, דכתיב: +ויקרא כה+ כי יובל היא קדש תהיה לכם, מה קדש תופס את דמיו ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה; אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאה לחולין! ת"ל: תהיה, בהוייתה תהא, הא כיצד? לקח בפירות שביעית בשר - אלו ואלו מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים - יצא בשר נכנסו דגים, בדגים יין - יצאו דגים נכנס יין, ביין שמן - יצא יין ונכנס שמן, הא כיצד? אחרון אחרון נתפס בשביעית, ופרי עצמו אסור.

מהי המשמעות המעשית לקדושת פירות שביעית?

1. יש מצווה באכילת פירות שביעית

בבשר קורבנות ובפירות תרומה, הקדושה מתבטאת שיש מצווה באכילתם.

ספר המצוות לרמב"ם מצוות עשה פט

היא שצוה הכהנים לאכול בשר קדשים, כלומר החטאת והאשם שהם קדשי קדשים (צו ו - ז), והוא אמרו יתעלה (תצוה כט) ואכלו אותם אשר כופר בהם. ולשון ספרא מנין שאכילת קדשים כפרה לישראל תלמוד לומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני ה' [שמייני יז] הא כיצד הכהנים אוכלים וישראל מתכפרין. ומתנאי מצוה זו שזאת האכילה שהיא מצוה אמנם תהיה ליום ולילה עד חצות... וכן גם כן התרומה הנה אכילתה נגררת אחר המצוה. אבל אין אכילת קדשים קלים ותרומה כמו אכילת בשר חטאת ואשם. שאכילת הבשר הזה מן החטאת ומן האשם בה

תשלם כפרת המתכפר כמו שבארנו ובו בא לשון הציווי באכילה, מה שלא בה לא בקדשים קלים ולא בתרומה, ולפיכך היא נגזרת במצוה והאוכל אותה עושה מצוה. ולשון ספרא עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולין כעבודת מקדש במקדש מה עבודת מקדש במקדש ידיו ואחר כך עובד אף אכילת קדשים בגבולין מקדש ידיו ואחר כך אוכל. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במקומות מזבחים:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קכ

היא שצונו להוציא מעשר שני והוא אמרו יתעלה (ראה יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה. ולשון ספרי שנה שנה מלמד שאין מעשרין אותו משנה לחברתה אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב מנין לרבות שאר מעשרות תלמוד לומר עשר תעשר. ולשון התורה (שם) הוא להיות זה המעשר עולה לירושלם ויאכלהו שם בעליו. וכבר קדם לנו (מ' קיט) לשונם בזה...

האם יש מצווה באכילת פירות הקדושים בקדושת שביעית?

הרמב"ן השגה ג' לספר המצוות

מצווה שלישית שאמרה תורה בפירות שביעית, והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה ודרשו לאוכלה ולא לסחורה. וזה דבר תורה הוא כמו שאמרו באחרון של ע"ז נמצא נמצא פורע חובו בפירות שביעית, והתורה אמרה לאוכלה ולא לסחורה. וכן מקומות רבים מן התלמוד בא כלשון הזה. ונכפלה זאת המצווה באמרו יתברך "ואכלו אביוני עמך" ולא אמר לאביוני עמך תעזוב אותם כמו שאמר לעני ולגר תעזוב אותם בלקט ושכחה אבל לשון אכילה מזכיר בהם הכתוב בכל מקום. והנה העושה סחורה בהם עובר בעשה.

מגילת אסתר על השגת הרמב"ן ג'

ונראה לי כי מה שלא מנאה הרב הוא לפי שמה שדרשו חכמים לאוכלה ולא לסחורה אין פירושו שיהא מצווה באכילתם רק לאכילה הותר לכם ולא לעשות בהם סחורה. וראיה שאין באכילתם מצווה ממה ששינונו בפ"ח משביעית מ"ג "שביעית ניתנה לאכילה ושתיה וסיכה וכ"ו" ולא קאמר שביעית מצווה באכילה ושתיה וכ"ו"

חזון איש שביעית סי' י"ד ס"ק י' ד"ה מש"כ

מה שכתב לעיל דאין מצווה לאכול פירות שביעית ראיתי במגילת אסתר בהוספת עשין של הרמב"ן עשה ג' שפירש דעת רמב"ן היפוך מזה, אבל כוונת רמב"ן דאיסור סחורה הוא ממניין עשין כמבואר בדבריו ז"ל אבל אין עשה באכילתן...

השגות הרמב"ן לספר המצוות

מצוה א שנצטוונו לאכול מעשר שני ובכורות בירושלים לפני הקל יתעלה והוא אמרו ואכלת לפני ה' אלוקיך...

מצוה ב שנצטוונו לאכול תרומה כשהיא טהורה ... שנאמר בשעריך תאכלנו...

מצוה ג שאמרה תורה בפירות שביעית והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ודרשו לאכלה ולא לסחורה.

שבת הארץ פ"ו הלכה א אות ב

ויש מי שנראה מדבריו שיש בכלל זה המצוה לאכול פירות שביעית ויש אומרים שאין שום מצוה באכילתן אלא שבא הכתוב לאסור בהם דברים שחוץ מאכילתן כמו הפסד וסחורה.

שו"ת דעת כהן סימן רמ

לע"ד הרוצה לצאת יד"ח שביעית כתיקון בתפוז"ז אין להאכיל הקליפות לבהמה, ולא לאבדן בידים, כ"א או לשולקן עם צוקר, כדרך לאכילה, או להניחן במקום המוצנע עד שיכלו מעצמן וירקבו. כי א"א לנו לברר שלא נטעו את האילנות גם ע"ד קליפתם, שהדבר ידוע שבחול"ל מוכרים חלק גדול מתפוז"ז לבתי עשיית משקאות, והם משתמשים בעיקרם בקליפה, וא"כ הוא מאכל אדם. גם מהעושים מיני מרקחות יש בתי מסחר רבים והם משתמשים באוכל וגם בקליפה, ודעת הסוחרים במקחם הוא בשביל זה השימוש ג"כ. ודעת הנוטעים היא למסחר, א"כ דעתם בטלה לדעת הסוחרים. ע"כ א"א לע"ד להקל למאכל בהמה. ולרקחם לע"ד יותר עדיף מלהניחם לאיבוד, אע"פ שאין איסור להניח עד שירקבו, מ"מ עדיף לאכול ולקיים מצות לאכלה. וכן מטיים כמה מקומות מחז"ל, וקשה לי להאריך כעת. ויתר הדברים מניתי ע"ז את ידידנו הרב ר"מ לערמאן נ"י, כבקשתו ורצון כ' חמיו הרב היקר שי', ויעשו כל הדברים ברשות ב"ד אבל יפקיר נא כמ"ר בפני ג' חדא שההפקר הוא ג"כ מצוה, וי"א שאסור לקחת קודם ההפקר שלא מדעת בעלים. גם יהי' לשון ההפקר שאפי' אם המכירה הועילה להפקיע דין שביעית מ"מ יהי' הפקר גמור, כדי שלא נצטרך לעשר, ויאבדו התרומ"ע.

שבת הארץ קונטרס אחרון כא

והדברים עתיקים אם יש מצוה באכילת פ"ש ע"י רמב"ן בסה"מ אחר העשין מצוה ג ובמגילת אסתר. ומלשון הירושלמי פ"ח ה"ב ותוספתא פ"ו ה"א "אין מחייבין אותו לאכול פת שעפשה" נראה אומנם שהיא מצוה בראוי לאכילה, אך אפשר לומר שהוא אשגרא דלישנא דפ"ט דתרומות הל' י"א, ושם מצווה ודאית ודמי לעבודת בהמ"ק ומברכין עליה,

ודרך אגב נשנת גם בשביעית בלשון זה, ובנדון דידן אפשר הכוונה בפת שעפשה שמותר לאבדה דלא חזיא לו ולא לבהמה, וכן נראה מפ' מנחת ביכורים. **ואם יש מצווה באכילת שביעית י"ל שאסור לשבת בתענית רשות מי שיש לו פירות שביעית כל זמן שלא אכלו.**

האם יש להקפיד על נטילת ידיים קודם השימוש בפירות שביעית?

רמב"ם שמיטה ויובל פ"ה ה"ז

ושמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל, **ואין סכין אותו בידיים טמאות**, נפל על בשרו משפשפו בידיים טמאות...

ערוך השולחן שמיטה ויובל סי' כד סעי' טו

עוד שנינו בתוספתא שם שמן של שביעית אין סכין אותו בידיים טמאות נפל על בשרו משפשפו אפילו בידיים טמאות והטעם דאין לטמא לכתחילה פירות שביעית שיש בהם קצת קדושה ומשנפל על גופו אין חוששין עוד כמ"ש.

שבת הארץ פ"ה הלכה ז

ונראה שבזמן הזה שהכל בחזקת טומאה, לא שייך דין זה שלא יסוך בידיים טמאות.

שבת הארץ קונטרס אחרון כה

אע"פ שאין לנו טהרות בזה"ז, מ"מ מפני כבוד קדושת שביעית אין לסוך גם עכשו את השמן של שביעית כ"א בידיים טהורות ע"י נטילת ידיים כשם שתקנו נטילת ידיים לסעודה וסמכו ג"כ על המקרא" והתקדשתם אלו מים ראשונים" (ברכות נג ב) **וכש"כ שכשר הדבר לדון כן בשמן של שביעית שנקרא קודש**, והמקדש עצמו בזה לקיים הלכה זו גם בזמן הזה תבוא עליו ברכה. ונראה לעניות דעתי, שהנוטל ידיו לפירות שביעית כולם, מפני כבוד קדושת שביעית, משום שם קודש שנקרא עליהם, אין זה בכלל " הנוטל ידיו לפירות הרי הוא מגסי הרוח. וכהאי גוונא כתבו רבוותא בתראי במי שנוטל משום כבוד הברכה.

במה עוד באה לידי ביטוי הקדושה בפירות שביעית?

2. פירות שביעית הינם הפקר

מה משמעות המילים "תשמטנה ונטשתה"?

שמות פרק כג יא

והשביעית **תשמטנה ונטשתה** ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך:

רש"י שמות פרק כג פסוק יא

תשמטנה - מעבודה: **ונטשתה - מאכילה אחר זמן הביעור**. דבר אחר תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. ונטשתה מלזבל ומלקשקש.

אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך)

והשביעית **תשמטנה** היא שתקרא שמטה לה, **ולא יגוש** איש את רעהו האביון. **ונטשתה שלא תזרע**, וכמוהו ונטוש את השנה השביעית (נחמיה י, לב).

רשב"ם שמות פרק כג פסוק י

ואספת את תבואתה - בביתך ולא תניחנה הפקר אלא בשביעית תשמטנה, שלא תזרע: **ונטשתה - שלא תאסוף תבואתה**.

רמב"ן שמות פרק כג פסוק יא

תשמטנה ונטשתה - **תשמטנה מעבודה, ונטשתה מאכילה אחר זמן הביעור**. דבר אחר תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה, **ונטשתה מלזבל ומלקשקש. לשון רש"י. ואינו נכון**, כי לא הוזהרנו מן התורה אלא על חרישה וזריעה, אבל המקשקש והמזבל, ואפילו מנכש ועודר וכוסח וכל שאר עבודות קרקע, אינו אסור מן התורה. וכך העלו בתחלת מסכת מועד קטן (ג א) בפרק משקין דחרישה וזריעה אסר רחמנא אבל תולדות לא אסר רחמנא וכלהו מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. וכן הביעור אינו נלמד מן המקרא הזה:

ור"א אמר, תשמטנה, שמוט כל בעל משה ידו. ונטשתה, שלא תזרע את ארצך. ואינו כלום. אבל הכתוב דבק בראשון, אמר שש שנים תזרע ותאסוף התבואה, והשביעית **תשמטנה שלא תזרע את ארצך, ונטשתה שלא תאסוף את תבואתה**,

אבל תעזבנה, ואכלו אביוני עמך וחיות השדה פרי העץ ותבואת הכרם, וכן ונטוש את השנה השביעית.

מכילתא דרבי ישמעאל שמות פר' כ אות ריד

והשביעית תשמטנה ונטשתה, תשמטנה – בעבודתה, ונטשתה באכילתה. אין אלא פירות [האילן פירות הארץ] מנין? ת"ל **ונטשתה מכל מקום**. דבר אחר והשביעית וגו' שלא תאמר מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם.

מלבי"ם התורה והמצוה שם

...ועוד מפרש **השניטה** הוא **שיעזבם מרשותו שיהיה הפקר** – לא שהוא ישים עליה גדר סביב והוא יחלקם לעניים, ופסק כן הרמב"ם.

רש"י ואבן עזרא לא מייחסים פסוק זה לדין הפקר, אך רשב"ם והרמב"ן וכן המכילתא מייחסים פסוק זה לדין הפקר ומדייקים זאת מהמילה ונטשתה.

מנין המצוות לרמב"ם קלד

להשמיט קרקע שנ' והשביעית תשמטנה ונטשתה.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קלד

היא שצונו **להפקיר** כל מה **שתצמיח הארץ** בשנת השמיטה **והפקיר** צמחי אדמתינו כלם לכל אדם. והוא אמרו ית' (משפטי' כג) והשביעית **תשמטנה ונטשתה** וכו'. ולשון מכילתא [דרשב"י] והלא הכרם והזית בכלל היה ולמה יצא להקיש אליו מה כרם מיוחד שהוא בעשה עוברים עליו בלא תעשה כך כל שהוא בעשה עוברים עליו בלא תעשה. וענין זה המאמר מה שאספר. וזה שאמרו והשביעית תשמטנה ונטשתה כולל הפקיר כל מה שיצמח מן הארץ בשנה השביעית מן הענבים והתאנים והזתים והאפרסקין והרמונים והחטים והשעורים וזולת זה. **הנה הודיע שהשמטת הכל מצות עשה** ואחר כך פרט ואמר כן תעשה לכרמך לזיתך וזה הוא בכלל כל מה שיצמח מן הארץ, ואמנם בא זה הצווי בכרם ובזית לבד בעבור שבא בכתוב האזהרה בייחוד מלאסוף תבואת הכרם והוא אמרו (ר"פ בהר ל"ת רכג) ואת ענבי נזיריך לא תבצור, וכמו שהכרם **שהפקרו מצות עשה** מניעתו מצות ל"ת כן כל מה שיצמח בשנה שביעית שהתבאר **שהפקרו בעשה** הנה מניעתו בלא תעשה ויהיה דין הזית כדין הכרם בעשה ולא תעשה ודין זה ודין שאר פירות אחד. הנה התבאר מכל מה שקדם **שהשמטת גדולי שביעית מצות עשה**. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת שביעית. והיא אינה חובה מן התורה אלא לפירות ארץ ישראל בלבד.

מניין המצוות בתחילת הלכות שמיטה ויובל

(ו) **שישמיט** מה שתוציא הארץ.

רמב"ם שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד

מצות עשה **להשמיט** כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר **והשביעית תשמטנה ונטשתה**,

ספר החינוך מצוה פד

להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה השביעית, **שהיא נקראת מפני המעשה הזה שנתחייבנו בה שנת השמיטה**, ויזכה בפירותיה כל הרוצה לזכות, שנאמר [שמות כ"ג, י"א] **והשביעית תשמטנה ונטשתה** ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך.

הרמב"ם וספר החינוך גם הם מייחסים פסוק זה לדין הפקר ומדייקים זאת מהמילה תשמטנה.

האם ההפקר נעשה בידי אדם או הוא אפקעתא דמלכא?

מנחת חינוך מצוה פד אות א

ואני מסופק אי המצוה **אקרקפתא דגברא הוא**, דרחמנא ציווהו להפקיר פירותיו בשביעית ומחוייב לקיים להפקיר, ואם מפקיר הרי זה הפקר, **אבל אם אינו מפקיר אינו מופקר**, ונהי דעובר על יעשה מ"מ אינו הפקר רק עובר על גזרת השי"ת, א"כ אין אחר רשאי ליטלו **והרי הוא גזל ביד אחרים כל זמן שלא הפקיר**. ומבואר בכמה מקומות בשי"ס ורמב"ם (פ"ו ממתנות עניים הלכה ה) דשביעית פטור מן מעשר כיוון דהוא הפקר והפקר פטור מן המעשר, **א"כ כל זמן שלא הפקיר כיוון דלא הווי הפקר חייב לעשר**. או דלמא הפקר זה אין צריכים הבעלים להפקיר, רק הוא **אפקעתא דמלכא** שהוא ממילא הפקר, רק אם נעל כרמו עובר על עשה זו והרי הוא גזל הרבים, אבל ממילא הוי הפקר, **א"כ פטור ממעשר בכל עניין, וכן אם אחר זכה בעל כורחו דבעליעם הרי הוא שלו, דזוכה מן הפקר אף דלא הפקירו הבעלים**.

שוב האיר השי"ת את עיני ומצאתי במהרי"ט ח"א סי' מג, האריך וחלק על רבינו בית יוסף המובא שם בסימן שלפני זה, לענין פירות שביעית בקרקע של גוי. **ודעת הבית יוסף דאינו אפקעתא דמלכא רק מצוה עליו, ודעת המהרי"ט דהוא אפקעתא דמלכא**, והביא ראיה מנדרים פרק אין בין המודר מ"ב ע"ב דמבואר שם דרחמנא אפקריה, וכן בבבא מציעא

פרק המפקיד ל"ט ע"א, דנטושין בעל כורחו ע"ש, וגם מצאתי בשולחן שנדפס מחדש לחכם מארץ הקודש (סי' כ"ג ס"ק כט) האריך לפלפל, וחלק על המהרי"ט ודחה ראיותיו, ודעתו שהוא רק מצות עשה להפקיר, ומביא מכמה מקומות, ע"ש באורך,

גמ' בבא מציעא דף לח ע"ב

מאי שנא הנך דקרו להו נטושים, ומאי שנא הני דקרו להו רטושים? **נטושים דבעל כרחו, דכתיב והשביעת תשמטנה ונטשתה - אפקעתא דמלכא.** רטושים - דמדעתן, דכתיב אם על בנים רטשה.

רש"י

הכי גרסינן: נטושים על כרחו דכתיב והשביעת תשמטנה ונטשתה - **היינו על כרחו.**

אפקעתא דמלכא - **מצות המלך.**

גמ' נדרים דף מב ע"א

מתני'. המודר הנאה מחבירו לפני שביעית - אינו יורד לתוך שדהו, ואינו אוכל מן הנוטות, ובשביעית - אינו יורד לתוך שדהו, אבל אוכל הוא מן הנטיעות הנוטות. נדר הימנו **מאכל** לפני שביעית - יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הפירות, ובשביעית - יורד ואוכל

גמ'... ובשביעית - אין יורד לתוך שדהו כו'. מאי שנא דאוכל מן הנוטות? **דפירי דהפקירא אינון, ארעא נמי אפקרה!** אמר עולא: בעומדין אילנות על הגבולים. ר' שמעון בן אליקים אמר: גזירה שמא ישהא בעמידה.

ר"ן

ארעא נמי רחמנא אפקריה - כלומר ללקיטת הפירות ולמה לא ירד לתוכה ללקוט פירותיה.

אמר עולא בעומדין אילנות על הגבולין - אין הכי נמי דלקוט אילנות שבאמצע השדה מותר לירד לתוכה אבל ללקוט אילנות שעומדין על הגבולין לא **דרחמנא לא אפקרה לארעא אלא ללקוט פירותיה** הלכך כיון שאילנות הללו יכול ללקט אותם לא ירד.

ר"ש בן אליקים אומר גזרה שמא ישהא בעמידה - ומש"ה אפי' ללקט אילנות שבאמצע השדה לא ירד לתוכה דנהי דמדינא שרי **דארעא רחמנא אפקרה** משום גזרה אסור ...

פאת השולחן שביעית כג אות כט עמ' קו

מה שהביא המהרי"ט ראייה מנדרים ארעא נמי רחמנא אפקרא הרי אפקעתא דמלכא הוא, ליתא **דבגירסא שלנו אינו כתב רחמנא אלא ארעא נמי אפקרי',** ור"ל דהפקיר בעל השדה ע"פ ציווי המלך וכמ"ש הרמב"ן שלהי יבמות דהתורה צוותה לו שיפקיר שדהו וזה שכתב ונטשתה נהוג בה הפקר ועיקר הלאו על המשמר כרמו ואינו מפקירה ובפירושו בחומש האריך הרמב"ן דעיקר שיפקיר כל השדה לעניים ולעשירים ולחינו ולבהמה וכ"ו... ומ"ש מב"מ נטושים דבכ"כ דכ' והשביעית תשמטנה וכ"ו אפקעתא דמלכא וכ"ו רטושים דמדעתיה, גם כן לא מכרעא דרש"י שם פי' מצות המלך ר"ל שציווהו שיפקיר אבל צריך שיפקיר בעל השדה בהכרח המלך כי ונטשת ציווי עליו אבל לגוי לא ציווה...

רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ו הלכה ה

שנת השמטה כולה **הפקר** ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל לא ראשון ולא שני ולא מעשר עני.

כיצד נקיים את מצוות ההפקרה?

מכילתא דרבי ישמעאל שמות פר' כ אות ריד

והשביעית וגו' **שלא תאמר מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם.**

מלבי"ם התורה והמצוה שם

...ועוד מפרש **שהנטישה** הוא **שיעזבם מרשותו שיהיה הפקר** - לא שהוא ישים עליה גדר סביב והוא יחלקם לעניים, ופסק כן הרמב"ם.

רמב"ם שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד

מצות עשה **להשמיט** כל מה **שתוציא הארץ** בשביעית שנאמר **והשביעית תשמטנה ונטשתה**, וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, **אלא יפקיר הכל** ויד הכל שוין בכ"מ שנאמר ואכלו אביוני עמך.

כסף משנה

במכילתא והשביעית תשמטנה שלא יאמר אדם מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו העניים, הריני מכניסם לתוך ביתי ומחלקם לעניים ת"ל והשביעית תשמטנה וכ"ו מגיד שפורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם. **כלומר שגדרו שלא יפורץ פרצות בשדהו אבל לגדור ודאי שהוא עובר ומבטל מצות עשה אף אם דעתו להפקירם אח"כ.**

באהלי שדה, הרב יעקב אריאל שליט"א

הדרך המעשית לקיים את מצוות "ונטשתה" היא על ידי תליית שלט על פתח החצר בנוסח זה:
'השנה שנת שמיטה והפירות בחצר זו מופקרים לכל. הרשות נתונה לקטוף פרי לתצרוכת משפחתית בלבד. נא להימנע מלהיכנס לחצר בשעות 2:00-4:00 אחה"צ.'

3. איסור סחורה בפירות שביעית

באילו מצבים המוכר פרות שביעית עובר על איסור סחורה?

יש מצבים שבמסירת פירות בתשלום ישנו איסור סחורה

משנה שביעית פ"ז מ"ג

הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושים סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק...

גמ' עבודה זרה דף סב ע"א

חמרין מאי היא? דתניא: החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית - שכן שביעית; מאי שכן שביעית? **אלימא דיהבין להו שכר מפירות שביעית, נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית, והתורה אמרה: לאכלה - ולא לסחורה!**

גמ' סוכה דף מ ע"ב

"אמר רבי יוסי בר חנינא: בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו' אדם נושא ונותן בפירות שביעית - לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו"

רש"י שם:

אדם נושא ונותן בפירות שביעית - **לסחורה.**

ישנם מצבים שמסירת פירות בתשלום מותרת

משנה שביעית פ"ז מ"ג

ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו לקח לעצמו והותר מותר למכרו.

גמ' סוכה דף מ ע"ב

הא כיצד? לקח בפירות שביעית בשר - אלו ואלו מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים - יצא בשר ונכנסו דגים.

יש להבחין בין מקח - מכירה וקניה בפירות שביעית שלא אסרה תורה, ובין "סחורה" בפירות שביעית שאסרה תורה.

רש"י סוכה דף לט ע"א ד"ה אין מוסרין דמי פירות

התורה אמרה (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה, שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן, **ולא שיעשה בהם סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר.**

לדעת רש"י איסור סחורה נגזר מחיוב ביעור, ורק כשמטרת המוכר לעבור על מצוות ביעור - שרצונו של המוכר הוא "להצניע לאחר שביעית ולהעשיר" - יש איסור סחורה.

תוספות סוכה דף לט ע"א

לא חשיב סחורה אלא כי ההיא דמסכת שביעית פ"ז (מ"ג) לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו לקח לעצמו והותר מותר למכור פי' היינו לוקח היינו לוקט כדקתני סיפא אבל הוא לוקט ובהדיא קתני בתוספתא ולא יהא לוקט וכשמוכר בשוק הוא הלוקט עצמו אסור [דללקט] לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה **דהיינו למכור** אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו דלא חשיב סחורה כיון דהוא לא ליקטם ובירושל' אמרי' האחין מלקטין ואחד מוכר על ידיהן דעל ידי הבלעה מוכר שלו ושל חברו א"ר יוסי בר בון ובלבד שלא יעשו פלטר פי' ולא יהא מוכר בההוא אתרא **כל שעה** וסוחרי שביעית דתנן פ"ק דר"ה (דף כב. ושם) ופי' זה בורר (סנהדרין כד:); היינו כי האי גוונא **ואפשר הקונה מחבירו כדי להרויח ולמכור ביוקר היינו נמי סחורה** ובפ' ז' דשביעית (מ"ג) תנן שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפו' ולא בשקצים ולא ברמשי' לא משכחת שיהו כולם שוים לענין סחורה אלא כי האי גוונא דבהדיא שרא רחמנא למכור כדכתיב או מכור לנכרי.

תוספות סנהדרין דף כו ע"א ימכרו לכהנים בדמי תרומה

וא"ת והא אסור לעשות סחורה בפירות שביעית כדאמרין במסכת ע"ז (דף סב:); לאכלה ולא לסחורה וי"ל דסחורה היינו כשמוכרה בשוק **כעין חנות** דדמי לסחורה אבל פעם א' כעין אקראי בעלמא ליכא משום סחורה.

תוספות עבודה זרה דף סב ע"א ד"ה נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית

אומר רבינו יצחק דהסחורה שהיא אסורה בפירות שביעית היינו לקנות הרבה ביחד להוליך ממקום הזול למקום היוקר וכמו שהיו עושים אוספי שביעית שפסולין לעדות בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) מטעם סחורה וכן פורע חובו מפירות שביעית שזה משתכר בפירות שביעית ולא לאכלה קרינא ביה אבל אם הוא לוקט למכור על יד לקנות בו דבר אכילה אין דבר זו סחורה וכן שנינו פרק לולב הגזול (סוכה דף לט. ושם ד"ה וליתב) מבליע דמי אתרוג בלולב ובלא הבלעה נמי היה מותר אילמלא טעמא דאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ אלמא מותר למכור ועוד תנן במסכת שביעית (פ"ז מ"ג) לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל לוקט ובנו מוכר על ידו משמע דאפילו לכתחלה וא"ת תיקשי רישא לסיפא רישא אסרה לוקח למכור בשוק משמע הא לוקט מותר ואפילו בשוק והדר תני לוקט ובנו מוכר על ידו הא למכור בשוק אסור ונראה דיש במשנה ברישא טעות סופר וגרס בשניהם לוקט מיהו יש ליישב הגירסא ואשמעינן דדין לוקח ולוקט שוין דבשניהם אסור למכור בשוק ורישא תנא לוקח וה"ה לוקט וסיפא לוקט וה"ה לוקח ויש ליתן טעם למה אסור יותר בשוק שכשמעמיד חנות בשוק דומה יותר שמשתכר בפירות שביעית. התוס' מגדיר איסור סחורה במספר אופנים: מכירה בשוק, כעין חנות דהינו בקביעות ולא באקראי בעלמא - שבכך דומה יותר שמשתכר בפירות שביעית. הקונה מחבירו כדי להרוויח ולמכור ביוקר ג"כ נכלל בהגדרת סחורה, כגון שקונה הרבה יחד להוליך ממקום הזול למקום היוקר. וכן הפורע חובו מפירות שביעית הרי זה משתכר בפירות שביעית.

המאור הקטן סוכה יט ע"ב בדפי הריף ד"ה לפי שאין מוסרים

ולי נראה שאין בה משום סחורה אלא בלוקח מהן חלוק או טלית דבר שאינו ראוי לאכילה ריטב"א ע"ז ס"ב ע"א

נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה

פרוש לאכלן בפני עצמן או למכרן ולקנות בהן דברים הנאכלים שיכולים להתבער בזמן הביעור, שבאלו קדושת שביעית תופסת. אבל לא דבר שאינו נאכל אלא שניתן לסחורה, כגון בהמה טמאה ועבדים ובגדים ושאר מטלטלים דעלמא.

דהיינו שאיסור סחורה הוא רק כאשר האפשרות לקיים את מצוות "לאכלה" מתבטלת, והיינו שקונה דבר שאינו ראוי לאכילה (וקבלת מעות כנגד הפירות מותר אף שלא ראויים לאכילה, משום שלמענות אין משמעות עצמית וכל עניינה הוא אמצעי לקניית דבר אחר כגון פירות אחרים).

רמב"ם שמיטה ויובל פ"ו הלכה א-ג

אין עושים סחורה בפירות שביעית ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר ואותן הדמים הרי הן כפירות שביעית ילקח בהן מאכל ויאכל בקדושת שביעית ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדושתו כשהיה. לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר ולא יצבע מקליפי שביעית בשכר מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית. לקח ירקות לאכול והותיר מותר למכור והדמים שביעית וכן אם לקט ירקות לעצמו ולקח מהן בנו או בתו ומכר הרי זה מותר והדמים דמי שביעית" כשמוכרין פירות שביעית אין מוכרין אותן לא במידה ולא במשקל ולא במניין כדי שלא יהיה כסוחר בפירות שביעית אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה להודיע שהוא הפקר ולוקח הדמים לקנות מהן אוכל אחר. לדעת הרמב"ם הגדרת סחורה האסורה היא כל מכירה לא מועטת (אפילו על מנת ליקח בדמיהם דברי מאכל, ולא דווקא בשוק).

חזון איש סדר שביעית סוף סי' כו ס"ק ו

לקט פירות אילן מפרדס המופקר יכול למכרן לאחר וכמש"כ לעיל אבל הדמים שלקח קדושים בקדושת שביעית.... אבל לא ילקט הרבה בת אחת אלא לוקט כשיעור שאדם מכין בביתו לתשמיש בני ביתו לימים מועטים, אחד בעל הבית הלוקט ואחד אחרים שלוקטים דמאחר שהפקיר אף בעה"ב מותר לזכות מן ההפקר, ומותר ללקט שיעור המותר אף אם אין דעתו לאוכלן אלא למוכרן לאחרים, וכשמוכרן הלוקח אוכלן בקדושת שביעית [ר"ל להזהר שלא להפסידן ושלא לעשות בהן סחורה] והמוכר צריך ליקח בדמים שקיבל אוכלין ואוכלן בק"ש...אם אין לו להלוקט לוקחין מותר לו למוסרן לחנווני שימכור בשליחותו ויקצוב לו שכר כפועל, אבל לא ימכרם לחנווני ע"מ למכור כי החנווני אסור לו ליקח ע"מ למכור, וכשמוכר הלוקט עצמו או שמסרם לחנווני למכור אסור למכור בשוק במקום שמוכר כל השנה וכן אסור למכור בחנות שמוכר כל השנה אלא מוכר בבית או בסמטא ובחצר מדברי החזו"א נראה שצריך רוב השיטות: מותר למכור דבר מועט, שיעור דבר מועט אינו דווקא מזון ג' סעודות אלא לוקט כשיעור שאדם מכין לתשמיש בני ביתו לימים מועטים. ומותר ללקט שיעור המותר אף אם אין דעתו לאוכלן אלא

למוכרן לאחרים. המלקט לא ימכרם לחנווני ע"מ למכור כי החנווני אסור לו ליקח ע"מ למכור. אין למכור בשוק במקום שמוכר כל השנה וכן אין למכור בחנות שמוכר כל השנה אלא מוכר בבית או בסמטא ובחצר.

4. אין להשחית פירות שביעית

האם מותר להשליך פירות שביעית?

גמ' פסחים דף נב ע"ב

רבי אילעאי קץ כפנייתא דשביעית. היכי עביד הכי? **לאכלה אמר רחמנא, ולא להפסד!**...

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה יז

מותר לקוץ אילנות לעצים בשביעית קודם שיהיה בהן פרי, אבל משיתחיל לעשות פרי לא יקוץ אותו שהרי מפסיד האוכל ונאמר לכם לאכלה ולא להפסיד

משנה מסכת שביעית פרק ד משנה י

מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית ב"ש אומרים כל האילן משיוציא ב"ה אומרים החרובין משישלשו והגפנים משיגרעו והזיתים משינצו ושאר כל אילן משיוציא וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו

רמב"ם על משנה מסכת שביעית פרק ד משנה י

אסור לקצוץ האילנות בשנה שביעית אם התחילו להוציא פירותיהן מפני שהוא גוזל בני אדם, לפי שה' נתן פירותיהם לכל אדם.

הרמב"ם הוסיף טעם נוסף: גזל הציבור

לאור זאת יש לדון, בהשלכת קליפות וגרעיני פירות הקדושים בקדושת שביעית, וכן בהשלכת שאריות אוכל - באלו אופנים אינו מפסיד פירות שביעית. וראוי שיהיה כלי אחסון מיוחד לשאריות פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית, "משמרת שמיטה" - פח שמיטה.

5. אין לאכול פירות שביעית בדרך לא מקובלת, אין לעבד פירות שביעית בדרך לא מקובלת

באילו אופנים מותר לאכול פירות שביעית?

משנה שביעית פרק ח מ"ב

שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן וכן בתרומה ובמעשר שני קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר. המשנה משווה את דיני פירות שביעית לפירות תרומה ומעשר שני.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה ג

ולא ישנה פירות מבריתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומע"ש, דבר שדרכו ליאכל חי לא יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי, לפיכך אין שולקין אוכלי בהמה ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר.

ירושלמי שביעית פרק ח ה"ב

כיצד לוכל דבר שדרכו לוכל אין מחייבין אותו לוכל לא פת שעפ"ש' ולא קנובת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו וכן הוא שביקש לוכל תרדין חיינ או לכוס חיטין חיות אין שומעין לו. כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות אין מחייבין אותו לשתו' אניגרון ולא איקסגורין ולא יין ושמרים החושש בשיניו לא יהא מגמא חומץ ופולט אבל מגמא הוא ומבלע ומטבל כל צורכו ואינו חושש החושש גרונו לא יערערנו בשמן אבל נותן הוא שמן הרבה לתוך אניגורין וגומא לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן החושש את ראשו או שעלו בו חטטין סך שמן אבל לא יסוך יין וחומץ אין מפטמין שמן של שביעית.

ר"ש שביעית פ"ח מ"ב

כל הני דאסור משום דאין דרכו ממעטי מדכתוב לאכלה דדרשינן ולא להפסד.

משנה תרומות פרק יא מ"ג

אין עושיין תמרים דבש ולא תפוחים יין ולא סתוניות חומץ ושאר כל הפירות אין משנין אותם מברייטן בתרומה ובמעשר שני אלא זיתים וענבים בלבד.

שו"ת משפט כהן סימן פד

הא דאין משנין את הפירות מבריתן אלא זיתים וענבים כמבואר במשנה ג' פי"א מתרומות, והוא הדין בשביעית שיש לה דין תרומה בזה, כלשון ר"מ פ"ה ה"ג. ושאר פירות, כתותים ורמונים, הרי מפורש בסוגיא דשבת קמ"ד דמיעוטא סוחטין אותם, ומ"מ חשיב שנוי מבריתו והפסד.

חזון איש שביעית סי כה אות לב ד"ה ויש

הכא בשעת סחיטה מפסיד הפרי, וגם שהוא נהנה אינו נהנה אלא מזיעת הפרי והפרי הובערה מן העולם שלא בהנאה.

שו"ת משפט כהן סימן פה

ביסוד הענין של שינוי דבר מברייטו לגבי דיני תורה יש לנו ארבעה דברים שהם מגלים אחד על חברו, והם: תרומה, מע"ש, שביעית, וברכות, שתמיד נוכל להקיש מאחד על חברו, בלתי במקומות שנמצא הוכחה ברורה לדברינו לנטות מן ההיקש. ע"כ נאמן הוא כללו של הרמב"ם (פ"ה ה"ג), שדבר שדרכו ליאכל חי לא יאכלנו מבושל ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי, והכל הוא בכלל של אין משנים אותם מברייטם השנוי בתרומות פי"א מ"ג, והוקשה להן שביעית (פ"ח מ"ב) לכל השינויים חוץ מהדלקת הנר. ושינוי מברייטן אינו דוקא לעשות מהאוכל משקה, כ"א כל שינוי צורה שאינו נהוג עפ"י רוב.

ערוך השולחן שמיטה ויובל פרק כד סע' ג

עוד מצינו בשביעית שאסור לשנות אותם מברייטן כמ"ש הרמב"ם בפ"ה דין ג' ת"ל ולא ישנה פירות מברייטן ודבר שדרכו לאכול חי לא יאכלנו מבושל וכ"ו וזהו מירושלמי ריש פ"ח ע"ש ולא מצאתי לזה דרש מהפסוק לא בגמ' ולא בירושלמי ותוספתא והת"כ ונראה דזה למדנו מדכתיב קדש תהיה לכם בהוייתה תהא כמו שדרשו מזה דשביעית תופסת דמים וגם היא נשארה בקדושתה מדכתיב תהיה בהוייתה תהא וה"נ דרשינן לענין שלא ישנה אותם מברייטן.

לאור זאת יש לדון בדין בישול פירות שביעית, וסחיטת וריסוק פירות שביעית המשנים את צורת הפרי, מה נחשב שינוי ומה נחשב שינוי מהדרך המקובלת.

6. אין להאכיל גויים מפירות שביעית

האם מותר להאכיל גויים פירות שביעית?

תורת כהנים בהר פרשה א

(ו) לכם ולא לאחרים,

(ז) דבר אחר ואכלו אביוני עמך הראוי לאדם לאדם, והראוי לבהמה לבהמה, ולשכירך מן הגוי, ולתושבך מן הגוי, הגרים עמך לרבות את האכסניא.

המיוחס לר"ש משאנ"ץ

לכם ולא לאחרים - שאין נותנים פירות שביעית לנוכרי אפילו לאכילה אם אינו שכירו ולקיסו או לאכסניא של מלך שהם עליו.

פירוש הראב"ד

פירוש שאין מוסרים פירות שביעית לגוי לאכלם אלא אם כן היה שכירו ותושבו אי נמי אכסניא של מלך שמזונותיהן עליו.

תוספתא מסכת שביעית פרק ה הלכה כא

מאכילין את אכסניא פירות שביעית ואין מאכילין לא את הגוי ולא את השכיר פירות שביעית ואם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע או שקצצו מזונותיו עליו מאכילין אותו פירות שביעית.

ספר יראים סימן קנח [דפוס ישן - קפ"ו]

לכם ולא לאחרים פי' גוים.

רמב"ם שמיטה ויובל פרק ה הלכה יג

ואין מאכילין אותן לא לעכו"ם ולא לשכיר, ואם היה שכיר שבת או שכיר שנה או שכיר חדש או שקצץ מזונותיו עליו

הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו, ומאכילין את האכסניא פירות שביעית.

רדב"ז שם

ואין מאכילין אותם. תוספתא פ"ה כלשון רבינו ומכאן יש ראייה קצת שמונעין את העכו"ם מלקחת פירות שביעית. ומאכילין את האכסניא פירות וכו'. ג"ז שם כלשון רבינו דסלקא דעתך אמינא דהוי נמצא פורע חובו בפירות שביעית קמ"ל דאינו אלא גמילות חסדים ומותר.

מהר"י קורקוס

...נראה לי דבשכיר גוי מיירי וה"ק אין מאכילין אותם לגוי דעלמא וגם לא לגוי שהוא שכיר דסד"א כיוון שהוא שכיר הרי הוא כעבדו וכאנשי ביתו קמ"ל דאפילו הכי להפסד קרינן ביה והכתוב אמר לאכלה ולא להפסד, אלא א"כ הוא שכיר שבת או שכיר שנה או קצב עליו מזונותיו כי אז נקרא מאנשי ביתו. וזהו שדרשו בספרא ולשכירך מן הגוי ולתושבך מן הגוי, וכתבו רש"י בחומש, ומיירי בשכיר שנה או בקצב עליו מזונות ולא פליגא אתוספתא.

שו"ת אבני נזר חלק יו"ד סימן תמה

איברא דבת"כ הובא ברש"י פירוש החומש ולשכירך ולתושבך אף הגויים. ואף דבקרא דוהי' לכם לאכלה בת"כ לכם ולא לאחרים פי' בק"א שלא יאכיל לנכרי. וכן איתא בתוספתא פ"ה דשביעית שלא יאכיל לכותי. והיינו דחשיב הפסד כשמאכיל לנכרי כמו שאסור להאכיל לבהמה שביעית מאכל אדם.

שבת הארץ קונטרס אחרון כ

נראה שעיקר הכונה במה שהוצרכנו לרבות תושב ושכיר ואכסניא הוא שלא נאמר שיהי כפורע חוב מפירות שביעית. לפ"ז שאר נכרים שאין בהם משום חוב הלא ודאי מותר להאכילם מה"ת אלא שיש ע"ז איסור דרבנן משום מעלת קדושת שביעית ולא גזרו בתושב ושכיר ואכסניא...

יש שמבארים שהאיסור מצד לאכלה ולא להפסד ויש שביארו משום מעלת קדושת פירות שביעית שאין מאכילים בהם את הגויים.

האם מונעים מגויים ליטול פירות שביעית מן השדות?

תוספתא שביעית (ליברמן) פרק ה הלכה כ

פירות שביעית אין מאכילין אותן לבהמה ולחיה ולעופות אם הלכה בהמה מאיליה לתחת תאינה ואוכלת בתאנים לתחת חרוב ואוכלת בחרובין אין מחייבין אותו להחזירה משם שנ' בארצך תהיה כל תבואתה לאכל.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה ה

פירות המיוחדין למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות, הלכה בהמה מאיליה לתחת התאנה ואכלה אין מחייבין אותו להחזירה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה ל

עיירות ארץ ישראל הסמוכות לספר מושיבים עליהם נאמן כדי שלא יפוצו עכו"ם ויבוזו פירות שביעית.

רדב"ז שם

עיירות א"י הסמוכות לספר וכו'. אע"ג דבשאר עיירות אין מושיבין שומרים לפי שהכל הוא הפקר מ"מ העיירות שהם בסוף גבול א"י מושיבין שומרים ואיכא לספוקי אם באו עכו"ם בכלל ישראל לזכות בפירות שביעית אם מונעין אותם או אין מונעין מפני דרכי שלום כדאמרינן גבי מתנות עניים ומסתברא מונעין אותם דלא דמי למתנות עניים דלית בהו קדושה אבל פירות שביעית אית בהו קדושה ואין להביא ראייה ממה שהיו מניחין שומרים בעיירות הסמוכות לספר משמע דבשאר עיירות לא היו שומרים ובאים אפי' עכו"ם ולוקחין מהפירות ולא היו מונעים אותם דאי לא תימא הכי בכל המקומות היו צריכין שומרים דאיכא למימר שלא היו חוששין אלא שמא יבואו העכו"ם ויבוזו כל הפירות אבל מפני המיעוט הבאים בכלל ישראל לא היו חוששין אבל אם היו שם הבעלים לעולם אימא לך שהיו מונעין אותם ועדיין הדבר צריך תלמוד.

שו"ת אבני נזר חלק יו"ד סימן תמה

איברא דבת"כ הובא ברש"י פירוש החומש ולשכירך ולתושבך אף הגויים. ואף דבקרא דוהי' לכם לאכלה בת"כ לכם ולא לאחרים פי' בק"א שלא יאכיל לנכרי. וכן איתא בתוספתא פ"ה דשביעית שלא יאכיל לכותי. והיינו דחשיב הפסד כשמאכיל לנכרי כמו שאסור להאכיל לבהמה שביעית מאכל אדם. ומ"מ אם הבהמה באה מעצמה תחת התאנה א"צ למנעה כמבואר ברמב"ם פ"ה מהלכות שמטה ויובל הלכה ה' וה"נ לענין נכרי להאכיל לנכרי חשיב הפסד ואסור. ואם הנכרי לוקח מעצמו שפיר דמי והוי הפקר לדידי'. ולית לדברי הט"א שכתב דהוי הפקר רק לישראל:

אך ברמב"ם סוף פ"ד מבואר שהי' מושיבין שומרים שלא יבוזו הגויים פירות שביעית משמע דאינו הפקר רק לישראל כדברי הטורי אבן. וצ"ל דט"ס בת"כ וצ"ל לגרים היינו לגרים תושבים וכן הוא ברש"י פי' החומש.

לדעת הרדב"ז פירות שביעית קדושים ואין ליתן לגויים ליטול מהם; לדעת אבני נזר פירות שביעית שייכים לכלל ישראל ואינם הפקר.

7. גידולי שביעית מותרים בכל שימוש הדומה לאכילה

אלו שימושים מותר לעשות עם פירות שביעית?

משנה שביעית פרק ח מ"ב

שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן וכן בתרומה ובמעשר שני קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר.

גמ' מסכת בבא קמא קב ע"א

אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה, ור' יוסי אומר: נותנין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה. מאי טעמא דרבנן? אמר קרא: +ויקרא כ"ה+ לאכלה - ולא למשרה, לאכלה - ולא לכבוסה; ורבי יוסי אומר, אמר קרא: לכם, לכל צרכיכם. ורבנן נמי הכתיב לכם! לכם דומיא דלאכלה, במי שהנאתו וביעורו שוין, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה א

פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה, מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת נר ולצבוע בה צבע.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה

הלכה ו

לסיכה כיצד, לסוך דבר שדרכו לסוך, לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן

הלכה ח

להדלקת הנר כיצד, שמדליק את הנר בשמן שביעית עצמו, מכרו ולקח בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן שניהם אסורים בהדלקה, שאין מדליקין בדמי שביעית, ולא יתן השמן לתוך המדורה אלא מדליקו בנר.

הלכה ט

לצביעה כיצד, דברים שדרכן לצבוע בהן אף ע"פ שהן מאכלי אדם צובעין בהן לאדם, אבל אין צובעין לבהמה מפירות שביעית אפילו מאכלי בהמה, שאין קדושת שביעית חלה על צבעי בהמה.

הלכה י

מיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם, אבל אין מכבסין בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה.

מותר להשתמש בשמנים לצורך סיכה ולצורך תאורה אך לא לצורך חימום והסקה, במיני צבעים מותר לצורך צביעה ובמיני כבוסים מותר לכביסה. אך פירות הראויים למאכל מותרים רק באכילה.

8. אין לייצא פירות שביעית לחו"ל

האם מותר לייצא פירות שביעית?

משנה מסכת שביעית פרק ו משנה ה

אין מוציאין שמן שרפה ופירות שביעית מהארץ לחו"ל א"ר שמעון שמעתי בפירוש שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחוץ לארץ.

גמ' פסחים דף נב ע"ב

תנו רבנן: פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ - מתבערין בכל מקום שהן. רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו למקומן ויתבערו, משום שנאמר בארצך, - הא אפיקתיה! - קרי ביה בארץ, בארצך, - אי נמי: מאשר בארצך. רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ, הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית. לוו בהדיה רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא. אמר להו: איכא דשמיע ליה מיניה דרבי אבהו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר או לא? - אמר ליה רב כהנא; הכי אמר רבי אבהו: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא הכי אמר רבי אבהו: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא: נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא. דאמר רחבה אמר רב יהודה: הר הבית סטיו כפול היה, סטיו לפניו מסטיו. קרי עליה רב יוסף: +הושע ד+ עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו - כל המיקל לו מגיד לו.

בית הבחירה למאירי פסחים דף נב ע"ב

פירות שביעית אין מוציאין אותם מן הארץ לחוצה לארץ ואם יצאו והגיעה שעת הביעור אין מטריחין אותו להחזירם לבערם בארץ ישראל אלא הרי הם מתבערים בכל מקום שהם ומפקירם במקום דריסת בהמה וחיה או מבערם בכל צד שירצה:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ה הלכה יג

פירות שביעית אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ ואפילו לסוריא,

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ז הלכה יב

פירות הארץ שיצאו לחוצה לארץ מתבערים במקומן ולא יעבירם ממקום למקום.

כיצד הוציא רב ספרא פירות שביעית לחו"ל?

תוספות פסחים דף נב ע"ב

רב ספרא אפיק גרבא דחמרא מא"י לח"ל - הקשה ריב"א דתנן בפ"ו דשביעית (משנה ה) אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מן הארץ לח"ל ותירץ דהתם מיירי לאכילה ורב ספרא אפיק לסחורה דיש סחורה שמותרת אי נמי בשוגג הוציא.

תירוץ ראשון - לסחורה מותר לאכילה אסור, תירוץ שני - שוגג היה.

ר"ש שביעית פ"ו מ"ה

וכן פירות שביעית בעינן ביעור בארץ וסתמא [לאו] כר"ש בן אליעזר דתניא פירות שביעית שיצאו מא"י לחו"ל מתבערין במקומן דברי רבי, ר"ש בן אליעזר אומר מביאן לארץ ומבערן שנ' בארצך תהיה כל תבואתה לאכל. ודבר תימה למאן דפסק בפ' מקום שנהגו [אין] הלכה כר"ש בן אליעזר היכי שביק מתנ' ושמא לכתחילה אפילו לר' שמעון בן אליעזר מודה דאין מוציאין אפילו קודם הביעור ורב ספרא דאפיק גרבא דחמרא בשביעית מא"י לחוצה לארץ בשוגג היה, וברוב ספרים גרסי' רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ, הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית משמע דלאו אדעתיה.

היינו, שוגג היה.

חזון איש שביעית סי' יג ס"ק ד

תוס ד"ה רב ספרא וכ"ו ותירץ דהתם מיירי לסחורה ורב ספרא אפיק לאכילה כן נראה דצ"ל דאין סברא שהא מותר להוציא לסחורה ויהיו הלוקחין מותרים לאכלן והוא עצמו אסור ליה להוציא לצורך מזונו בדרך, ועוד בפשוטו רב ספרא אפיק לנפשי ולא למכור, אבל נראה דט"ס הוא וכוונתם לפרש שלא אסרו חכמים להוציא אלא ע"מ למכור ובמוכר מעט דמותר לו למכור מ"מ להוליך לחו"ל לשם מכירה אסור, ולתירוץ בתרא דבשוגג הוציא אסור להוציא אף לצורך אכילתו והר"ש פ"ו מ"ה הסכים לתרוץ בתרא.

לפי החזו"א דעת התוס' שלאכילה מותר, אך למכירה - אפילו המותרת - אסור בחו"ל. ולדעת הר"ש אף לאכילה אסור ורב ספרא הוציא בשוגג.

הלכתא גבירתא שביעית פ"ו מ"ה

אין מוציאין אפילו תרומה שכבר נטמאה או פירות שביעית לאחר זמן הביעור מא"י לחו"ל דתרומה טמאה צריך שריפה רק בא"י, ושביעית אחר הביעור צריך לבערו רק בא"י אם כן, רק לאחר זמן הביעור אין להוציא לחו"ל.

ספר השמיטה עמ' לו סע' ה

יש אומרים שלסחורה המותרת (אם בהבלעה או ע"י אחר) מותר גם להוציא הפ"ש מארץ ישראל לחו"ל. והא דתני אין מוציאין פ"ש מאר"י לחו"ל (פ"ו ה) זהו לדעתם כדי שיהיה הביעור במקומו (כמשמעות לשון המשנה אין מוציאין שמן שרפה ופ"ש וכ"ו) ושלפי זה מותר להוציא או קודם הביעור עד זמנו או אחר הביעור כשהפקירם. לשיטתו, היתר יצוא לחו"ל קודם זמן הביעור או לאחר קיום מצוות הביעור.

שבת הארץ קונטרס אחרון סי' כג

עיקרם של דברי הש"ך הללו הוא, שאין לנו לומר שיגזרו חכמים איסור בדבר, שיש עליו כבר בכללותו איסור אחר מן התורה.....ודמי למילתא דלא שכיחא דאמרינן בעלמא דלא גזרו חכמים. א"כ אף אנו נאמר כאן שאיסור סחורה בפירות

שביעית בלאו הכי אסור הוא מה"ת ולא הוצרכו חכמים לגזור האיסור של דבריהם שלא להוציא מא"י לחו"ל. שהיא רק מעלה בעלמא לדעת הר"ש, **ואע"ג דמשכחת לה אופן פרטי בהבלעה וכה"ג שהסחורה מותרת בו לא מצאו ענין לגזור בשביל אופן פרטי כזה**. על-כן נשארה הוצאה לסחורה בכלל איסור של סחורה ובמקום שמותר מצד איסור סחורה כגון בשעה"ד ובהבלעה כנ"ל אין שם ג"כ משום איסור דהוצאה.

הרב קוק ביאר דברי התוס' שגזרת חכמים שלא להוציא לחו"ל חלה רק על מצבים המותרים ולא על סחורה שכבר אסרה תורה גם אם יש בה אופני היתר. ולכן לצורך סחורה לחו"ל מותר ולצורך אכילה בחו"ל אסור.

דעת הרמב"ם והר"ש שאין היתר להוציא פירות לחו"ל. לדעת התוס' ע"פ הבנת החזו"א לאכילה מותר ולסחורה אסור ולדעת הרב קוק לסחורה המותרת מותר ולאכילה אסור. לדעת הלכתא גבירתא לפני זמן הביעור ולאחר קיום מצוות הביעור מותר להוציא לחו"ל.

9. מצוות ביעור פירות שביעית

משנה שביעית פרק ז מ"א

כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית **יש לו ביעור ולדמיו ביעור** ואיזה זה עלה הלוחף השוטה ועלה הדנדנה העולשין והכרשין והרגילה ונץ החלב ומאכל בהמה החוחים והדרדרים וממין הצובעים ספיחי איסטיס וקוצה יש להם שביעית ולדמיהן שביעית יש להם ביעור ולדמיהן ביעור.

משנה שביעית פרק ט מ"ח

מי שהיו לו פירות שביעית **והגיע שעת הביעור מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד** ועניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי רבי יהודה **רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור.**

תורת כהנים בהר פרשה א סעי' ח

ולבהמתך ולחיה מה תלמוד לומר ומה אם חיה שאינה ברשותך הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל, אילו כן הייתי אומר יכנס לבהמה ותהא אוכלת לעולם מה אני מקיים ביעור פרות שביעית? בפרות אדם! אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם! **וכשהוא אומר ולבהמתך ולחיה מקיש בהמה לחיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה בהמה אוכלת בבית, כלה לחיה שבשדה כלה לבהמתך שבבית.**

פסחים נב ע"ב

תנן התם: שלש ארצות לביעור; יהודה, ועבר הירדן, וגליל. ושלוש ארצות בכל אחת ואחת. ולמה אמרו שלש ארצות לביעור - שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. מנא הני מילי? אמר רב חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר חנינא: אמר קרא **ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת מן השדה - האכל לבהמה שבבית. כלה לחיה אשר בשדה - כלה לבהמתך מן הבית.** וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל, ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה.

כיצד מקיימים את הביעור?

רש"י פסחים נב ע"ב

מתבערין - כשתגיע עונת הביעור שכלו לחיה.
בכל מקום שהן - ולא מטרחינן ליה להחזירן לארץ לבערן שם.
משום שנאמר בארצך - לחיה אשר בארצך **וזוהו ביעורן - שמפקירן במקום דריסת חיה ובהמה.**
לשיטת רש"י מניחים במקום מרמס חיה ובהמה.

תוס' פסחים נב ע"ב

מתבערין בכל מקום - פ"ה שנותנין אותן למרמס חיה ובהמה ולא נראה דהא מותרין אחר ביעור לעניים לכ"ע דתנן התם מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד עניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים וא' עשירים אוכלים אחר הביעור ובתוספתא קתני מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכיניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול ויטול וחוזר ומכניס לתוך ביתו והולך ואוכל עד שיכלו **ואומר ר"י הא דמשמע בכל מקום לאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמשהו בביתו בחזקת שלו אבל אם מפקירו ומוציאו מרשותו שיאכל כל מי שירצה הן אדם והן חיה מותר להכניסו ולאכלו אחר הביעור.**

משנה שביעית פ"ט מ"ח

מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד ועניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור.

ספרא בהר פרשה א ו

לך לעבדך ולאמתך, מה תלמוד לומר לפי שנאמר ובשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך, שיכול אין לי אלא פרות שביעית נאכלים אלא לעניים בלבד, מניין אף לעשירים, תלמוד לומר לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים עשירים אמורים, עבדים ושפחות אמורים, אם כן למה נאמר ואכלו אביוני עמך העניים אוכלים אחר הביעור, ולא עשירים דברי רבי יהודה, ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור.

תוספתא שביעית (ליברמן) פ"ח ה' א-ב:

בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר... הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומר עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור.

מי שיש לו פירות לחלק מחלקן לעניים מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על ביתו ואומר אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו.

רמב"ן ויקרא כה ז

ולבהמתך ולחיה - אם חיה אוכלת בהמה לא כל שכן שמזונותיה עליך, ומה תלמוד לומר ולבהמתך, הקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה אתה מאכיל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית, לשון רש"י מתורת כהנים (פרק א ח). והכילוי הזה לא פירש הרב מהו. וענינו, שיכלה הפירות אחר זמן מביתו להפקירן, והוא ביעור שביעית שהזכירו חכמים בכל מקום.

ואין הענין שיהיו הפירות אחר זמן הביעור אסורין בהנאה ובאכילה ויהא מחויב לאבדם, ולא מנו חכמים במשנה (סוף תמורה) פירות שביעית לא מן הנשרפים ולא מן הנקברים, ואינו אלא שהוא צריך לבערם מרשותו ולהפקירם לעניים ולכל אדם, כענין בערתי הקדש מן הבית (דברים כו יג). וכן שנינו (שביעית פ"ט מ"ח) העניים אוכלין אחר הביעור אבל לא העשירים דברי ר' יהודה, רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור. ופירוש עניים כל שלקטו הפירות משדות של אחרים מן ההפקר, ועשירים בעלי השדות עצמן שלקטו אותן מן השדות שלהם בהפקרם, ורבי יהודה אסרן להם מדבריהם מפני חשד, ורבי יוסי מתיר והלכה כדבריו.

לדעת התוס' והרמב"ן הביעור הוא בהפקרה בפני אחרים.

משנה שביעית פרק ט מ"ח - עפ"י גי' הרמב"ם מהדו' קאפח

...ועניים אוכלים אחר הביעור אבל לא עשירים דברי רבי יהודה. ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור.

רמב"ם פיהמ"ש שם

כל זה ברור. והלכה כרבי יוסי.

רמב"ם שמיטה ויובל פ"ז ה"א, ה"ג

פירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כ"ז שאותו המין מצוי בשדה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, כ"ז שחיה אוכלת ממין זה מן השדה אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית וזהו ביעור של פירות שביעית...

היו לו פירות מרובין מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד, ואסור לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים, ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד.

רדב"ז פ"ז ה"ג

...והשמיט התוספתא דהיו שלוחי ב"ד יוצאין וכו' לפי שאינה הלכה אי נמי שאינה אלא בראשונה שהיו שם ב"ד אוצרין ומחלקים...

מהר"י קורקוס פ"ז ה"ג

לדעת רבינו צריך לשרוף אותם ולבערם וזהו הביעור. וכן כתב רש"י פרק מקום שנהגו (נב ע"ב) שהביעור שיפקירם במקום מדרס רגל חיה ובהמה

לדעת הרמב"ם הביעור הוא שרפה או איבוד וכן דעת רש"י

ראב"ד שמיטה ויובל פ"ז ה"ג

ואסור לאכול לאחר הביעור. א"א בחיי ראשי לא האיר ולא הצהיר מהו הביעור האוסר על כל אדם ואולי הוא סובר כי החילוק של ג' סעודות הוא גמר הביעור ואינו כן אלא כשיכלו פירות העיר ותחומיה מוציאים כל אדם מה שבבתייהם ומביאים אותם לאוצר ליד ב"ד והם מחלקים לכל אדם שלש סעודות כדי לשבת וכן בכל יום ויום עד שיכלו ואם אין שם אוצר ולא ב"ד מחלקין מוציאים לשוק ומפקירן ואף הוא יכול לחזור לזכות בהן ככל אדם ואוכל הזוכה בהן עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ, ביהודה מכל ארץ יהודה, ובגליל מכל הגליל, ואחר שיכלו מכל הארץ אז יתבערו לגמרי לשריפה או לאיבוד.

לדעת הראב"ד ישנם שני שלבים במצוות הביעור, בתחילה כאשר כלה בעיר יש להפקיר וכאשר כלה בכל האזור יש מצווה לבער בשרפה.

כיצד נוהגים בזמננו לבער פירות שביעית?

מהר"י קורקוס פ"ז ה"ג

ורבינו נראה שגורס בדברי יוסי אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלים אחר הביעור. אבל אין כן גירסת הספרים שלנו במשנה ובתוספתא (פ"ח ה"ג) אלא אחד עניים וכו' אוכלים, וכן גירסת ר"ש וכן גירסת התוס' פרק מקום שנהגו (פסחים נב ע"ב) וכתבו לפי גירסתם דהא דמשמע בכל מקום דאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמחזיק בהם כבשלו, אבל אחר שהפקירן והוציאו מרשותו שיאכל מהן בין אדם בין חיה אם חזר וזכה בהן והכניסן לתוך ביתו אוכל והולך עד שיכלו. וכן אמרו בתוספתא (פ"ח ה"ד)... וזו תקנה גדולה ליושבי הארץ בזמן הזה כי אעפ"י שמותר לקנות פרות מן הגויים כאשר יתבאר בסוף פרק רביעי (הכ"ט) מכל מקום נראה שכיון שאין קנין לגוי חלה קדושת שביעית על הפרות וצריך לבערם בזמן הביעור. והרי הם כספיחים העולים בשדה בור ודומיהם מן הספיחים המותרים כי אעפ"י שלא גזרו בהם גזרת ספיחים מכל מקום קדושת שביעית בהם וחייב לבערם, והוא הדין לפרות הגויים כיון שאין קנין והרי הם אצלנו כספיחים שגדלו בקרקע ישראל שחייבין בביעור הוא טורח גדול כי הדלות רב ועצום, ובמה שכתבתי יכולים לקיים מצוות ביעור בלא הפסד וכאשר יעץ רבי אמי להנהו קפודקאי. אף על פי שלדעת רבינו צריך לשרוף אותם ולבערם וזהו הביעור. וכן כתב רש"י פרק מקום שנהגו (נב ע"ב) שהביעור שיפקירם במקום מדרס רגל חיה ובהמה. **מכל מקום כדאין הם הגאונים שכתבתי והראיות לסמוך עליהם כל שכן בשעת הדחק כי רב הוא וכל נתיבותיה שלום, וגם כי שביעית בזמן הזה מדרבנן ואזלינן לקולא.**

חכמת אדם שער מצות הארץ פרק יט סעי' ו

ומי אשאר מלא ידו לה' ויכולת בידו לקיים מצות ביעור ע"י שריפה נראה לי שיעשה כן שאיזה ימים קודם שיגיע לזמן ביעור יחלק הכל לעניים וישאר לעצמו מעט מכל מין כדי לקיים בו מצות ביעור בשריפה בזמננו וכן דעתי לעשות אם יזכני ה' לעלות לארץ הקדושה ולקיים מצות שביעית וביעורו.

שו"ת משפט כהן סימן פג

הנני כופל את דברי, שאין דעתי מסכמת לשריפה, כי יש לנו לחוש לדעת ר"ש וסמ"ג ורמב"ן וסיעתם, הסוברים שאין דין שריפה ואיבוד כלל בפירות שביעית. א"כ קם לן איסור תורה של לא להפסד. והרי כ' מר חותנו שי' רוצה לצאת מידי כל ספק, ואין יכניס את עצמו ואת אחרים בספק איסור תורה בקום - ועשה. וגם איסור בל תשחית ג"כ לאו מילתא זוטרתא היא, והרי יש כאן ס"ס לחומרא: ס' איסור הפסד מצד שביעית, ואפילו כשאין בזה מצד שביעית איסור מתוך מצות ביעור מבואר בקרית ספר להמב"ט, מלאכלה ולא להפסד, שבזמן הביעור לפי שאסור באכילה אין איסור הפסד, וממילא יש מקום לחול אז איסור בל תשחית. ומכל שכן שהשותף ודאי מכר חלקו ומפקיעו, והרי בדאורייתא אין ברירה. ולא נהירא לי כלל ד' הרב ח"א (שערי צדק, שער מצות הארץ פי"ט ס"ו), שחשב להידור לשרוף, כי האי חומרא קולא היא לרבים וגדולים, ומכל שכן שכבר נהגו כותייהו בא"י ליהנות אחר הביעור ע"י הפקר, א"כ הוי ממש קולי דמר ודמר. ואם יבא אדם עכשו להחמיר על עצמו שלא ליהנות אחר הביעור, אע"פ שהפקיר וקיים כדן, ודאי ראוי ללמדו שלא יעשה כן נגד כבודם של ראשונים שהנהיגו כן, כמש"כ מוהר"י קורקוס המובא בכ"מ פ"ז ה"ג. על - כן לע"ד צריך לכתב בפתקא שיפקיר כל אחד לזמן הביעור ויוכל לזכות אח"כ, ואם לא ירצה לרקח את הקליפין יניחם במקום שאינם עלולים בהדיא לאיבוד. ובזה הצלנו את נפשנו שלא להכנס בספק תורה. ואם ימצא איזה אדם, שתהי' קשה לו השמירה ויסמוך בעצמו על המתירין שריפה ואיבוד הפרי, הרי אין בזה מכשול, כי יש לו על מי שיסמוך, אבל שנעשה כן ללמד בידיים במקום שאנו באים להדר ולצאת אליבא דכולי עלמא, חלילה להעלות כן על הדעת.

נהגו בימינו כדעת הרמב"ן להפקיר ואין נוהגים כדעת חכמת אדם להחמיר כדעת הרמב"ם.

האם יש פירות שביעית האסורים באכילה (איסור ספיחין)?

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה א

כל שתוציא הארץ בשנה שביעית, בין מן הזרע שנפל בה מקודם שביעית, בין מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו ושניהם נקראו ספיח, בין מן העשבים והירקות שעלו מאיליהן ואין להן זרע **הכל מותר לאכלו מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה...**

הלכה ב

ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה, ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה, **שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.**

הלכה ג

הא למדת שאין אוכלין מפירות שביעית אלא פירות האילנות והעשבים שאין זורעין אותם רוב האדם כגון הפיגם והירבוזין השוטים וכל כיוצא בהן, אבל הירקות שדרך רוב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהן אסור מדבריהם והמלקטן מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ד

ספיחים העולים בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם ובשדה זרע מותרין באכילה, ומפני מה לא גזרו עליהם לפי שאין אדם זורע מקומות אלו, שדה בור אין אדם נפנה לשם, ושדה ניר רוצה הוא בתיקונה, ושדה כרם אינו אוסר כרמו, ושדה זרע הספיחין מפסידין אותה, וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו. לדעת הרמב"ם כל שצומח בשביעית יש בו איסור ספיחין.

ר"ש שביעית פ"ט מ"א

ובירק אזלינן בתר לקיטה כדפרישית אבל לעניין איסור ספיחים דנפקא לן מדכתיב מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף משמע דתחילת גידול בעינן בשביעית אבל ירק שגדל קצת בשישית והוסיף בשביעית הנהו ספחי שישית מיקרו ולא ספחי שביעית. אע"ג דבתבואה ודאי דדינה בתר שלישי אם לא הביאה שלישי בשישית אסורה משום ספחי שביעית...

לדעת הר"ש רק כל שתחילת גידולו בשביעית יש בו איסור ספיחין.

בימינו ששביעית מדרבנן נוקטים כדעת הר"ש לגבי הגידולים שהתחילו לגדול בשישית. אמנם, הגידולים החד שנתיים שהתחילו לצמוח בשנה השמיטה, אע"פ שיש בהם קדושת שביעית אסור לאכול אותם משום איסור ספיחין.

יסודות הלכתיים ל"היתר המכירה" ו"אוצר בית דין"

יסודות ההלכתיים ל"היתר המכירה" ו"אוצר-בית-דין"

תקציר
שיעור:

א. יסודות ההלכתיים להיתר המכירה

היתר המכירה שנקטו גדולי ישראל בעבר ובהווה מסתמך על מספר סוגיות עקרוניות ורק משום שאנו נמצאים במצב של שעת הדחק, נקטו בהם לפי השיטות המקלות.

1. קדושת הארץ למצוות התלויות בארץ בזמן הזה

האם קדושה שנייה (עליית עזרא) הינה מדאורייתא או מרבנן?

בירושלמי (שביעית פרק ו ה"א) מובא מחלוקת אם קדושה שנייה (עליית עזרא) הייתה קדושה מדאורייתא או רק מאליהן קבלוה עליהם, הרמב"ם (בית הבחירה פרק ו הל' טז) פסק שקדושה שנייה קדושה מדאורייתא.

מה תוקף קדושת הארץ למצוות התלויות בארץ בזמן הזה (לאחר החורבן)?

הרמב"ם (בית הבחירה פרק ו הל' טז) פסק שקדושה שנייה קדושה לשעתה ולעתיד לבא, ולכן ארץ ישראל בגבולות עולי בבל הינה מקודשת למצוות התלויות בארץ גם כיום מדאורייתא. אך בפירוש רש"י (גיטין ל"ו ע"א ד"ה בזמן, סנהדרין כו ע"א ד"ה פוקו זרעו) בביאור הטעם שאין דין יובל ושביעית נוהג בזמן הזה ביאר, שהוא מטעם שבטלה קדושת הארץ בזמן הזה. וכן פסק בעל ספר התרומה (הלכות א"י עמ' 65-71): "אלא הלכה דאף קדושת עזרא בטלה ובזמן הזה לא קדושה כלל... ומטעם זה נוכל לומר דבשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי אפילו מדרבנן...". ואכן היתר המכירה מסתמך כסניף להקל על בעל ספר התרומה שקדושה שנייה בטלה בזמן הזה.

2. מצוות שביעית (שמיטת קרקעות) בזמן הזה

אפילו אם קדושה שנייה לא בטלה, האם מצוות שביעית נוהגת בזמן הזה?

הגמ' במועד קטן (דף ב ע"ב) דנה בהיתר השקיה בשמיטה, אביי מעמיד זה היתר אליבא דרבי, משום ששביעית בזמן הזה דרבנן, ובמקום הפסד לא אסרו חכמים. לעומתו רבא מעמיד היתר השקיה אפילו לדעת רבנן ששביעית בזמן הזה מדאורייתא, מטעם שרק ארבע מלאכות אסורות מן התורה, והשקיה הינה איסור דרבנן ובמקום פסידה התירו חכמים.

הגמ' בגיטין (דף לו עמוד א-ב) דנה בתוקף תקנת פרוזבול; אביי מעמיד את התקנה ע"פ דעת רבי ששביעית הזמן הזה דרבנן, ורבא מעמיד אותה אפילו לדעת רבנן, ומטעם הפקר ב"ד היה הפקר.

בדין שמיטת כספים ותקנת פרוזבול פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פרק ט הל' טז) כדעת אביי אליבא דרבי, ששמיטת כספים תלויה ביובל והיום הינה מדרבנן, ולכן מועילה גם כן תקנת פרוזבול.

לענין שמיטת קרקעות בשביעית ישנן שתי הבנות בדעת הרמב"ם (שמיטה ויובל פרק י הל' ט). הכסף משנה (פ"ד הכ"ה) ביאר שדעת הרמב"ם שמיטת קרקעות הינה מדאורייתא, ומהר"י קורקוס (פ"ט ה"ב) ביאר שדעת הרמב"ם שאף שמיטת קרקעות תלויה ביובל והינה רק מדרבנן (וכן נמצא מפורש בלשון הרמב"ם ע"פ נוסח כתבי היד שלו; גם דעתו העצמית של הכסף משנה בשו"ת אבקת רוכל - ראה להלן - ששמיטה בזמן הזה מדרבנן). החזון איש (שביעית סי' ג' ס"ק ח) פסק בדעת הרמב"ם ששמיטת קרקעות תלויה ביובל ולכן שמיטה בזמן הזה מדרבנן.

ישנן עוד שתי דעות נוספות, דעת הרזה ששביעית נוהגת רק ממידת חסידות, ודעת בעל העיטור שיש לפסוק כרבנן ולא כרבי, והן שמיטת כספים והן שמיטת קרקעות בשביעית לא תלויים ביובל והינם מדאורייתא גם בזמן הזה.

ואכן היתר המכירה מסתמך על הדעות שמצוות שמיטה תלויה ביובל, ולכן תוקפה בזמן הזה מדרבנן, ולדעות מסיימות היא רק מדת חסידות.

3. דין פירות נכרי בארץ ישראל

מה דינם של פירות שגידל גוי בשביעית בקרקע שבבעלותו בארץ ישראל?

נחלקו בגמ' (גיטין מז), האם יש קניין לנכרי להפקיע מן המעשר, וקי"ל שאין קניין הגוי בא"י מפקיע מחיוב תרומות ומעשרות. וכן פסק הרמב"ם (תרומות פ"א הל' י): "עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצוות אלא הרי היא בקדושתה, אך במקומות שהקדושה רק מדרבנן כגון סוריא יש קנין לעכו"ם בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית".

לעניין איסור ספיחין פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט) שבפירות שגידל גוי אין איסור ספיחין הואיל והעכו"ם אינן מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם. לדעת הכסף משנה הפירות מותרים ואף אינם קדושים בקדושת שביעית והוא לשיטתו, שכל עוד הקרקע ביד גוי הרי הגוי מפקיע את המצוות מהפירות שגדלים אצלו. אך דעת הרדב"ז שאמנם אין איסור ספיחין בפירות, אך הם קדושים בקדושת שביעית. בעל הכסף משנה כתב בשו"ת אבקת הוכל עוד טעמים לכך שאין קדושת שביעית בפירות הגדלים אצל גוי – משום שנאמר בפסוק "והיתה שבת הארץ לכם" ולא לגוי, וכן משום ששביעית בזמן הזה מדרבנן ויש כח לגוי להפקיע קדושה דרבנן. בעל פאת השולחן (שביעית פרק כג סעי'ב) הביא שתי דעות – דעת הב"י שאין קדושה בפירות ודעת המב"ט שיש קדושה שביעית בפירות וכתב שהדעה שאין קדושה בפירות אלו היא העיקר. וכן פסק הרב קוק בשבת הארץ (פ"ד הכ"ט), אך החזו"א הכריע כדעת המב"ט שיש קדושה שביעית בפירות הגדלים אצל גוי.

ואכן היתר המכירה מסתמך על הדעות שאין קדושת שביעית בפירות שגדלו בקרקע של גוי.

4. פירות שגידל יהודי בקרקע של גוי.

האם מותר ליהודי לעבוד בשביעית בקרקע של גוי בארץ ישראל?

נאמר בגמ' (גיטין דף סב ע"א) "אין עודרין עם העכו"ם". משמע שאסור ליהודי לעבוד בקרקע של גוי, הואיל וקדושה שנייה לא בטלה ואין הנוכרי מפקיע מקדושת הארץ (ואף שאין איסור ספיחין בפירותיו ואפילו אין קדושת שביעית בפירות שגידל הגוי, מ"מ הקדושה לא פוקעת מאדמת ארץ ישראל גם כשהיא ביד הגוי). בשו"ת מהריט"ץ (ישנות סימן מז) ביאר שטעם האיסור לעבוד בקרקע של גוי, הוא רק משום גזרה דרבנן שיחשבו שעובד בשדהו. תוס' (ד"ה אין עודרין) הקשה שמצאנו שמותר ליהודי לעבוד בקרקע של גוי, ובאחד מתירוציו כתב, שהואיל ומצוות שביעית היא מדרבנן אזי יש קניין לנוכרי להפקיע את מצוות השביעית לגמרי מקרקע שבבעלותו ואף מותר ליהודי לעבוד בקרקע. בעל התרומה (הלכות א"י עמ' 65-71) נקט שהואיל וקדושה שנייה לא קדשה לעתיד, הרי כל קדושת הארץ למצוות בזמן הזה היא מדרבנן, ודינה כדן סוריא שיכול הגוי להפקיע מצוות שביעית לגמרי. רבי יהושע מקוטנא, ואחריו הרב קוק נקטו להתיר בשעת הדחק אך לא התירו ארבע מלאכות האסורות מן התורה אלא רק מלאכות שאסורות מדרבנן. החזו"א נקט להחמיר שאין להתיר עבודת יהודי בקרקע של גוי.

ואכן היתר המכירה מסתמך על הדעות שבקרקע של גוי, אף מותר ליהודי לעבוד בקרקע. אכן החמירו שלא יעבוד מלאכות האסורות מן התורה.

5. איסור לא תחנם

כיצד הותרה המכירה לגוי הרי ישנו איסור לא תחנם?

נפסק ברמב"ם (הל' עבודת כוכבים פ"י הל' ג) "אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל ובסוריא מוכרין להם בתים אבל לא שדות... ומפני מה החמירו בשדה מפני שיש בה שתיים, מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע". בשו"ת משיב דבר (חלק ב סימן נו) יצא נגד המכירה מטעם האיסור דאורייתא של מכירה לגוי, וכתב "ברח מהזאב ופגע בו ארי כי רוצים להימלט מאיסור שביעית בזה"ז דרבנן לרוב הפוסקים ופגע באיסור מכירת קרקע לעו"ג בא"י שהוא איסור דאורייתא לכו"ע...". אך יש דעות שמסייגים איסור זה. הרמב"ן (הוזכר בספר החינוך מצוה שלט) ביאר שבמכירה לזמן ולא לצמיתות אין איסור. דעת המאירי (עבודה זרה דף כ ע"א) שאין איסור לא תחנם במכירה לערבים שמודים באלוקות. דעת שו"ת ישועות מלכו (חלק יו"ד סימן נ"ה) שאין איסור לא תחנם כל שהוא לטובת הישוב. כמו

כן, דעת רש"ז מלובלין (מובא בהר צבי זרעים ח"ב סי' מו) שכאשר המכירה היא לגוי שיש לו כבר בעלות על קרקע, אין בתוספת קרקעות ע"י מכירה זו איסור לא תחנם. ואכן היתר המכירה הוא ע"פ הדעות המסייגות את האיסור: המכירה היא לזמן, ולגוי שמאמין באלוקות, וכל תוקפה למען חיזוק היישוב בארץ ישראל.

6. הערמה

וכי אין במכירת הקרקעות הערמה גדולה?

כבר ענה על כך בשו"ת ישועות מלכו (חלק יורה דעה סימן נג) "תמה אני הלא למכור הקרקע הוא היתר פשוט וכל ישראל הדרים בח"ל נוהגים כן, הן לענין מכירת בכורים והן לענין מכירת חמץ בפסח והן היהודים אשר יש להם כפרים ושדות בשבתות השנה". והוסיף הרב קוק (אגרות הראיה שיב) שבאמת אין זו הערמה, כי ניחא לישראל לאפקועי האיסור ומשו"ה גמרו ומקנו.

ואכן היתר המכירה לענין מצוות שביעית לא גרוע מהערמות במכירת בכור וחמץ בפסח ובמיוחד שכל איסורה רק מדרבנן.

7. המכירה אינה רשומה בטאבו

מה תוקפה של מכירת הקרקעות שאינה רשומה בטאבו?

טענה זו העלה כבר הרידב"ז (הקדמה לבית רידב"ז) "עצם גוף המכירה הלכה פשוטה שבקרקעות לא מועיל המכירה אם לא נעשה בערכאות הממשלה. וע"כ הגע בעצמך אם הרב דיפו כתב על חתיכת נייר שטר מכירה להערבי היחף שכל ארץ ישראל שביד היהודים שייך לו – האם בזה קנה הערבי ונפקעה א"י מן קדושתה והנייר הזה אינו ראוי אלא לצור עפ"י צלוחית...". ענה על כך הרב יצחק אלחנן ספקטור: "הנני להודיעו כי דעתי שיהיה מספיק בנעשה השטר בב"ד של ישראל לבד". והיום לאחר תיקון החוק (ע"י הרב דרוקמן) יש אף תוקף חוקי למכירה זו. היתר המכירה בתקופתנו יש תוקף חוקי הן ע"פ בית דין והן ע"פ חוקי המדינה.

בעוון שמיטה גלינו מארצנו

כיצד נבטל מצוות שמיטה שהיא הגורם העיקרי לגלותנו?

יש שטענו (ההקדמה לבית רידב"ז), כיצד אפשר להפקיע מצוות השמיטה, שהיא הסיבה הראשונה שבגללה גלינו מארצנו הק' ובחזרתנו חייבים לתקן ולקיים מצווה זו. על כך עונה הרב קוק (אגרות הראיה קפט): "בכל חיי רוחי ונשמתי הנני משתוקק וצמא לחזקה ולהחזיר עטרה ליושנה, ועיני רואות איך שאנחנו רחוקים עדיין מלהוציא אל הפועל את הדבר הגדול הזה. וידעתי ברור, שאם לא יעשה עניין המכירה יעברו רבים מאד על כל איסורי שביעית בלי שום צד היתר כלל, ורשעים ירימו קרן לומר הותרה הרצועה לעקור מצות מן התורה בלא שום שאלה, ואין לשער כמה גדול חורבן תוה"ק וחילול ש"ש היוצא מזה, ע"כ הנני מוכרח לצאת בעקבות חז"ל בכלל 'מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ולא יאכלו בשר תמותות נבילות' והוכרתי לסדר זה ההיתר למוכרחים להשתמש בו, כאשר עשו כן בשמיטות שעברו... ע"כ נעורר כל אשר נוכל כדי שיעלה דבר ד' בידנו ונוכל לקיימה, ולעזור לרבים להתחייב בה בלא פקפוק ולקיימה".

אכן מן הראוי לקיים את מצוות השמיטה אך עדיין רחוקים אנו מלהוציא לפועל דבר גדול זה ואין לנו אלא לקיים את היתר המכירה.

ב. יסודות הלכתיים לתקנת "אוצר-בית-דין"

המקור ראשוני "לאוצר-בית-דין" הוזכר בתוספתא (שביעית פ"ח ה"א-ה"ד) והיו בו שני שלבים. "בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיריות, כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון שלוש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר". ושלב שני שבו בית הדין הוריד את שלוחי בית הדין לקטוף את הפירות ולהכין מהם יין ושמן ודבלה. בתוספתא מוזכר שהיו מחלקים את הפירות לבני העיר בערבי שבתות, כמו כן הוזכר שאין צורך לבער פירות שבאוצר בית הדין בשעת הביעור.

התוספתא הוזכרה בפירושי הר"ש והרא"ש (שביעית פ"ט מ"ח). גם הרמב"ן (ויקרא פרק כה פסוק ז) הביא את התוספתא והוסיף לבאר, שהתועלת של "אוצר בית הדין" היא כדי למנוע מישראל לעבור על איסורי שביעית של אסיף מעבר למותר ואיסור סחורה. הרמב"ם השמיט את התוספתא בחיבורו, ובאר זאת הרדב"ז (שמיטה ויובל פ"ז ה"ג ד"ה מחלקן) בשני אופנים: או לפי שאינה הלכה, או שאינה אלא בראשונה שהיו שם בית דין אוצרין ומחלקין.

בתקנת "אוצר-בית-דין" עולים מספר שאלות כיצד הדבר מותר

1. איסור קצירה ובצירה

כיצד התוספתא התירה לשלוחי בית דין איסור קצירה ובצירה?

הרמב"ם (שמיטה ויובל פרק ד הל' א) ביאר שאיסור קצירה בשביעית הינה "שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה...אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל". ואם כן קשה, כיצד שלוחי בית הדין רשאים לקטוף ולבצור את כל המטעים והכרמים? החזון איש (שביעית סי' יב ס"ק ה"ד ד"ה דעת) ביאר שהאיסור הוא על הבעלים ולא על אחרים והגר"ש ישראלי (חוות בנימין ח"א עמ' סח ד"ה ונראה) ביאר שכל האיסור הוא הבלטת הבעלות שיש בזה, וכל שנעשה במופגן על ידי שלוחי ב"ד שמראה שמן ההפקר זה נאסף, כל עיקר האיסור אינו קיים.

נמצא שאף לדעת הרמב"ם יהיה מותר לשלוחי בית הדין לבצור ולקטוף כמות מרובה הואיל ואין במעשיהם ביטוי של בעלות.

2. מצוות הפקרת הפירות ואיסור איסוף הפירות ע"ה לחלקם לעניים

וכי מותר לאסוף על מנת לחלק לאחרים?

המכילתא (שמות פר' כ אות ריד) למדה שאסור לבעלים לקטוף את הפירות אפילו על מנת לחלק אותם לאחרים. וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד): "וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכל מקום". ואם כן יש לבאר כיצד מותר לשלוחי בית הדין לאסוף את כל הפירות לרשותם ואף שברצונם לחלק לעניי העיר. הגר"ש² אוירבך (מעדני ארץ סי' ז ס"ק ב ד"ה ונראה) מבאר שכל האיסור הוא משום שמבטא בכך בעלות על הפירות ואין הפירות הפקר.

נמצא שכאשר שלוחי בית הדין אוספים על מנת לחלק, שאין במעשיהם ביטוי של בעלות כפי שהתבאר לעיל, אין בדבר איסור.

3. בית הדין בימינו מתיר לשלוחי בית הדין עשית מלאכות לתועלת הפירות

התוספתא התירה לעדור תאנים, לבצור ענבים ולמסוק זיתים, אך מניין ההיתר לשלוחי בית הדין לעבוד לצורך שימור הפירות?

מלאכות דרבנן לאוקמי אילנא הותרו לעתים בשמיטה, כמבואר ברמב"ם (שמיטה ויובל פרק א הל' י): "ומפני מה התירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה". הרב קוק בשבת הארץ (פ"א ה"ה) הדגיש שזהו דווקא להעמיד את האילן שיהיה ראוי לעבודתו לאחר השמיטה. אבל עבודה שהיא לצורך הפירות – לעולם אסורה, שכל מה שהוא לצורך הפירות, הפקיעה תורה, שהפקיעה את פירות שביעית לכל, וסלקה יד הבעלים מהם, ואפילו כשהם נאבדים אסור לעשות עבודה בשבילם. לעומת זאת החזו"א (שביעית סי' כא אות יד) ביאר כוונת הרמב"ם שגם מלאכות להעמיד הפירות שלא ינזקו נכללות בהיתר אוקמי – אוקמי פירא ג"כ מותר. הגר"ש ישראלי (חוות בנימין ח"ג עמ' תרכד) חידש שבפירות "אוצר-בית-דין" אף לדעת הרב קוק יהיה מותר לשלוחי בית הדין שהם שלוחי כלל ישראל לעשות מלאכות לאוקמי פירא, שדואגים הם לפירות ההפקר השייכים לכלל ישראל.

נמצא שאף לשיטת הרב קוק שאוקמי פירא לא הותרה בשביעית, מ"מ לשלוחי בית דין יהיה מותר.

4. מסחר בפירות שביעית

כיצד רשאי בית הדין בימינו לגבות תשלום עבור הפירות?

פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ו הל' א): "אין עושין סחורה בפירות שביעית, ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר" והמעות נתפסים בקדושת שביעית. בתוספתא הוזכר "שבית דין שוכרין פועלין... ומחלקין מהן ערבי שבתות כל ואחד ואחד לפי ביתו". נמצא שהפירות מחולקים לבני העיר והתשלום לשלוחי בית הדין הוא לא עבור הפרי אלא עבור הטרחה שלהם. ובימינו – מניין משלם בית הדין לשלוחיו שכר טרחה? כתב הגר"ש ישראלי (חוות בנימין ח"ג סי' צח עמ' תרכה) שאלה הנהנים מן הפירות בערים ישלמו לשלוחי בית דין – שהם החקלאים – עבור ההוצאות הכרוכות בשכירת פועלים לבצירה ומסיקה וכיוצ"ב. השכר יחושב להם רק על פי מה שהשקיעו ובתור שכר פועלים המקבלים שכרם – לא עבור הפרי אלא עבור עמלם.

כיום לבית הדין אין קופה שממנה יוכל לשלם לשלוחיו. התשלום שהצרכן משלם אינו על שווי הפירות אלא על הטרחה של שלוחי בית הדין משעת הגידול ועד הבאתם לידי הצרכן. לכן אין כאן מסחר ומכירת פירות שביעית אלא חלוקה בלבד.

5. שקילה ומדידת פירות שביעית

כיצד שוקלים פירות שביעית בחלוקת אוצר-בית-דין?

נאמר במשנה (שביעית פ"ח מ"ג): "אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין". הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ו הל' ג) ביאר הטעם, "כדי שלא יהיה כסוחר פירות בשביעית". הרא"ש (פ"ח מ"ג) ביאר שמתוך שנמכרין באומד נמכרים בזול. כמו כן שינוי זה מהווה סימן לקונה שינהג בהם קדושת שביעית ולא אתי לזלזולי בהו. הגר"א (שנות אליהו שביעית פ"ח מ"ג) נקט שהאיסור הוא משום ביזיון.

נמצא שהואיל ובפירות אוצר-בית-דין אין מכירה אלא חלוקה (התשלום הוא עבור הטרחה של שלוחי בית הדין), ידוע לכל שהינם בקדושת שביעית ואין צורך לעשות היכר (ולא חוששים לדעת הגר"א). אכן אם מוכרים באותו מקום גם פירות שאינם בקדושת שביעית ולא ניכר שלפנינו חלוקת אוצר-בית-דין, ראוי לחלק פירות אוצר-בית-דין במארזים שאין בהם מידה מדויקת.

6. אוצר-בית-דין בימינו גם בירקות

כיצד ניתן להקים אוצר בית דין בירקות, הרי יש בהם איסור ספיחין?

התוספתא הזכירה חלוקת פירות ע"י שלוחי בית דין ולא הוזכר בה חלוקה של ירקות. בירקות ישנה מחלוקת על אלו מהם ישנה גזרת ספיחים האסורים באכילה בשביעית. לדעת הרמב"ם כל הצומח והנלקט בשביעית יש בו גזרת ספיחים אך לדעת הר"ש רק ירקות שהתחילו לצמוח בשביעית יש בהם איסור ספיחין, אך כל שהתחיל לצמוח בשישית אין בו איסור ספיחין ומותרים באכילה בקדושת שביעית. בימינו ששביעית היא מדרבנן אנו נוקטים כדעת הר"ש. יש לציין שבתחילה דעתו של הרשל"צ הרה"ג מרדכי אליהו זצ"ל לא היתה נוחה מאוצר-בית-דין, אך לבסוף הכריע: "וכיום דעתי שעדיף לקנות דרך אוצר-בית-דין מאשר לקנות ישירות מירקנים שאינם יודעים את דין 'הבלעה' בשביעית" (מאמר מרדכי ושבת הארץ סי' כג עמ' תרטז).

נמצא שבימינו ששביעית מדרבנן, אנו נוקטים כדעת הר"ש ועוד ראשונים ביחס לאיסור ספיחין וכל שהתחיל לגדול בשישית אין בו איסור ספיחין ואפשר לחלקו לציבור דרך "אוצר-בית-דין".

7. מצוות ביעור בפירות אוצר-בית-דין

האם יש חובת ביעור בפירות אוצר-בית-דין?

הלכה נוספת הוזכרה בתוספתא (שביעית פ"ח הל' א) שאין מצוות ביעור בפירות הנמצאים באוצר בית הדין. הרמב"ן (ויקרא כה, ז) ביאר הטעם שאינן צריכין ביעור אחר שכבר מבווערין הם מן הבית. דהיינו שכל עוד הפירות ברשות בית הדין הרי הם עדיין הפקר.

נמצא שפירות אוצר-בית-דין שנמצאים באוצרות ובמחסנים והגיע זמן הביעור אין צורך להפקירם, הואיל והם עדיין הפקר ולא בבעלותו של איש. אכן דנו האחרונים האם יש צורך להפקיר פירות שנלקחו מ"אוצר-בית-דין" והגיע זמן הביעור כאשר הם ברשותו של אדם פרטי, ולמעשה אנו נוקטים שיש לקיים בהם מצוות ביעור.

א. יסודות הלכתיים להיתר המכירה

קדושת הארץ למצוות התלויות בארץ בזמן הזה

האם קדושה שנייה (עליית עזרא) הינה מדאורייתא או מרבנן?

ירושלמי שביעית פרק ו ה"א

כתיב ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון ולמה יהושע ר' הילל בריה דשמואל בר נחמן... הקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע מה ביאתן בימי יהושע פטורין היו ונתחייבו אף ביאתן בימי עזרא פטורין היו ונתחייבו ממה נתחייבו רבי יוסי בר חנינה אמר מדבר תורה נתחייבו הדא הוא דכתיב והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה הקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך מדבר תורה אף ירושתך מדבר תורה והטיבך והרבך מאבותיך אבותיך פטורין היו ונתחייבו ואתם פטורין הייתם ונתחייבתם אבותיך לא היה עליהם עול מלכות ואתם אף על פי שיש עליכם עול מלכו' אבותיכם לא נתחייבו אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכיבשו ושבע שחילקו אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייבת' אבותיך לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב אמר רבי לעזר מאיליהן קיבלה עליהן את המעשרות מה טעם ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום שרינו לוינו וכהנינו.

נחמיה פרק י, א- לב

(א) ובכל זאת אנחנו כותבים אמנה וכותבים ועל החתום שרינו לוינו וכהנינו:

(לב) ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שֶׁבַר בַּיּוֹם הַשֶּׁבַת לְמַכּוֹר לֹא נִקַּח מֵהֶם בַּשֶּׁבַת וּבַיּוֹם קִדְשׁ וְנִטַּשׁ אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּמָשָׂא כָּל יָד:

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הל' טז

אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

הרמב"ם פסק שקדושה שנייה קדשה מדאורייתא

מה תוקף קדושת הארץ למצוות התלויות בארץ בזמן הזה (לאחר החורבן)?

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הל' טז

אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

רש"י גיטין ל"ו ע"א

בזמן שאי אתה משמט קרקע - כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ

רש"י סנהדרין כו ע"א

פוקו זרעו בשביעית - שביעית בזמן הזה דרבנן, דבטלה קדושת הארץ.

ספר התרומה (הלכות א"י עמ' 65-71)

אלא הלכה דאף קדושת עזרא בטלה ובזמן הזה לא קדשה כלל לחיוב תרומות ומעשרות... מיהו יש לומר דאפי' למאן דאמ' אין קניין היינו כי עומדת בקדושתה למאן דאמ' קדשה לעתיד לבא אבל כיון דלהלכה לא קדשה לעתיד לבא א"כ לכולי עלמ' יש קניין להפקיע מיד מעשר דרבנן... ומטעם זה נוכל לומר דבשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי אפילו מדרבנן...

רדב"ז שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט

...ומיהו כיוון שאין קניין לגוי להפקיע קדושת הארץ נהי דפירותיהם וספיחיהם מותרים מ"מ צריך לאוכלם בקדושת שביעית. הלכך יש למצוא טעם על מה סמכו שאין מדקדקים בדבר ועושין סחורה בפירות שביעית ונוהגים בה כשאר השנים. וי"ל דסמכו להם על הגאונים ז"ל דפסקו הלכה כרבי דאמר שביעית בזמן הזה דרבנן וכיוון דעיקרו מדרבנן ואיכא מ"ד יש קניין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה סמכו עליה במילתא דרבנן.
נראה שלדעת הרמב"ם קדושה שנייה לא בטלה, אך לדעת ספר התרומה וכן נראה בפרוש רש"י קדושה שנייה בטלה.

מצוות שביעית (שמיטת קרקעות) בזמן הזה

אפילו אם קדושה שנייה לא בטלה, האם מצוות שביעית נוהגת בזמן הזה?

גמ' מועד קטן דף ב ע"ב

תנן: משקין בית השלחין במועד ובשביעית. בשלמא מועד משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן. אלא שביעית, בין למאן דאמר משום זורע, ובין למאן דאמר משום חורש - זריעה וחרישה בשביעית מי שרי? - **אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא.** דתניא, רבי אומר: +דברים ט"ו+ וזה דבר השמטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים. רבא אמר: **אפילו תימא רבנן, אבות אסר רחמנא, תולדות לא אסר רחמנא.**

רש"י מועד קטן דף ב ע"ב

בשביעית בזמן הזה - **דרבנן.**

אפילו תימא רבנן - דפליגי עליה דרבי, ואמרי **דשביעית בזמן הזה דאורייתא.**

גמ' מסכת גיטין דף לו עמוד א-ב

הלל התקין פרוסבול וכו'. תנן התם: פרוסבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה +דברים ט"ו+ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין פרוסבול... ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? **אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא; דתניא, רבי אומר: +דברים ט"ו+ וזה דבר השמיטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים;**

ותקינן רבנן דתשמט זכר לשביעית. ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסבול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינן רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא. **רבא אמר: הפקר ב"ד היה הפקר...**

רש"י גיטין דף לו ע"א

בשביעית בזמן הזה - **והלל כרבי סבירא ליה** דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא ואע"ג דהלל בבית שני הוה סבירא ליה לאביי דבבית שני **הואיל ולא היה יובל נהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא** ודאמרינן בערכין (דף לב:): מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיובל נהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית **אבל בת"כ ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נהג ואומר אני שהוא מחלוקת.**

בזמן שאי אתה משמט קרקע - **כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ.**

רבא אמר - **לעולם בין לרבנן דפליגי אדרבי ואמרי שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דאורייתא** ותקינן הלל דלא תשמט בין לרבי דאמר לאו דאורייתא ואמור רבנן דתשמט לא תיקשי דבר דבדבר שבממון אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום סייג וגדר דהפקר ב"ד בממון היה הפקר.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הל' כה

אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר כי תבואו אל הארץ וגו', **ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.**

שמיטת כספים לדעת הרמב"ם

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הל' ב

אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נהג שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף, ודבר זה קבלה הוא, אמרו חכמים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ, ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמט כספים בשביעית אפילו בארץ.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הל' ט"ז

כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה ועוברין על הכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר וגו' התקין פרוזבול כדי שלא ישמט החוב עד שילוו זה את זה, ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה שהיא מדברי סופרים, אבל שמטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה.

שמיטת קרקע לדעת הרמב"ם

כסף משנה פ"ד הכ"ה

מדברי רבינו פה נראה שהוא סובר דאף שלא בפני הבית נוהגת מן התורה ופסק כההיא דת"כ משום דמשמע דההיא כחכמים דפליגי עליה דרבי והלכה כרבים, אבל קשה שהרי כתב בפ"ט ההיא דקתני רבי בזמן שאתה משמט כספים, ועוד דההיא דפרוזבול ליתא אלא אליבא דרבי... לפיכך נ"ל דלעולם כרבי ס"ל שהוא ז"ל מפרש הא דאמר רבי בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקעות לא אשמיטת קרקעות בשביעית קאמר דההיא לעולם נהגה אף שלא בפני הבית אלא ליובל קרי שמיטת קרקעות שהרי השדות חוזרות לבעליהם. אבל קשה שכתב רבינו בפ"י ה"ט, ובזמן שאין היובל [נוהג] אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ, והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם הרי שכתב דשביעית בזמן שאין יובל נוהג אינה אלא מדבריהם ואפילו שמיטת קרקעות. וי"ל דמדבריהם דקאמר לא קאי אלא להשמטת כספים דסמך ליה דאילו שמיטת קרקעות מדאורייתא נמי נהגה בכל זמן.

מהר"י קורקוס פ"ט ה"ב

... אבל לדעת רבי כ"ע מוזדו דגם שמיטת קרקע בשביעית בזה"ז היא מדרבנן, ומפרשים דשמיטת כספים קרי לשביעית לפי שאינה אלא בשביעית דיובל אין שמיטת כספים נוהגת בו וכל דיני שביעית תלויין ביובל ונכללין בלשון שמיטת כספים... אלא ודאי אין שביעין לחצאין ושמיטת קרקע בזמן הזה מדרבנן היא גם לדעת רבינו. ואעפ"י שלא פירש כיוון שפסק ודאי דרבי הכי ס"ל וכאשר הכרעתי מההיא דמו"ק, ואפילו בעל העיטור דפסק כרבנן לא מפליג מידי בין כספים לקרקע, כל כשן לפי הלשון שמצאתי בספר כתיבת יד שכתב כן בפירוש מסכים על דעת כל המפרשים.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י הל' ט

גרסת הכסף משנה

ובזמן שהיובל נוהג נהג דין עבד עברי, ודין בתי ערי חומה, ודין שדה חרמים ודין שדה אחוזה, ומקבלין גר תושב ונוהגת שביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מן התורה, ובזמן שאין היובל [נוהג] אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ, והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו.

גרסת מהר"י קורקוס

... ובזמן שאין היובל נוהג אין נהג עבד עברי ולא בתי ערי חומה ולא שדה אחוזה ולא שדה חרמים ואין מקבלין גר תושב ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם וכן שמיטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו.

ספר התרומות שער מה אות - דעת הרבי זרחיה הלוי (הרז"ה)

שביעית נוהגת רק ממידת חסידות

ספר כפתור ופרח פרק מט - דעת בעל העיטור

האמנם ה"ב העטור סבירא ליה דשביעית והשמטת כספים בזמן הזה דאורייתא, ומביא ראיה מפרק הנזקין (גיטין נג, ב) הנוטע בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקור, בשביעית בין במזיד בין בשוגג יעקור, ולטעמך תקשי לך היא גופא מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מאי שנא שבת ומאי שנא שביעית. עוד מסכת משקין (מועד קטן ג, ב) יכול ילקה על תוספת שביעית. ש"מ דכולהו סבירא להו דאורייתא. ורבנן פליגי עליה דרבי אפילו מדאורייתא נהגא שמיטת כספים וקיימא לן (פסחים כז, א) הלכה כרבי מחברו ולא מחבריו.

והא דמכריז רבי ינאי (סנהדרין כו, א) פוקו וזרעו בשביעיתא משום ארנונא, דפירש רש"י ז"ל דסבירא ליה כרבי דאמר שביעית בזמן הזה דרבנן, לא דייק לך, דאפילו לרבנן דאמרי דאורייתא מפני האונסין מותר. והכי מוכח בירושלמי בסנהדרין (פ"ג ה"ה) ובשביעית (פ"ד ה"ב; פ"י ה"ג) בראשונה היתה מלכות אונסת הורה רבי ינאי שיהא חורש חרישה ראשונה, ולמסקנא דרבי ינאי אפילו דאורייתא קאמר.

ספר העיטור אות פ - פרוזבול

ומסתמא דאיכא למימר דאורייתא כרבנן מדגרסינן בהניזקין הנוטע בשבת בשוגג יעקור וכו' ואמרי' עלה מיכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מ"ש בשבת ומ"ש שביעית כו' גרסינן במשקין יכול ילקה על תוספת שביעית ש"מ דכולהו

סבירא להו דאוריתא. וקיי"ל הלכה כרבי [זף עו עמוד א] מחבירו ולא מחביריו. והא דמכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעיתא משום ארנונא ופריש ר"ש דס"ל כרבי דאמר שביעית בזמן הזה דרבנן לא דייק לן דאפילו לרבנן דאמר מפני האונסין מותר והכי מוכח בירושלמי בסנהדרין ובשביעית בראשונה שהיתה מלכות אונסת הורי ר' ינאי שיהא חורש חריש.... שמעינן מיהא דר' ינאי אפי' בשביעית דאוריתא קאמר.

חזו"א שביעית סי' ג' ס"ק ח

ונראה דלענין שביעית בזמן הזה יש לסמוך שהוא מדרבנן שזו דעת הרמב"ם כיוון שפסק כרבי וכן משמע בלשון הרמב"ם פ"י ה"ט.

סיכום :

- רש"י וספר התרומה - בזמן הזה קדושת הארץ למצוות התלויות בה היא מדרבנן, ולכן מצוות שביעית הינה מדרבנן.
- דעת בעת העיטור - שביעית בזמן הזה מדאורייתא (דעת חכמים החולקים על רבי).
- רמב"ם - יש הסוברים בדעתו ששביעית בזמן הזה מדאורייתא ויש הסוברים בדעתו ששביעית בזמן הזה מדרבנן משום שתלויה בקיום מצוות היובל (כדעת רבי).
- דעת ר' זרחיה הלוי (הרז"ה) - שביעית נוהגת רק ממידת חסידות (אליבא דרבי).

דין פירות נכרי בארץ ישראל

מה דינם של פירות שגידל גוי בשביעית בקרקע שבבעלותו בארץ ישראל?

נחלקו בגמ' גיטין מז, האם יש קניין לנכרי להפקיע מן המעשר, וקיי"ל שאין קניין הגוי בא"י מפקיע מחיוב תרומות ומעשרות.

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הל' י

עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעוה מן המצוות אלא הרי היא בקדושתה, לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא בכורים והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לעכו"ם מעולם **ויש קנין לעכו"ם בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית כמו שיתבאר.**

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט

עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית **פירותיה מותרין**, שלא גזרו על **הספיחין** אלא מפני עוברי עבירה, והעכו"ם אינן מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם.

כסף משנה... מה שאמרו אין קניין לגוי בארץ להפקיע מן המצוות היינו לענין שאם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה כיבוש יחיד אלא הרי היא כאילו לא נמכרה לגוי מעולם אבל בעודה ביד גוי מופקעת היא ומה שפרותיהם חייבים במעשר אינו אלא כשמירחם ישראל דווקא... פירוש דברי רבינו כך הם **גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרים**, כלומר מפני שהשדה של גוי **וגם לא נעבד בה עבודה ע"י ישראל**, הלכך מותרים... **לדעתו אין איסור ספיחין והפירות אינם קדושים.**

רדב"ז... ומיהו כיוון שאין קניין לגוי להפקיע קדושת הארץ נהי דפירותיהם וספיחיהם מותרים **מ"מ צריך לאוכלם בקדושת שביעית**. הלכך יש למצוא טעם על מה סמכו שאין מדקדקים בדבר ועושין סחורה בפירות שביעית ונוהגים בה כשאר השנים. וי"ל דסמכו להם על הגאונים ז"ל דפסקו הלכה כרבי דאמר **שביעית בזמן הזה דרבנן וכיוון דעיקרו מדרבנן ואיכא מ"ד יש קניין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה סמכו עליה במילתא דרבנן**... **לדעתו אין איסור ספיחין אך הפירות קדושים.**
שו"ת אבקות רוכל סי' כד (ר' יוסף קארו)

א... ואם באנו לדון יותר טעם יש לאומר שיש לו קנין להפקיע משביעית דקרא כתיב והיתה שבת הארץ לכם **לכם ולא לגוי** ב. ועוד שהרמב"ם מפרש בפ"א מה' תרומות שמה שאמרו אין קנין לגוי בארץ להפקיע מן המצוות היינו לענין שאם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא הרי היא כאלו לא נמכרה לגוי מעולם **אבל כמו זה ביד גוי מופקעת**

היא ומה שפירותיה חייבים במעשר אלא בשמירחם ישראל דוקא.

ג... ועוד שמה שכתב בעל הגה"ה במה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה **לא הופקע בקנין הגוי הוא מיוסד ועל שבת הארץ וקדושתה הם מן התורה בזמן הזה וזה אינו** שהרי כתב הרמב"ם בפ"ט מהל' שמטה דשמטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם.

...אח"כ כתבו לי מירושלים תותבב"א כי כן מנהגם מימי קדם **להפריש תרומה ומעשרות בשביעית מפירות שזרע הגוי בשדהו ונתמרחו ביד ישראל** וכמ"ש והנהגתי. גם אלה דברי הצעיר יוסף קארו.

בעל אבקת רוכל מבאר מספר טעמים לכך שאין קדושת שביעית בפירות בגוי: א. נאמר "והיתה שבת הארץ לכם" ולא לגוי; ב. אף שאין קניין לגוי להפקיע קדושת הארץ מ"מ כל שגדל אצל הגוי אין קדושה בפירות כפי שאין חיוב תרו"מ שביעית בזמן הזה מדרבנן ונוכרי מפקיע קדושה מדרבנן.

פאת השולחן שביעית פרק כג סעי'ב

עכו"ם שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיו מותרים שלא גזרו ספיחין אלא מפני עוברי עברה והעכו"ם אינם מצווים על השביעית כדי שנגזור עליהם. **ומותרין לאכלם בלא קדושת שביעית וחייבים בתו"מ ויפריש מ"ע** (כפתור ופרח וב"י ורמ"א ורדב"ז ומהר"ם חביב ושי"פ) **ויש אומרים דאין מותרין רק בקדושת שביעית ופטורין מתו"מ** (המבי"ט והמהרי"ט) **וסברא ראשונה עיקר. ומפרישין תו"מ ב ומ"ע לא ברכה**, ודין התו"מ כדין תו"מ בשל גוי דמעשרין והן שלו רק התרומה כ"ש נותנה לכהן ות"מ מוכרה לכהן ומ"ר ומ"ע הן שלו.

שבת הארץ פ"ד הכ"ט

כבר הוסכמה ההלכה שאין קדושת שביעית נוהגת כלל בפירות של נכרי וחייבים הם בתרומות ומעשרות כשגמרו ישראל

חזו"א סי' כ' ס"ק ז

נקטינן **לדינא דאיני דאין עובדים בשדה נכרי בשביעית שכן היא עיקר ההוראה, ונוהגים קדושת שביעית בפירותיהם**, ומעשרין אותן בלא ברכה... בדין ק"ש בפירות של נכרי שכתבו שדעת רוב האחרונים שאין בהם ק"ש, לא ידענא מי המה.... ונמצא דהפאת השולחן קבע המנהג להקל נגד המנהג הקדום להחמיר.

סיכום:

פירות שביעית שגדלו ע"י נוכרי בארץ ישראל, אין איסור ספיחין לכו"ע. והמנהג כדעת הכסף משנה כפי שכתב באבקת רוכל וכפי פסק פאת השולחן והרב קוק בשבת הארץ, שגם אין קדושת שביעית על פירות הללו. אכן הרדב"ז למד בדעת הרמב"ם שיש קדושה בפירות הללו וביאר את המנהג באופן אחר וכן דעת המבי"ט שיש קדושה בפירות. והחזו"א הלך בדרך זו.

פירות שגידל יהודי בקרקע של גוי.

האם מותר ליהודי לעבוד בשביעית בקרקע של גוי בארץ ישראל?

גמ' גיטין דף סב ע"א

מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית. מחזיקין? והאמר רב דימי בר שישנא משמיה דרב: **אין עודרין עם העכו"ם בשביעית**, ואין כופלין שלום לעובד כוכבים! לא צריכא, למימרא להו אחזוקו בעלמא, כי הא דרב יהודה אמר להו אחזוקו, רב ששת אמר להו אשרתא.

תוספות ד"ה אין עודרין עם העכו"ם בשביעית

והא דקאמר בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) גבי כהן וחורש יכול לומר לו אגיסטון אני בתוכה לא כמו שפי' בקונטרס שכיר לנכרי דהא משמע הכא דאסור ולא מסתבר לחלק בין חנם לבשכר אלא מפר"ת אגיסטון בקרקע שמקבלים מן המלך לפרוע כך וכך תבואה בשנה כדאמר התם לעיל מינה רבי ינאי מכריז פוקו וזרעו ארנונא בשביעית ושמא סכנת נפשות איכא אם לא יפרעו מס למלך **אי נמי קסבר יש קנין לנכרי בארץ להפקיע משביעית** אי נמי **שביעית בזמן הזה** דרבנן אע"ג דמדרבנן אסור לנכרי אחר גבי מלך התיירו.

משמע שלדעה שיש קניין לנוכרי להפקיע משביעית מותר ליהודי לעבוד בקרקע, אך לדעות שאין קניין לגוי להפקיע אין היתר לעבוד בקרקע של גוי.

ספר התרומה, (הלכות א"י עמ' 65-71)

אלא הלכה דאף קדושת עזרא בטלה ובזמן הזה לא קדשה כלל לחיוב תרומות ומעשרות... מיהו יש לומר דאפי' למאן דאמ' אין קניין היינו כי עומדת בקדושתה למאן דאמ' קדשה לעתיד לבא אבל כיון דלהלכה לא קדשה לעתיד לבא א"כ לכולי עלמ' יש קניין להפקיע מיד מעשר דרבנן... ומטעם זה נוכל לומר דבשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי אפילו מדרבנן...

פסק כדעה שקדושה שניה לא קדשה לעתיד לבא ולכן מותר ליהודי לעבוד בקרקע של גוי.

שו"ת מהריט"ץ (ישנות) סימן מז

אמנם כד עיינינן שפיר נשכח דשרי מכמה טעמי חדא דמאי דאמר' דאין מחזיקין ידי גוים בשביעית במעשה היינו דוקא לעזור אותן בשביעית דמחזי כעובד בשביעית אע"ג דמן הדין מותר משום דלא הוי מחזיק ידי עוברי עבירה דגוים לא הוזהרו בכך ומאי דאמרו בגמרא פרק הנזקין אין עוודרין עם הגוי בשביעית לאו משום מחזיק ידי עוברי עבירה אלא מפני הרואים שיראו אותם עוודרין בשדה בשביעית יחשבו שהוא עושה בשדהו אבל מן הדין מותר דליכא מחזיק ידי עוברי עבירה

המהריט"ץ מבאר הטעם שהאסור לעבוד בקרקע של גוי הוא רק משום גזרה דרבנן שיחשבו שעובד בשדהו.

ביאור הגר"א יורה דעה סימן שלא ס"ק ו

(ליקוט) בזה"ל כו'. בסה"ת....ועוד כתב דבזה"ל יש קנין לעובד כוכבים בא"י כיון שהוא מדרבנן וכמו שכתבתי שם (לקמן בס"ק כ"ח) וכן בשביעית בזה"ל וכתב ובזה מתורץ קושית תוס' דסנהדרין כ"ו א' ד"ה אגיסטון כו' ומש"ש פוקו כו' משום ארנונא היינו אפי' בקרקע ישראל (ע"כ).

ביאור הגר"א יורה דעה סימן שלא ס"ק כח

[כח] ונ"ל כו'. ונראה דה"ה לענין קנין עובד כוכבים בזה"ל דרבנן יש קנין בא"י כמו בסוריא וערש"י בגטין שם ד"ה בסוריא כו' (וע"ל סוף ס"ק ו') וז"ש בס"ב בהג"ה וי"ח כו' אך לא נהגו כן.

שו"ת ישועות מלכו חלק יורה דעה סימן נה

אחדשה"ט הנה הייתי בשבוע העבר בק"ק ווארשא כי הוצרכתי להעיד שם בהפאלאטא /במשטרה/ ויען כי כתב לי הה"ג אב"ד ביאליסטאק בעסק שמיטה האיך להתנהג שם כי אם יחדלו מלעבוד תשם האדמה ולא יוכל להתקיים בא"י כתבתי לו שיבוא לווארשא ואראה לדבר עמו, והנה אמרתי בפשיטות שטוב להתיר למכור לנכרי ואע"פ שאסור ליתן ולמכור קרקע בא"י כיון שהוא לטובת היישוב פשיטא דאין כאן איסור דלא תחנם בפרט כשמוכר ע"מ להחזיר דמהני בחמץ לא נאסר במתנה ע"מ להחזיר כמש"כ המג"א בשם הרדב"ז ובשביעית בזה"ל דאינו אלא מדרבנן פשיטא דאין להחמיר וזה פשוט, אמנם בזה לא השויתי עמו כי לדעתי כל ההיתר אינו אלא להפקיע קדושת שביעית מהפירות גם שהנכרי יוכל לעבוד אבל לא שהישראל יהא מותר לעבוד גם בשל עכו"ם והגם שהתוס' בגיטין ורש"י בסנהדרין דף כ"ו התירו לחרוש בשביעית בשל נכרי וגם התוס' בגיטין דף ס"ב כתבו דלמ"ד יש קנין להפקיע לנכרי מידי שביעית מ"מ הא אנו קיי"ל כרבה דאין קנין לנכרי לתו"מ =לתרומות ומעשרות= וה"ה לענין שביעית, אמנם הן דעתם כמש"כ הגאון מהרא"ו בשם סה"ת דלמ"ד שביעית ותו"מ בזה"ל דרבנן ממילא יש קנין לנכרי, ואין ספק שאין זה דעת הר"מ ז"ל לענין תו"מ וה"ה לענין שביעית דאע"ג דאין שביעית בזה"ל מדאורייתא ואינו נוהג בשל עכו"ם מ"מ הא גם תו"מ בזה"ל דרבנן לדעת הר"מ ז"ל מ"מ נוהג בשל עכו"ם מדרבנן רק כשנתמרח ביד נכרי וגם נתגדל שלישי ביד נכרי וה"ה בשל שביעית אע"פ שאין קדושת שביעית נוהג בפירות של נכרי מ"מ נ"ל שהישראל אסור לעבוד שדה נכרי, ומ"מ בכל מלאכות שאין אסורין מדאורייתא גם בזמן שביעית נוהגת מה"ת יש להקל בשל נכרים דגם הישראל מותר לעבוד במקום הפ"מ לא במלאכות דאורייתא והן זריעה וקצירה ובצירה ואפשר דגם חרישה למ"ד דאינה אלא מדרבנן, והנה לא רציתי לתקוע עצמי במחלוקת על כן חתמתי עצמי על ההיתר אם יסכימו הב"ד שבירושלים, גם רצה הה"ג דביאליסטאק שגם הרב הג' מקאוונא יסכים והנה הרב הנ"ל שלח לידי ההעתק ובקש ממני שאכתוב לכ"ת שגם הוא יסכים לזה ולפ"ד טוב לעשות זכר לשמיטה שבכל מלאכות דאורייתא לא יעבוד ישראל, ולפ"ד שלא יהי' בזה הפ"מ אחר שכל מלאכות דרבנן מותרין להשקות את הזרעים וגם בחרישה אפשר בערב שמיטה עד ר"ה וגם לצורך י"ל דקיי"ל דחרישה לא מיתסר מה"ת וממילא מותר בשל נכרי, והנני שולח ההעתק ממכתב הרב דביאליסטאק שיחי'.

חזון איש שביעית סי' ג ס"ק ח

ונראה דלענין שביעית בזמן הזה – יש לסמוך שהוא מדרבנן שזו דעת הרמב"ם כיון שפסק כרבי... ומ"מ אסור מדרבנן אפילו בשל כותי דדוקא בסוריא יש קנין לנכרי להפקיע אבל בארץ ישראל בזמן הזה – לא.

שבת הארץ פ"ח הל' ח אות ד-ה (שבת הארץ ד הל' כט ב2)

ויש אומרים שבזמן הזמן, ששביעית היא מדרבנן מותר לעשות כל העבודות בקרקע של נכרים. וק"ו שמותר לסייע לנכרי העובד גם בפועל בידים.

ועל פי זה יש מקום להתיר לישראל לעבוד את הקרקע בזמן הזה על ידי מה שמוכרים לנכרי הקרקעות כדין של מכירה. ואף על פי שאסור למכור לנכרי קרקעות בארץ ישראל מכל מקום במקום שאי אפשר למכור לישראל, ויש במניעת המכירה הפסד לישראל יש אומרים שמותר למכור לנכרי. וכיון שאי אפשר לבוא להתיר העבודה והתרת הפירות בהפקעת קדושת שביעית כי אם על ידי מכירה לנכרי, וכיון שההפסד גדול ואי אפשר לעמוד בשמירת כל דיני השביעית להרבה אנשים שיושבים בארץ ישראל על כן יש אומרים שמותר למכור לכתחילה לנכרי כדי להפקיע קדושת שביעית. ואחר כך מותר גם כן לישראל לעשות העבודה בקרקע ואין בה קדושת שביעית, כשנעשה אגיסטון ופקיד מן הנכרי על הקרקע. וסומכין על זה בשעת הדחק בזמן הזה, שמצרפין לזה גם כן מה שיש ספק במנין שנת השמיטה. אלא שעושים את העבודות שהן מן התורה, שהן זריעה וקצירה זמירה ובצירה על ידי נכרי. וגם חרישה עושים על ידי נכרי, אם אפשר הדבר שלא לעשות על ידי ישראל.

ספר השמיטה עמ' עמ' צ

ועל כולם סמכו רבנן הגאונים המתירים על הפסק המוסכם מרוב הראשונים והאחרונים **שבזה"ז שביעית דרבנן יש לכו"ע (גם אליבא דרבה) קנין לנכרי**, והיות שרוב הפוסקים ראשונים ואחרונים פסקו כרבי שביעית בזה"ז דרבנן, כאשר האריכו האחרונים (ושם במבוא לס' שבה"א) להוכיח מסוגיות ומראשונים שהלכה בזו כרבי, **השוו לפיכך שביעית בזה"ז לדין סוריא** שאמרו (שם בגיטין) **מכיון שהיא דרבנן יש קנין לנכרי להפקיע קדושה**, דפריך שם על רבה מברייתא "ישראל שלקח שדה מעכו"ם וכו" ומשני הב"ע בסוריא דכבוש יחיד לא שמי' כבוש שהחיוב רק דרבנן ואפי' לרבה יש קנין.

בפשטות נראה שאסור ליהודי לעבוד בקרקע של גוי הואיל וקדושה שניה לא בטלה ואין הנוכרי מפקיע מקדושת הארץ (ואף שאין איסור ספיחין בפירותיו ואפילו אין קדושת שביעית בפירות שגידל הגוי, מ"מ הקדושה לא פוקעת מאדמת ארץ ישראל גם שהיא ביד הגוי). אך יש דעות שהואיל ומצוות שביעית היא מדרבנן אזי יש קנין לנוכרי להפקיע את מצוות השביעית לגמרי מקרקע שבבעלותו, וכן לשיטת בעל התרומה שקדושה שנייה לא קדשה לעתיד הרי כל קדושת הארץ למצוות היא מדרבנן ויכול הגוי להפקיע מצוות שביעית לגמרי וכל ארץ ישראל כדין סוריא. רבי יהושע מקוטנא, ואחריו הרב קוק נקטו להתיר בשעת הדחק אך לא התירו ארבע מלאכות האסורות מן התורה אלא רק מלאכות שאסורות מדרבנן. החזו"א נקט להחמיר שאין היתר עבודת הקרקע ליהודי בקרקע של גוי.

איסור לא תחונם

כיצד הותרה המכירה לגוי הרי ישנו איסור לא תחונם?

רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק י הלכה ג

אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל ובסוריא מוכרין להם בתים אבל לא שדות, ומשכירין להם בתים בארץ ישראל ובלבד שלא יעשו שכונה ואין שכונה פחות משלשה, **ואין משכירין להם שדות**, ובסוריא משכירין להם שדות, ומפני מה החמירו בשדה מפני שיש בה שתיים, **מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע**, ומותר למכור להם בתים ושדות בחוצה לארץ מפני שאינה ארצנו.

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן נו

ובאמת הה"ג הנ"ל **ברח מהזאב ופגע בו ארי** כי רוצים להמלט מאיסור שביעית בזה"ז דרבנן לרוב הפוסקים ופגע באיסור מכירת קרקע לעו"ג בא"י שהוא איסור דאורייתא לכו"ע...

ספר החינוך מצוה שלט

והרמב"ן זכרונו לברכה כתב שדברי הרב בזה כענין המוזכר בראשון של תמורה [ד' ע"ב] דאמר רבא התם חולק על אב"י, דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי, משום דעבר אהרמנא דמלכא. והוא זכרונו לברכה פירש בענין אחר, שמזהיר אותנו שלא נצמית הארץ ביד הגוים, כלומר שלא נמכרנה להם לצמיתות. ופירוש הכתוב כן, לא תמכור למי שיחזיק בה לעולם, וזהו הגוי, אבל הישראל יחזיר אותה, ואם התנה עם הגוי להחזירה מותר למוכרה לו.

שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן שה

ונראה דאע"ג דשכירות קרקע בא"י לגוי אסורה מדרבנן מ"מ **אין בכלל הגזירה מכירה לזמן**, משום דאין זה בכלל מכירה האסורה מה"ת, ובשם שכירות ג"כ אינה נכללת, ע"כ אין לנו לחדש גזירה מדעתנו, וי"ל דבמלתא דלא שכיחא לא גזרו

רבנו, כה"ג דאמרי' בפ' הזהב לענין דמים הבאים מחמת מקח. (עה"ק יפו ת"ו, שנת תרס"ט).
לדעת הרמב"ן במכירה לזמן אין איסור לא תחנם.

בית הבחירה למאירי מסכת עבודה זרה דף כ ע"א

כבר ידעת כמה החמירה תורה להרחיק עובדי האלילים מארצנו ומגבולנו ומבינותינו ובכמה מקומות האריכה להזהירנו להתרחק ממעשיהם מכאן אמרו לא תחנם לא תתן להם חן ר"ל לשבח ענינם ומעשיהם ואפילו יפי צורתם ותבניתם **וכן דרשו מכאן שלא נתן להם חנייה בקרקע** כדי שלא להתמיד ישיבתם בינותינו וכן דרשו ממנו שלא ליתן להם מתנת חנם שלא לגזלה למי שאנו חייבים לה ביותר כגון גר תושב והוא בן נח הגמור לקיים שבע מצות כמו שאמרה תורה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ומ"מ פי' בתוספתא דוקא לגוי שאין מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה שכנו או חברו מותר שהוא כמוכרן לו **הא כל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ושמודות באלוהות אין ספק שאף בשאין מכירו מותר וראוי** וכבר אמרו שולח אדם ירך לנכרי.
אין איסור לא תחנם במכירה לערבים שמודים באלוהות.

קריית ספר למבי"ט

אין מוכרים להם בתים בארץ ישראל שנאמר לא תחונם לא תתן להם חנייה בקרקע **שגורם ישיבתם בארץ.**
שו"ת שמן המור סי' ד (רבי מרדכי רביו רבה של חברון)

וגם דתיקון מכירה הלזו **היא הגורמת להיות לישראל חנייה בקרקע** שיקנו כרמים בארץ הקודש ...
שו"ת ישועות מלכו יו"ד סימן נ"ה

והנה אמרתי בפשיטות שטוב להתיר למכור לנכרי ואע"פ שאסור ליתן ולמכור קרקע בא"י **כיון שהוא לטובת היישוב** פשיטא דאין כאן איסור דלא תחנם בפרט כשמוכר ע"מ להחזיר...
אין איסור לא תחנם כל שהוא לטובת היישוב.

רש"י מלובלין (מובא בהר צבי זרעים ח"ב סי' מו)

דוודאי שרי להחליף בתים בארץ ישראל עם העכו"ם **דאם היה כתוב בקרא לשון מכירה שאסור למכור להם**, אז היה שייך לדון בזה אי חליפין הוי כמו"מ. **אבל הכא כתיב בקרא לא תחנם ודרשינן לא תתן להם חנייה** בקרקע ומטעם שכתב הרמב"ם דמתחילה כשלא הייתה לו קרקע להעכו"ם הייתה ישיבתו ארעי ואתה נותן לו חנייה בקרקע ותהיה מעכשיו ישיבתו קבע בארץ מה שאין כן בחליפין **שהעכו"ם כבר היה לו מקודם ישיבה קבועה בארץ** וחנייה בקרקע, מה לי בית זה או זה שמחליף עימו, ואין שום סברה שיהא איסור בדבר...
במכירה לגוי שיש לו כבר בעלות על קרקע, אין בתוספת קרקעות ע"י מכירה זו איסור לא תחנם.

לסיכום:

יש דעות שבמכירה לזמן ולא לצמיתות אין איסור לא תחנם, כמו כן במכירה לגוי שמודה באלוהות (ישמעאלים) אין איסור לא תחנם, וכן אין איסור בעצם המכירה אלא בנתינת חניה ולכן כאשר המכירה היא לטובת וחיזוק היישוב אין איסור לא תחנם. וכן יש דעות שבמכירה לגוי שיש לו כבר בעלות על קרקע שרק מוסיפה לו קרקעות, אין איסור לא תחנם.

הערמה

וכי אין במכירת הקרקעות הערמה גדולה?

שו"ת ישועות מלכו (יורה דעה סימן נג)

ב"ה ל"ו למב"י תרמ"ט פה כפר גלאגאווע. אחר דשה"ט בדבר השמיטה, תמה אני הלא למכור הקרקע הוא היתר פשוט וכל ישראל הדרים בח"ל נוהגים כן, **הן לענין מכירת בכורים והן לענין מכירת חמץ בפסח והן היהודים אשר יש להם כפרים ושדות בשבתות השנה**, ואם כי בהיות ישראל על אדמתם חלילה להם למכר באשר הבטיח להם השי"ת וצויתי את ברכתי לא כן בזה"ז שבעו"ה מעט מן המעט אשר יש להם נחלת שדה, בפרט כי גדולי רבני ספרד אשר צפרנם עבה

מכריסם של חכמי אשכנז הם מתירים שיעבדו הנכרים בשביעית ע"י מכירה, ...אמנם אני לא כתבתי לא לאיסור ולא להתיר כ"א המכתב הראשון אשר כתבתי בהיתר המכירה, ומעולם לא עלה על דעתי שיהי' איש חושש בזה להחמיר:.

אגרות הראיה שיב

ובלבד שלא יוציא ח"ו לעז על היתר המכירה, שהתירים כאלה אנו נוהגים בדברים חמורים מאד, בבכור לעניין קדשים בחוץ, שבכרת לכמה רבוותא גם בזה"ז, ועוד כמה מילי, חמץ ושבת ורבית. ובאמת אין זו הערמה, כי ניחא לישראל לאפקועי האיסור ומשו"ה גמרו ומקנו.

נמצאנו למדים שמצאנו התרים בשעת הדחק, כי ניחא לישראל לאפקועי האיסור ומשו"ה גמרו ומקנו.

מכירה לא רשומה בטאבו

מה תוקפה של מכירת הקרקעות שאינה רשומה בטאבו?

הקדמה לבית רידב"ז

והנה מלבד שאסור למכור קרקע בארץ ישראל ומלבד עוד איסורים התלויים בזה, עצם גוף המכירה הלכה פשוטה **שבקרקעות לא מועיל המכירה אם לא נעשה בערכאות הממשלה.** וע"כ הגע בעצמך אם הרב דיפו כתב על חתיכת נייר שטר מכירה להערבי היחף שכל ארץ ישראל שביד היהודים שייך לו – האם בזה קנה הערבי ונפקעה א"י מן קדושתה והנייר הזה אינו ראוי אלא לצור עפ"י צלוחית....

תשובות מאת הרב יצחק אלחנן ספקטור

ב"ה יום א' כ"ה אייר תרמ"ח קאוונא

אל כבוד ידיד נפשי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם סוע"ה וכו' כש"ת מו"ה שמואל סאלאנט ני"ו שוכט"ס, אחדשה"ט

כאשר באתי לפה ב"ה מן פ"ב בעש"ק בהצלחה והנני עייף ויגע מטרחות הדרך והיום מצאתי מכתב כת"ר אלי והנני להשיבו ע"ד מה שדרש כת"ר ממני איך דעתי במכירת הקרקעות לישמעאל ע"ד היתר בשביעית אם יהיה עשוי בערכאות או בשטר הנעשה בב"ד של ישראל

הנני להודיעו כי דעתי שיהיה מספיק בנעשה השטר בב"ד של ישראל לבד וביארתי זה בטוב טעם ב"ה בקונטרסי ואין לי כח להעתיק את דברי מקונטרסי בזה וכן במכירת חמץ ובשביעית בהמתו בשבת ובבכור ובדאורייתא ג"כ סמכין על קנינים שלנו ולא מהדרין שיהיו נעשים בקנינים של דיניהם וגם היכא דבעינן קנין משיכה בכל הנך סמכין על קנין החדרים שיהיה קנין חצר אגב קרקע אף דהשטר נעשה רק באופן המועיל רק בדינינו וע"כ אין להחמיר בזה.

כא בסיון תרנ"ה לרב אברהם גרינברג (עמ' רלה)

והנני להודיע כי כבר נשאלתי על ענין הזה בשנת השמיטה הקודמת בשנת תרח"ם והיתה תשובתי אז עם עוד רבנים גאונים מפורסמים יחי' כי יען שראינו שהדבר מגיע לפקוח נפשות רבות עניים ואביונים ע"כ הסכמנו להתיר באופן שימכרו את הכרמים והשדות והפירות על משך שתי שנים היינו שנת השמיטה ושנה שלאחריה לישמעאלים דוקא והמכירה יהיה בקנין כסף ושטר כדת ומתנין בפירוש דוקא שיועיל שטר וכסף של דיננו לקנין גמור ויהיה עשוי זה בב"ד של ישראל בעה"ק או בבד"צ של אשכנזים או בבד"צ של ספרדים **ואז יהיה מותר לעשות ע"י אינם יהודים וגם מלאכות דאורייתא וע"י עניי ישראל רק מלאכות דרבנן.**

תקנות לעסקאות מקרקעין תשל"ט (המכונות חוק הרב דרוקמן)

1) עסקה לצורך קיום מצוות שמיטה, שנעשתה באישור של מועצת הרבנות הראשית לישראל או של מי שהיא הסמיכה, תהא תקפה אף אם היא לזמן ותהא נגמרת אף בלא רישום.

2) עסקה כאמור בסעיף 1 תהא פטורה ממס שבח, מתוספת מס וממס בולים.

אין צורך שהמכירה תהיה ע"פ כללי ערכאות אלא העיקר שתהיה תקינה ע"פ בית דין של ישראל. ובנוסף לכך היום מדינת ישראל אישרה ונתנה תוקף חוקי למכירה זו גם אם אינה נרשמת.

בעוון שמיטה גלינו מארצנו

כיצד נבטל מצוות שמיטה שהיא הגורם העיקרי לגלותנו?

הקדמה לבית רידב"ז

עוד נתנו עיניהם על ארץ ישראל להרחיק את קץ משיחנו תקווה האמתית של ישראל אשר תלוי בקיום השמיטה כדכתיב והארץ אזכור כנ"ל **וזוהי הסיבה הראשונה שבגללה גלינו מארצנו הק'** ואנחנו סובלים צרות רעות ורבות. ובתחבולות ומרמה הטעו את הרב הגאון ר' יצחק אלחנן מקוונא ז"ל בהציעם לפניו אשר אם ישמרו שמיטה יש בזה סכנת נפשות, והנכרים יקחו בגזילה את אדמתם...

אגרות הראי"ה קפט

מכתב קדשו (של הרידב"ז) עם קונטרסו היקר הגיעני כעת ממש, **ודבריו הטהורים היו לי למלח על פצעי לבבי, אשר לא זורו ולא חובשו והשי"ת היודע כל תעלומות רק הוא יודע את לבבי המר על גורל מצות השביעית אשר בכל לבבי ונפשי, ובכל חיי רוחי ונשמתי הנני משתוקק וצמא לחזקה ולהחזיר עטרה ליושנה, ועיני רואות איך שאנחנו רחוקים עדיין מלהוציא אל הפועל את הדבר הגדול הזה.** וידעתי ברור, שאם לא יעשה ענין המכירה יעברו רבים מאד על כל איסורי שביעית בלי שום צד היתר כלל, ורשעים ירימו קרן לומר הותרה הרצועה לעקור מצות מן התורה בלא שום שאלה, ואין לשער כמה גדול חורבן תוה"ק וחילול ש"ש היוצא מזה, ע"כ הנני מוכרח לצאת בעקבות חז"ל בכלל "מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ולא יאכלו בשר תמותות נבילות" והוכרתי לסדר זה ההיתר למוכרחים להשתמש בו, כאשר עשו כן בשמיטות שעברו....

אבל עלינו לעשות הכל בדרך שלו' ובדרך כבוד ואהבה, לשמו ית' ולא"ה"ק וליושבים עלי' ועובדים את אדמתה, לא באימים ובהפחדות משונות ובצעקות ומריבות. כ"א פשוט להודיע שההיתר הוא מדוחק גדול מאד מאד, ואחר כל דחקו הוא הפקעה של מצוה, א"כ המצוה החביבה ההקדושה, שזכינו ב"ה אחרי משך הגלות המר והארון שנוכל לקיימה על אדמת הקודש, חסרה היא לנו, ע"כ נעורר כל אשר נוכל כדי שיעלה דבר ד' בידנו ונוכל לקיימה, ולעזור לרבים להתחייב בה בלא פקפוק ולקיימה.

אכן מן הראוי לקיים את מצוות השמיטה אך עדיין רחוקים אנו מלהוציא לפועל דבר גדול זה.

ב. יסודות ההלכתיים לתקנת "אוצר בית דין"

מקור ראשוני "לאוצר בית דין"

תוספתא (שביעית פ"ח ה"א-ה"ד)

ה"א: בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות, כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון שלוש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר.

ה"ב: "הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ועודדרין אותן ועושין אותן דבילה ומכניסין אותן לאוצר שבעיר. הגיע זמן ענבים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ובוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסים אותן לאוצר שבעיר.

הגיע זמן זיתים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בבית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר

ומחלקין מהן ערבי שבתות כל ואחד ואחד לפי ביתו.

רמב"ן ויקרא פרק כה פסוק ז

ועשו להם תקנות מדבריהם, בראשונה היו בית דין עושיין אוצר בכל עיר ועיר, מתחילת יציאת הפירות היו נוטלין אותם מיד מביאייהן ומכניסין אותן לאוצר, וכשיבא זמן לקיטת כל אותו המין כגון שבא זמן של (קציר) [קיש] ועת הבציר הגיע, ב"ד שוכרים פועלים ובוצרין ומוסקין ולוקטים כל אותו המין ודורכים ומוסקין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים, ונותנים לאוצר שלהן, ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור אחר שכבר מבוערין הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד ב"ד ולאכלן. **וכל זו התקנה והטורח של ב"ד,**

מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות מהם סחורה.

וכשאין אוצר בעיר ולא בית דין, והפירות ביד המלקט אותם מן ההפקר, הוא צריך לבערם מן הבית בשעת הביעור, ומפקירם על פתח ביתו ואוכלין והולכין לעולם. וזו היא שביעית שאוסרת במינה במשהו לביעור כמו שמוזכר במסכת נדרים (נח א), מפני שיש לה היתר בביעור מביתו.

הרמב"ן מבאר שהתועלת של "אוצר בית הדין" היא כדי למנוע מישראל לעבור על איסורי שביעית של אסיף מעבר למותר ואיסור סחורה.

התוספתא הוזכרה גם בפירושי הר"ש והרא"ש שביעית פ"ט מ"ח הרמב"ם לא הזכיר את התוספתא.

רדב"ז שמיטה ויובל פ"ז ה"ג ד"ה מחלקן

והשמיט הך תוספתא דהיו שלוחי בית דין יוצאין וכ"ו לפי שאינה הלכה, אי נמי שאינה אלא בראשונה שהיו שם בית דין אוצרין ומחלקין וכתב משנתנו כצורתה.

בתקנת "אוצר בית דין" עולים מספר שאלות כיצד הדבר מותר

1. איסור קצירה ובצירה

כיצד התוספתא התירה לשלוחי בית דין איסור קצירה ובצירה?

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה א

כל שתוציא הארץ בשנה שביעית, ...הכל מותר לאכלו מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה...**וזו שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה**, ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו, **אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל.**

הלכה כב

הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור, ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרים לוקה.

הלכה כג

וכיצד עושה תאנים של שביעית אין קוצרין אותן במוקצה אבל מייבשן בחרבה, ולא ידרוך ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה, ולא יעשה זיתים בבית הבד, אבל כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר וטוחן בבית הבד ובקוטב ומכניס לבד קטנה, וכן בשאר הדברים כל שיכול לשנות משנה.

הלכה כד

מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכ"מ שנאמר ואכלו אביוני עמך, **ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר**, חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין, ואם הביא יתר מזה מותר.

חזון איש שביעית סי יב ס"ק ה"ד דעת

...אבל דעת הר"מ פ"ד ה"א והכ"ב, דהקוצר כדרך הקוצרין והבוצר כדרך הבוצרין לוקה, ומשמע אפילו מן המופקר קאמר, וקרוב הדבר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל קוצר שדה אחרים מדין הפקר אינו בכלל האזהרה

ס"ק ו ד"ה ומהאדתניא

ומשמע בתוספתא שם שבוצרין הכל בבת אחת ולא מעט מעט. **ויש ראייה מכאן דאף לדעת הר"מ אין איסור רק בבעלים.**

הגר"ש ישראלי, חוות בנימין (שם עמ' סח ד"ה ונראה)

אבל לרמב"ם שכל עיקר האיסור הוא כשעושים כדרך שעושים כל השנה, אם כן הדריכה בגת של הענבים וכל כיו"ב הם באיסור תורה, איך הותר להם לשלוחי ב"ד, אלא ע"כ מפני שכל האיסור הוא - הבלטת הבעלות שיש בזה, וכל שנעשה במופגן על ידי שלוחי ב"ד שמראה שמן ההפקר זה נאסף כל עיקר האיסור אינו קיים.

נמצא שאף לדעת הרמב"ם יהיה מותר לשלוחי בית הדין לבצור ולקטוף כמות מרובה הואיל ואין במעשיהם ביטוי של בעלות.

2. מצוות הפקרת הפירות ואיסור איסוף הפירות ע"ח לחלקם לעניים

וכי מותר לאסוף על מנת לחלק לאחרים?

מכילתא (שמות פר' כ אות ריד - לפי גי' הגר"א)

והשביעית תשמטנה ונטשתה – בעבודתה, ונטשתה באכילתה. אין אלא פירות (האילן פירות הארץ) מנין? ת"ל ונטשתה מכל מקום. דבר אחר והשביעית וגו' **שלא תאמר מפני מה אמרה תורה לא שיאכלו אותה עניים הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית מגיד שפורץ בה פרצות** אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם. **מלבי"ם (התורה והמצוה שם)**

...ועוד מפרש שהנטישה הוא שיעזבם מרשותו שיהיה הפקר – לא שהוא ישים עליה גדר סביב והוא יחלקם לעניים, ופסק כן הרמב"ם פ"ג [צ"ל פ"ד] מהלכות שמיטה ויובל הלכה כד).

רמב"ם שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד

מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד **הכל שוין בכ"מ** שנאמר ואכלו אביוני עמך, ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר, חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין, ואם הביא יתר מזה מותר.

מעדני ארץ סי' ז ס"ק ב ד"ה ונראה

ונראה דמסיום דברי המכילתא שהוא פורץ פירצות משמע ודאי דמה שאוסר המכילתא הכנסתם ע"מ לחלק לעניים הוא דוקא בכה"ג **שעושה כן כמנהג בעלים ומעכב על אחרים**. מה שאין כן אם זוכה בהם כשאר כל אדם שזוכה מן ההפקר אין שום רמז לזה במכילתא שיש בזה איסור תורה, וכן הבין גם המלבי"ם עיי"ש. וכמו כן נראה דכיון דפירות שביעית הם הפקר לכל אדם ואין להבעלים בהם שום טובת הנאה, מסתבר ודאי דאיסור גמור הוא לאסוף כל הפירות כמנהג בעלים אפילו על מנת לחלק לעניים כיון דחשיב בכה"ג כאילו הוא מכניסם לעצמו ועובר ודאי בעשה ואין צריכים שום דרשה לכך, ולעומת זה נראה דבכה"ג שאינו מעכב על שום אדם שפיר רשאי הבעלים לאסוף כל פירותיו ולהוציאם חוץ לשדהו ולהפקירם הפקר גמור לכל אדם... ובפירוש דברי המכילתא נראה שכוונתם לומר **שאסור לגדור את שדהו ולמנוע דריסת רגל של כל אדם אפילו אם דעתו על הוא על מנת לאוספו ולהפקירן אח"כ הפקר גמור**. דאי לאו קרא **דתשמטנה** היינו אומרים דכיון דעיקר רצון התורה הוא כדי שיאכלו העניים לכן אין שום חיוב על הבעלים ליתן דריסת רגל בשדהו אלא יכול שפיר לגדור את השדה וכשיבוא זמן אסיפת הפירות יאספם אז הבעלים עצמם ויוציאם לחוץ ויפקירם לכל אדם. וכמו שהוא עושה כן במוצאי שביעית מרביעה שניה ואילך. **ועל זה בא ציווי הכתוב של תשמטנה ונטשתה דבשנה השביעית לאו כל כמיניה לעשות כן...**

נמצא שכאשר האיסוף לא מבטא בעלות - מותר

3. בית הדין בימינו חתיר לשלוחי בית הדין עשית מלאכות לתועלת הפירות

התוספתא התירה לעדור תאנים, לבצור ענבים ולמסוק זיתים אך מניין ההיתר לשלוחי בית הדין לעבוד לצורך שימור הפירות?

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה י

ומפני מה התירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה **וימות כל עץ שבה**, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו.

הרא"ה קוק שבת הארץ פ"א ה"ה

וכן אין מכוונים, שהוא לקוץ את הקוצים היוצאים מן האילן, ומזיקים את הפירות. וזה אסור לכל הדעות, שאפילו להאומרים שמותר לעשות עבודה שהיא לאוקמי אילנא אפילו בגוף האילן- זהו דווקא להעמיד את האילן שיהיה ראוי לעבודתו לאחר השמיטה. אבל עבודה שהיא לצורך הפירות – לעולם אסורה, **שמה שהוא לצורך הפירות - הפקיעה תורה, שהפקירה את פירות שביעית לכל, וסלקה יד הבעלים מהם**. ואפילו כשהם נאבדים אסור לעשות עבודה בשבילם.

חזו"א שביעית סי' כא אות יד

ונראה דהא דכתב רבינו ותעשה הארץ מליחה וימות כל עץ אין הכוונה דתיבש העץ ולא תעשה פרי לעולם אלא ימות בשנה זו ולא יבשיל פירותיו ... ומש"כ תעשה הארץ מליחה הוא טעם למה שסיים וימות כל עץ אבל אין כאן הפסד הארץ לשנה הבאה.

הגר"ש ישראלי חוות בנינין ח"ג עמ' תרכד

כל עיקר נאסר לאוקמי- בפירות שביעית עצמם, שכיוון שדינם להפקר, כל פעולה לשמירתם ממזיקים ע"י בעל העצים נראה שהוא מכין שלא להפקירם, דאטו בשופטני עסקינן, שיוציא הוצאות שלא יקבל תמורתם.....ואילו שלוחי בית דין הרי עושים זאת בתור פירות הפקר, ממילא הרי זה ... מותר לכל הדעות.

נמצא שאף לשיטת הרב קוק שאוקמי פירא לא הותר בשביעית מ"מ לשלוחי בית דין יהיה מותר.

4. מסחר בפירות שביעית

- כיצד רשאי בית הדין בימינו לגבות תשלום עבור הפירות?

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה א

אין עושים סחורה בפירות שביעית, ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר, ואותן הדמים הרי הן כפירות שביעית וילקח בהן מאכל ויאכל בקדושת שביעית, ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדושתו כשהיה.
בתוספתא הוזכר "שבית דין שוכרין פועלין... ומחלקין מהן ערבי שבתות כל ואחד ואחד לפי ביתו".

חוות בנימין ח"ג סי צח עמ' תרכה (הגר"ש ישראלי זצ"ל)

ועל פי שנתבאר לעיל בהבנת התוספתא שדנה על המלאכות שנעשות ע"י שליחי בי"ד, שאלה הנהנים מן הפירות בערים ישלמו עבור ההוצאות הכרוכות ע"י שכירת פועלים לבצירה ומסיקה וכ"ו, כן יש להביא בחשבון גם הוצאות המוקדמות שנעשות לצורך שמירת הפרי מקלקולו... כל זה ניתן לחישוב, שמקבלי הפרי המוכן ומגיע לידי הצרכנים יצטרכו לשלם תמורתם... באופן שיהיה להם (לשלוחי בית הדין) למחיה גם בשנת השביעית, בדרך של היתר, עם השמירה על ההלכה שהפירות יהיו מופקדים מיצדם, והשכר יחושב להם רק עפ"י מה שהשקיעו, ובתור שכר פועלים שמקבלים שכר לא עבור הפרי אלא עבור עמלם...

היום לבית דין אין קופה שממנה יוכל לשלם לשלוחי בית הדין. והתשלום שהצרכן משלם אינו על שווי הפירות אלא על הטרחה של שלוחי בית הדין משעת הגידול ועד הבאתם לידי הצרכן.

5. שקילה ומדידת פירות שביעית

כיצד שוקלים פירות שביעית בחלוקת אוצר בית דין?

משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ג

אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה ג

כשמוכרין פירות שביעית אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנין, כדי שלא יהיה כסוחר פירות בשביעית, אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה להודיע שהוא הפקר ולוקח הדמים לקנות בהן אוכל אחר.

פירוש הרא"ש (פ"ח מ"ג)

פירוש, מתוך שנמכרין באומד נמכרים בזול. ופריך וישקלו בליטרא ויצוו למוכרם בזול. ומוסיף עוד טעם לדבר דמתוך ששינו ממכרם מדרך כל השנים, ינהג בהם קדושת שביעית ולא אתי לזלזולי בהו, וגם נמכרים בזול...

הגר"א, שנות אליהו (שביעית פ"ח מ"ג)

והטעם בכולן משום ביזיון.

בפירות אוצר בית דין אין מכירה אלא חלוקה (התשלום הוא עבור הטרחה של שלוחי בית הדין), וידוע לכל שהם קדושים בקדושת שביעית ואין צורך לעשות היכר (ולא חוששים לדעת הגר"א). אכן אם מוכרים באותו מקום גם פירות שאינם בקדושת שביעית ולא ניכר שזו חלוקת אוצר בית דין, ראוי לחלק את פירות אוצר בית דין במארזים שאין בהם מידה מדויקת.

6. אוצר בית דין בימינו גם בירקות

כיצד ניתן להקים אוצר בית דין בירקות, הרי יש בהם איסור ספיחין?

הגר"ר מרדכי אליהו זצ"ל - מאמר מרדכי ושבת הארץ סי' כג עמ' תרטז

ומכל מקום, אף שדעתי מעולם לא היתה נוחה בדין זה של "אוצר בית דין" בימינו, הצנעתי את דעתי משום "הנח להם לישראל", וכיום דעתי שעדיף לקנות דרך "אוצר בית דין" מאשר לקנות ישירות מירקנים שאינם יודעים את דין "הבלעה" בשביעית.

נמצא שאנו נוקטים בימינו ששביעית מדרבנן, כדעת הר"ש ועוד ראשונים ביחס לאיסור ספיחין וכל שהתחיל לגדול בשיטת אין בו איסור ספיחין ואפשר לחלקו לציבור דרך "אוצר בית דין".

7. מצוות ביעור בפירות אוצר בית דין

האם יש חובת ביעור בפירות אוצר בית דין?

תוספתא מסכת שביעית פרק ח

הלכה א

...הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומ' עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור.

הלכה ב

מי שיש לו פירות לחלק מחלקן לעניים מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על ביתו ואומ' אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו.

רמב"ן ויקרא כה, ז

למדנו מפורש שאין ביעור אלא לבער הפירות מרשותו ולהפקירם.

בראשונה היו בית דין עושים אוצר בכל עיר ועיר... ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור אחר שכבר מבוערין הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד ב"ד ולאכלן. וכל זו התקנה והטורח של ב"ד, מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות מהם סחורה: וכשאינן אוצר בעיר ולא בית דין, והפירות ביד המלכות אותם מן ההפקר, הוא צריך לבערם מן הבית בשעת הביעור, ומפקירם על פתח ביתו ואוכלין והולכין לעולם. וזו היא שביעית שאוסרת במינה במשהו לביעור כמו שמוזכר במסכת נדרים (נח א), מפני שיש לה היתר בביעור מביתו. נמצא שפירות אוצר בית דין שנמצאים באוצרות ובמחסנים והגיע זמן הביעור אין צורך להפקירם, הואיל והם עדיין הפקר ולא בבעלותו של איש. אכן דנו האחרונים האם יש צורך להפקיר פירות שנלקחו מ"אוצר בית דין" והגיע זמן הביעור כאשר הם ברשותו של אדם פרטי, ולמעשה אנו נוקטים שיש לקיים בהם מצוות ביעור.

ג. קיום השביעית במהלך הדורות

1. בתקופת האמוראים

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

משרבו האנסין, ומאי נינהו - ארנונא. כדמכריז רבי ינאי: פוקו וזרעו בשביעית, משום ארנונא. חזרו לומר: אוספין - כשרין.

...רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא. פגע בהו ריש לקיש, איטפיל בהדייהו, אמר: איזיל איחזי היכי עבדי עובדא. חזייה לההוא גברא דקא כריב. אמר להן: כהן וחורש? אמרו לו: יכול לומר: אגיסטון אני בתוכו.

רש"י

ארנונא - מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה.

פוקו זרעו בשביעית - שביעית בזמן הזה דרבנן, דבטלה קדושת הארץ.

אגיסטון - שכיר, וקרקע של נכרי הוא, אי נמי: משום ארנונא שכרו בעל הבית לחרוש.

תוספות ד"ה משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא

וא"ת ומשום ארנונא התיירו לחרוש ולזרוע דהויא איסורא מדאורייתא וי"ל דמירי בשביעית בזמן הזה דרבנן אי נמי י"ל דפקוח נפש הוא ששואל להם המלך מס ואין להם מה יפרענו ומתים בתפיסת המלך והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש.

2. בתקופה הקדומה לאחר גירוש ספרד (לפני חמש מאות שנה בערך)

שו"ת מבי"ט חלק ג סימן מז

שאלה נשאלתי על היהודים בני הכפרי' בארץ ישראל שזורעי' בכל שנה חטים ושעורים וזרעונים וצמר גפן ושאר דברים האיך יתנהגו בענין התרומות ובמעשרות ושביעי' שהוא שנתינו...

ומכלל כל זה נראה כי ישראל שיש לו שדה שמכר מן הגוי או **אפילו שהיה שלו ממש ויש למלך או לעבדיו חלק מכל מה שיצא מן הזריעה, ואפילו לא יזרע אותו יכריחנו לתת לו החלק הנהוג אם היה זורע אותו שהוא מותר לחרוש ולזרוע בו דהוי כמו ארנונא** לפי רש"י ז"ל וכל הני רבוותא דסברי דשביעית בזמן הזה דרבנן פי' זה **ואינו צריך שיהיה אונס גדול**. ואם כן אם יש מי שזרע בזאת השנה של שמטה בשביל הארנונא שהוא חלק הנוגע למלך יר"ה או לעבדיו שהיה ברור וידוע לכל שיקחו ממנו שיווי החלק שהיה נוגע להם אם היו זורעי' ומפני זה זרעו אין עליהם אונס או קנס שיעקרו, **כי על זה הכריז רבי ינאי פוקו זרעו בשביעי' משום ארנונא** כדאי' פרק זה בורר ומשום דשביעית הוי דרבנן בזמן הזה וכמו שכתבתי למעל'....

ואם נאמר שבשביל הארנונא יוכל לזרוע כל השדה כי אי אפשר לצמצם חלק הארנונא, וכיון שצריך לזרוע יותר לחלק הארנונא יזרע כל השד'. אפילו הכי מה שישאר אחר שיתן חלק המלך יצטרך לנהוג בו מנהג פירות שביעית שלא יחזיק בו הוא, אלא שיהיה הפקר והוא יזכה ממנו כמו האחר' שזוכים מן הפקר. וכלם יהיו חייבים להפקיר מה שנשאר בזמן הביעור. וגם כי אפילו הספחים שעלו מאליהם בשדה של ישראל אסרוה וכל שכן מה שזרע הוא, כיון שמפני הארנונא זרע יהיה מותר לאכלם בקדושת שביעית כמו פירות האילן.

שו"ת מבי"ט חלק ב סימן סד

שאלה ילמדנו רבינו ישראל ששכר שדה מגוי לזמן עשר שנים במעות בעין בכל שנה ושנה והתנה עם הגוי שלא יסלקנו לזמן עשר שנים, והישראל הוריד בשדה ההיא אריסין גוים אשר היו אריסי בתי אבות בשדה ההיא. והגיע שנת השמיטה אם יניח הישרא' האריסין גוים לעבוד את האדמה בכל שנה כמנהג ויקח חלקו, הואיל והוא אינו אומר עתה לאריס לרדת והוא מעצמו יורד לתוך השדה או דלמא הואיל והקרקע הוא של זה הישראל כי שכירות ליומי ממכר הוא וחייב שהארץ תשבות מעבודה, האם לא יניח האריס הגוי לעבוד את האדמה... ואם ת"ל שיניח הגוי האריס לעבוד את האדמה כמנהגו להיות ששמיטת קרקעות הוא מדרבנן ואפשר שהגוי יכריח' בדיניהם לרדת לאריסותו, אם יכול הישראל השוכר להחזיקו ולת' לאריס תבוא' זרעים לזרוע כי לא הותר כי אם להחזיקו בדברים וגם הוא מנהג לתת לאריס תבואה וזרעים כדי שיזרע ...

וישראל שמשכיר לגוי שדה שלו או שכר מגוי שדה **והשכירו לגוי קודם שנת שביעית לכמה שנים מותר דהוי כשוכר לגוי לכמה ימים לעשות מלאכה דיכול לעשות אפילו בשבת אבל להשכיר שדה לגוי בשביעית אסור** אבל שורו מותר להשכיר בשביעית דאינו מצווה על שביטת בהמתו בשביעית כדאיתא פ"ק דע"ז ... **וכדאי הם הסוברים דשביעית דרבנן לסמוך עליהם כ"ש בשעת הדחק**. ומענין פירות שביעית שגדלו בשדה הגוי בא"י, כתבתי בשמטות שעברו משנת הר"צב שהיתה שנת שמטה עד עתה כמה פעמים, שהם חייבים בביעור כמו שהוא כתוב אצלי בארוכ' נאם המבי"ט חשוון השכ"ז שנת שמטה.

שו"ת מהר"ם גלאנטי סימן נז (רב בצפת)

שאלה על קרקעות שהם מנהר קאסומיאה להלן לצד צידון מה יעשו בשביעי' הכא בשנה הבאה שהיא שנת שמיטה, איך יתנהגו בה בשביל הגויים שמאיימין אותם שיקחו מהם שוורים וכל כלי המחרישה ושאר דברים, ילמדנו רבינו הדין ושכרו כפול מן השמים.

אבל קרקעות הללו כלם הם מהמלך יר"ה והם מוכרים אצלם לתת חומש למלך יר"ה וארבע ידות להם או כפי מנהג' ובשנה השביעית. **ימכרו כל אחד זכותו או חזקה שיש לו לגוי סתם אני מוכר לך כל זכות שיש לו בקרקע ואח"כ בשיעבור השביעית יחזור ויקנה אותה ולית בזה בית מיחוש כיון שאינו ארץ ישראל ממש כבושה תחת ידינו...**

ואם ח"ו אונסי /אונסים/ אותם מחמת המלך יר"ה שאין בידם להציל עצמם בלי עבודה בשביעית ואין יכול לעשות מציאות הנזכר לעיל למכור כל זכותם **כיון שכופין אותם אין להם אשם וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל משרבו האנסי והטילו מלכי גוים על ישראל לעשות מחנות לחייליהם התירו לזרוע בשביעית דברים שצריכים להם עבדי המלך** וכן מי שכפאו אנס לעשות בשביעית בחנם כמו עבודת המלך וכיוצא בהם הרי זה עושה ע"כ: הרי כתב כיוצא בהם בנדון דידן שהמלך רוצה שיזרעו וליטול חלקו וזה אפילו בארץ ישראל גמור הוא מותר כל שכן במקומות אלו דרבנן.

שו"ת שמן המור (הרב ר' מרדכי רוביין מחברון)

שאלה איש ישראל אשר קנה לו כרם בחברון **ויש לו חוכר גוי לעבודת הכרם**... כי בעיר הזאת אי אפשר לעובדה ולשומרה אלא ע"י גויים שידם תקיפא וגזלנים הם באישון לילה ואם לא יהיה ידי הגוי באמצע פשיטא שיחריבו אותה לקצץ נטיעותיה הטובות ... ולא יניחו בה זמורה ואשכול ענבים.

...אופן האחד למכור את כרמו לגוי מכירה גמורה וחלוטה גוף הקרקע ממש בשטר מפורש **לשתי שנים**... ושיחזור לו את כרמו תיכף אחר עבור שתי שנים...

3. בתקופה החדשה עם חידוש הישוב בארץ ישראל

ההבדל המשמעותי הוא שבימינו היתר המכירה מיועד להתיר ליהודי לעבוד בקרקע של הגוי כפי שהתבאר לעיל.

אלול תרמ"ז

הנצי"ב מוולוז'ין – אסר: "עלינו למלא אחרי מצוות השי"ת בלי שום הרהור ומחשבה, כמו שנאמר וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית... וציוויתי את ברכתי".

הרב שמואל מוהליבר מביאליסטוק – התלבט בדבר.

הרב מרדכי עלישברג מבויסק – אם נמצא היתר יש להתיר, ואף רצה להתיר כרבי ינאי בשעתו וכהמבי"ט בשעתו.

ראשית תרמ"ח

הרב יצחק אלחנן רבה של קובנה, הסתמך על שו"ת שמן המור להתיר אך לא פסק כן הלכה למעשה, ושלח את השאלה לרבני ירושלים.

סוף תרמ"ח

הרב שמואל מוהליבר, הרב ישראל יהושע מקוטנא, והרב שמואל קלפפיש מוורשא התירו ע"י מכירה הקרקע לגוי

והתירו לעניים לעבוד בעצמם בשדות.

-שו"ת ישועות מלכו חלק יו"ד סימן נה

ב"ה יום ד' פ' תרומה תרח"ם לפ"ק קוטנא. ... ומ"מ בכל מלאכות שאין אסורין מדאורייתא גם בזמן ששביעית נוהגת מה"ת יש להקל בשל נכרים דגם ישראל מותר לעבוד במקום הפ"מ לא במלאכות דאורייתא והן זריעה וקצירה ובצירה

ואפשר דגם חרישה למ"ד דאינה אלא מדרבנן,

והנה לא רציתי לתקוע עצמי במחלוקת על כן חתמתי עצמי על ההיתר אם יסכימו הב"ד שבירושלים, גם רצה הה"ג דביאליסטאק שגם הרב הג' מקאוונא יסכים והנה הרב הנ"ל שלח לידי ההעתק ובקש ממני שאכתוב לכ"ת שגם הוא יסכים לזה ולפ"ד טוב לעשות זכר לשמיטה שבכל מלאכות דאורייתא לא יעבוד ישראל, ולפ"ד שלא יהי' בזה הפ"מ אחר

שכל מלאכות דרבנן מותרין להשקות את הזרעים.

-הרב יצחק אלחנן הצטרף למתירים אך כתב "שהעבודה בשדות ובכרמים יהיו ע"י אינם יהודים".

-רבני ירושלים הרב דיסקין ורב שמואל סלנט, אסרו את העבודות בכלל.

שנת תרנ"ו

הרב נפתלי הרץ הלוי, והרב דיסקין התירו ע"י מכירה לגוי.

הרב שמואל מוהליבר אף התיר מלאכה ע"י ישראל.

שנת תר"ע

הרב קוק ממשיך לקיים את היתר המכירה לגוי, אך לא התיר מלאכות האסורות מהתורה לעשותם ע"י יהודי, ואף את

הנטיעה אסר.

שמיטה ישראלית למהדרין

לרכישת מנוי הרשמו עכשיו
באתר או התקשרו:
073-2206323
otzarharetz.co.il